

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih Fuat TUNCER

KOSOVA TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI / TÜRK İMAJI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih Fuat TUNCER

KOSOVA TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI / TÜRK İMAJI

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ramazan İZOL

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatih Fuat TUNCER'in bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : İzzet Çelik
Üye (Danışmanı) : Dr. Ranozan İzci
Üye : Dr. Bilgi Küçükörsnel

Tez Başlığı: KOSOVA TARİH DERS KİTAPLARINDA OSMANLI / TÜRK İMAJI

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 12.06./2012

Mezuniyet Tarihi : 22.06./2012

Prof.Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAJOLOJİ ve TARİH DERS KİTAPLARI TARTIŞMALARI

1.1 İmaj ve İmajoloji	5
1.1.1 Öteki ve Ulus Kimliği	7
1.2 Tarih Ders Kitapları ve Tartışmalar	8
1.2.1 Barışçı Bir Tarih Arayışı	10
1.2.2 Barışçı Tarih Çalışmaları	13

İKİNCİ BÖLÜM

KOSOVA EĞİTİM SİSTEMİ ve TARİH DERS KİTAPLARI SİLSİLESİ

2.1 Kosova Eğitim Sistemi ve Kosova Tarih Ders Kitapları	16
2.2 Kosova'da Tarih Yazımı Tartışmaları	17
2.3 Kosova Arnavutça Tarih Ders Kitapları Silsilesi	19
2.3.1 Kosova 5.Sınıf Tarih Ders kitabı	19
2.3.2 Kosova 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı	26
2.3.3 Kosova 7. Sınıf Tarih Ders Kitabı	27
2.3.4 Kosova 8. Sınıf Tarih Ders Kitabı	28
2.3.5 Kosova 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı	30
2.3.6 Kosova 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı	31
2.3.7 Kosova 11.Sınıf Tarih Ders Kitabı	32
2.3.8 Kosova 12. Sınıf Tarih Ders Kitabı	34
2.3.9 Kosova 13. Sınıf Tarih Ders Kitabı	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1 Kosova Savaşı ve Arnavutlar	37
---------------------------------------	----

3.2 İskender Bey: Arnavutların Atası	41
3.3 Prizren Ligi ve Yeniden Uyanış Hareketi	46
3.3.1 Peja Meclisi ve II. Meşrutiyet Dönemi	50
3.3.2 Jön Türklere Bakış	51
3.3.3 Vlora'da Bağımsızlık İlanı	53
3.4 Osmanlı Döneminin Genel Anlatısı	54
3.4.1 Arnavutlar ve İslam Dini	54
3.4.2 Kültür ve Eğitim	56
3.4.3 İmparatorluğun Arnavutları	56
3.5 Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk Devrimleri	58
3.6 Örnek Ünite Soruları	59
3.7 Öğrencilerle Yapılan Anket Çalışması	60
3.7.1 Cevapların Değerlendirilmesi	62
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	73
EKLER	78
Ek 1 - Rexhepi, Fehmi, Demaj, Frasher, Historia 5: Botim e Trete, , Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.	78
Ek 2 - Bicaj, İsa, Salihu, Arber, Historia 7: Botim i Peste, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.	84
Ek 3 - Rexhepi, Fehmi, Demaj Frasher, Historia 8: Shkolla e Mesme e Ulet, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.	92
Ek 4 - Rexhepi, Fehmi, Historia 9: Botim i Katert, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.	95
Ek 5 - Bisaj, İsa, Ahmeti, İsuf, Historia 10: Gjinnazi Shoqeror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.	96
Ek 6 - Bajraktari, Jusuf, Bicaj, Historia 11: Gjinnazi Pergjitshem Botim i Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.	97
Ek 7 - Bicaj, İsa, Ahmeti, İsuf, Historia 12: Gjinnazi Shoqeror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.	101
Ek 8 - Bicaj, İsa, Demaj, Frasher, Historia 13: Gjinnazi Pergjitshem Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.	103
ÖZGEÇMİŞ	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 ‘Social Types (Sosyal Sınıflar)’	14
Şekil 1.2 ‘Slaves in the Ottoman Empire (Osmanlı İmparatorluğunda Köleler)’	15
Şekil 3.1 ‘Vrasja e Sulltan Muratit I (Sultan I. Murat’ın Öldürülmesi)’	39
Şekil 3.2 ‘Milosh Obilic’	40
Şekil 3.3 ‘Marrja Peng e Gjerg Kastriotit(Gjerg Kastriotit’in Esir Alınması)’	43
Şekil 3.4 ‘Kruja Müzesi’	45
Şekil 3.5 ‘Vlora’da Bağımsızlık İlanı’	53
Şekil 3.6 ‘Kyreministri Osman, Mehmet Qypriyu’(Osmanlı Başbakanı Mehmet Köprülü) ..	57

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 ‘Tarih Derslerinizin Yeterince Verimli Geçtiğine İnanıyor musunuz?’	63
Tablo 3.2 ‘Osmanlı Denince Akla İlk Gelen’	63
Tablo 3.3 ‘Türkiye Denince Akla İlk Gelen’	64
Tablo 3.4 ‘Osmanlı Arnavut Tarihindeki En Önemli Olay’	65
Tablo 3.5 ‘Osmanlı Geçmişi Kosova’ya Artı Bir Değer Katmış mıdır?’	66
Tablo 3.6 ‘Türkiye’nin Kosova Tarih Ders Kitaplarının Gözden Geçirilmesi İsteğine Katılıyor musunuz?’	67

ÖZET

Bu çalışmada Kosova güncel tarih ders kitaplarındaki Osmanlı/Türk imajı ile ilgilenilmektedir. İncelemede Kosova’da Arnavut öğrenciler için hazırlanmış olan ilk ve ortaöğretim kurumlarında 2010-2011 yılında zorunlu olarak okutulan güncel tarih ders kitapları incelenmiştir.

Devlet kurumları tarafından yazdırıldıkları için ülkelerin “resmi” tarihlerini anlatan ve zorunlu eğitim süreçleri nedeni ile bireylerin kimi zaman baştan sona okudukları ilk, kimi zamansa yegane kitaplar olan tarih ders kitapları eğitim bilimleri kapsamında pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ancak bağımsızlığını yeni kazanmış bir devlet olan Kosova’nın tarih ders kitapları üzerine imgelerin arkalarında yatan kapalı olguları gün yüzüne çıkarmayı ve olumsuz, kasıtlı kalıp yargılara karşı farkındalık yaratmayı amaçlayan araştırmalar çok fazla bulunmamaktadır. Özellikle, Türkiye Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun 2011 yılında Kosova’da tarih eğitimi ve Osmanlı algısı üzerine yaptığı konuşmalar ve bunun Kosova’daki yansıması sonucu ortaya çıkan tartışmalar böyle bir çalışmanın gerekliliğini ispatlar niteliktedir.

Kosova tarih ders kitapları da bütün bu tartışmalar ışığında, bu çalışma altında incelenmiş ve Osmanlı/Türk imgesi ile ilgili olumlu ve olumsuz imgeler ortaya konulmuştur. Çalışma boyunca dikkati çeken Osmanlı ve yönetim sistemi üzerine olan olumsuz nitelermelerdir. Osmanlı için “işgalci”, “terör uygulayan”, “çocukları rehin alan”, “despot”, “ortaçağ anlayışlı” gibi tanımlamalar kullanılmakta ve özellikle Osmanlı dönemi anlatılırken sürekli “işgal” ve “işgalci” vurgusu yüzlerce kez tekrarlanmaktadır. Osmanlı ve Sultan imajından sonra işlenen Türkiye ve Atatürk imajının verilen Osmanlı imajının tam tersi olduğu görülmektedir. Türkiye, diğer devletlerle “iyi geçinen” bir devlet olarak resmedilirken Atatürk de “vatansever”, “sultana karşı savaşan”, “iyi bir asker” ve “demokrat” olarak tanımlanmaktadır. Bu durum Türkiye ve Osmanlı’ya karşı bakış açısında farklılıklar olduğunu; Türkiye ve Osmanlı imgesinin tarih ders kitaplarında güncel politik duruma göre yorumlandığını göstermektedir.

ABSTRACT**THE IMAGE OF THE OTTOMANS / TURKS IN HISTORY TEXTBOOKS OF
KOSOVA**

This work offers a study of the Ottoman/Turkish image in history textbooks in Kosovo. The unit of research is the compulsory textbooks prepared for the Albanian students in primary and middle-degree schools in Kosovo in the year 2010-2011.

Textbooks, which usually are the first meeting of the individual with history, are a main subject in educational sciences due to the fact that they are the compulsory study units which are designed by the states, reflection the “official” national histories. However, sufficient research has not been carried on the history textbooks in Kosovo. This study, which aims to shed light on the negative imageries in these books is inspired by the speeches made by the Turkish Education Minister Ömer Dinçer and Foreign Minister Ahmet Davutoğlu and following reflections and discussion in Kosovo in the year 2011.

The history textbooks have been studied under the light of these discussions. The positive and negative images about the Ottoman/Turkish image are addressed in this study. The negative descriptions on the Ottoman administrative system were one of the issues which required more attention. The descriptive words for the Ottoman rule were in example: occupier, terror, that which captures children and despotic. Especially, the emphasize on the concepts of the occupation and the occupier are very frequently used for the historical Ottoman era. On the contrary, he images related to the modern Turkey and Atatürk are very positive. Turkey is pictured as a friendly state while Atatürk is defined as a democrat patriot soldier who fights against the Ottoman Sultan. Consequently, this situation shows the difference between the points of view on the Ottoman Empire and Turkey and points that the images of the Ottoman Empire and Turkey are constructed due to the contemporary political situation.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans serüvenine başlamadan önce 2008 yılında bir gençlik programı olan Avrupa Birliği Youth In Action projesi sebebi ile gittiğim Romanya’da, ülkedeki gençlerin Türk olduğumu öğrendiklerinde bana ülkelerindeki Osmanlı geçmişinden ve yaşananlardan bahsetmeleri belki de beni bu çalışmaya ve tarih ders kitaplarındaki ön yargıları araştırmaya yönlendiren ilk olay olmuştur. Daha sonra aynı proje kapsamında gittiğim Arnavutluk, Kosova, Sırbistan ve Makedonya ülkelerinde de edindiğim gözlemler Osmanlı üzerine kalıp yargılarla yüklü bir algı olduğunu düşündürdü. Bütün bu gözlemlerin bir akademik araştırmaya dönüşmesinde ise hem Yıldız Teknik Üniversitesi’nde 2009-2010 öğretim yılında “Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı” bünyesinde özel öğrenci statüsünde almış olduğum derslerin, hem de yüksek lisans eğitimini tamamladığım Akdeniz Üniversitesi “Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı” bünyesindeki derslerin büyük etkisi olmuştur. Ancak bu çalışmanın ortaya çıkmasında hiç kuşkusuz ki büyük desteklerini aldığım bazı kişilerden özel olarak bahsetmekte fayda var diye düşünmekteyim.

“Kosova’nın Bağımsızlığı ve Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı” isimli lisans bitirme tezimde bana danışmanlık yapan ve zihin dünyama Kosova’yı yerleştiren değerli hocam Doç. Dr. Çiğdem Nas’a ve her zaman beni destekleyen ve üzerimde büyük emeği olan değerli hocam Doç. Dr. Fuat Aksu’ya teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlama kararını verdiğim zaman bu konuda bana en büyük desteği veren, hiçbir zaman bu desteğini esirgemeyen, umudumun en çok kırıldığı anlarda beni cesaretlendiren, Balkanlar ve özellikle Kosova tarih ders kitapları ve Osmanlı imgesi üzerine çalışmamı tavsiye eden ve sonuçta bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük katkıya sahip olan, değerli hocam Doç. Dr. Mehmet Hacısalihoglu’na en büyük teşekkürü bir borç bilirim.

Yine, bölgeyi yakından görmeme vesile olan projelere beni yönlendiren ve beni her zaman destekleyen GENİDEA ekibine ve özellikle Gizem Özen arkadaşşıma, tez yazım sürecinde sabırla yazdıklarımı inceleyen, düzelten, fikir veren Erden Eren Erdem’e, Semra Gül’e, Kerem Çoşkun’a, Begüm Doğa’ya, Cansu Kılınçarslan’a ve Bursa Uludağ Üniversitesi’nden Berat Ramadani’ye çok teşekkür ederim.

BALKAR bünyesinde gerçekleştirilen “Balkanlar ve Karadeniz Ülkelerindeki Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi” isimli TÜBİTAK projesinde beraber çalışma fırsatı

bulduğum başta Doç. Dr Mehmet Hacısalihoğlu olmak üzere hocalarım; Prof.Dr. Gencer Özcan'a, Doç. Dr Ozan Erözden'e, Yrd. Doç. Dr. Neriman Ersoy Hacısalihoğlu'na, Dr. Evren Balta Paker'e, Doç.Dr. Bülent Bilmez'e ve değerli çalışma arkadaşlarım Betül Ayanoğlu ve Emin Uzun'a çok teşekkür ederim.

Akdeniz Üniversitesi'ndeki değerli hocalarım, Prof.Dr. Esra Çayan'a, Prof.Dr. Harun Gümrükçü'ye, Doç. Dr. Işıl Kazan Çelik'e ve Yrd. Doç. Dr. Sanem Özer'e çok teşekkür ederim. Aynı zamanda tez danışmanım olan, çalışmanın ortaya çıkmasında beni özgür bırakan ve sabırla beni destekleyen, fikirleri ile yönlendiren değerli hocam Yrd.Doç.Dr Ramazan İzol'a ve katkı sağlayan sınıf arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Arnavutluk'ta, bana her konuda destek olan University of New York Tirana öğretim görevlisi Dr. Macit Koç hocama, University of Newyork Tirana Rektör Yardımcısı Dr. Konstantinos Giakoumis'e, kaynak temini konusunda büyük desteklerini gördüğüm Tirana Mehmet Akif Koleji Müdürü Birol İnaltekin hocama, hiç bilmediğim bir dili kısa sürede öğrenmemi sağlayan Özel Meridian Eğitim kurumu çalışanlarına, Birol Bey'e ve değerli Arnavutça Öğretmenim Etleva hocama, Şaban Bey başta olmak üzere Tiran Türkiye Büyükelçiliği çalışanlarına, Arnavutluk'ta bulunduğum süre içerisinde bana destek olan BEYOND THE BARRIERS ekibinden Ana'ya, İra'ya, Olti'ye, Arnavutlukta gönüllü olarak bulunan Joao'ya, Giulliana'ya, Vania'ya, Matteo'ya, Goran'a, Enrico'ya, Adelin'e, Rita'ya, Aurane'a, kaynakları okumamda destek olan Nertil'e büyük desteklerini gördüğüm değerli arkadaşlarım Olsi Duzha ve Edison Frangua'ya ve en çok da bu süreçte gönüllü olarak asistanım olan, takıldığım yerlerde her zaman desteğime koşan değerli arkadaşım Helena Metka'ya teşekkürü borç bilirim.

Kosova'da ders kitaplarının temininde bana yardımcı olan değerli arkadaşım Leutrim Shala başta olmak üzere anketlerin yapılmasında destek veren "Lets Shine Together" gençlik organizasyonuna, Fatos Mustafa'ya, Prizren'de kendimizi evimizde hissetmemizi sağlayan ve görüşmelerimizi ayarlayan başta TÜMED dernek başkanı Cengiz Çesko olmak üzere Prizren Belediyesi Başkanı Yardımcısı Orhan Lopar'a, Türkler için hazırlanan tarih ders kitaplarının yazarlarından Fetnan Derviş'e de teşekkürü borç bilirim.

Son olarak da bütün bu süreçte maddi manevi hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen aileme de en büyük teşekkürü sunmayı bir borç bilirim. Tüm bu isimler içinde adlarını yazmayı unuttuğum ancak bu çalışmama katkı sağlayan herkese çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Tarih ve tarih yazımı her açıdan tartışmalı bir konu başlığıdır. Hobsbawn bu konuda: “Tarihçiler maziyi üretendir. Maalesef ideologların istediği akademik tarihçilerin yazdığı tarih değildir. Onlar ideolojilerinin istediği ve gerektirdiği tarihi isterler, bu ise gerçek olmayan bir mitolojidir” der.(Hobsbawn, 1992). Hobsbawn’ın bu sözleri aslında bu çalışmanın yapılaş amacını açıklar niteliktedir. Özellikle ulus devletin inşa sürecinde tarih eğitiminin önemi anlaşılmış ve devlet kendi ideolojisini tarih eğitimi yoluyla topluma yayma yoluna gitmiştir. Bu çalışma da bu noktadan hareketle yeni bağımsızlığı kazanmış bir devlet olan Kosova’nın tarih ders kitaplarını incelemeyi ve Osmanlı ve Türk kimliği üzerine tarih ders kitaplarındaki imgeleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Kosova’da tarih yazımı tartışmaları son derece güncel bir tartışma olup, tartışmanın ana eksenini ise tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imgesi oluşturmaktadır. Ancak henüz ortada bu tartışmalara açıklık getirecek olan nitelikli bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile bu eksikliğin bir nebze olsun giderilmesi ümit edilmektedir.

Çalışma bir yüksek lisans tezi olarak yazılmıştır. Tez konusu fikri ise Yıldız Teknik Üniversitesi bünyesinde bulunan BALKAR (Balkanlar ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi) tarafından yürütülen ve aynı zamanda TÜBİTAK projesi olan “Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı” projesinde Kosova tarih ders kitaplarını araştırmam sebebi ile ortaya çıkmıştır. Yani bu çalışma aynı zamanda TÜBİTAK bünyesinde yürütülen ilgili çalışmanın Kosova ayağına da temel oluşturacaktır. Bu konudaki araştırma süresi yaklaşık on dört ay olup, bu süreçte tarafımdan proje araştırması için üç kez Arnavutluk, iki kez de Kosova yolculuğu yapılmış ve bu on dört ayın yaklaşık beş ayı bölgede geçirilmiştir.

Çalışma dört ana bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Bu bölümler ise şunlardır:

1. Giriş
2. İmajoloji ve Tarih Ders Kitapları Tartışmaları
3. Kosova Eğitim Sistemi ve Tarih Ders Kitapları Silsilesi
4. Bulgular
5. Sonuç

Çalışmanın “Giriş” bölümünde; araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örneklemini incelenmekte ve son olarak da çalışmada kullanılması amaçlanan bulgular ve örnek metinden bahsedilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan “İmajoloji ve Tarih Ders Kitapları Tartışmaları” bölümünde ise çalışmanın metodolojik zemini oluşturulup sonrasında dünyada ve bölgedeki tarih ders kitapları tartışmalarından bahsedilmektedir. Birinci bölüm iki ana başlık altında işlenmektedir. İlk ana başlık olan “İmaj ve İmajoloji” başlığı altında İmajoloji biliminin ne olduğu, neyi amaçladığı ve imajın ne anlam ifade ettiği tartışılmaktadır. Yine aynı konunun alt başlığı olan “Öteki ve Ulus Kimliği” başlığı altında da söz konusu imgelerin öteki ve ulus kimliği oluşum sürecindeki etkisi ve ulus devletin bu imgeleme tartışmalarında hangi noktada bulunduğu tartışılacak ve değerlendirilecektir. Birinci bölümün ikinci ana başlığı olan “Tarih Ders Kitapları Tartışmaları” başlığı altında ise tarih yazımı ve eğitimi üzerinde günümüzde ve geçmişte yaşanmış olan tartışmalar ve çalışmalar değerlendirilmektedir. Olması arzu edilen düşmanlıklardan arındırılmış barışçı tarih arayışı için geçmişte yapılan ve günümüzde yapılan çalışmalar ve projelerden örnekler verilerek bu konu açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan “Kosova Eğitim Sistemi ve Tarih Ders Kitapları Silsilesi” bölümü ise üç ana başlık altında incelenmektedir. İlk ana başlık olan “Kosova Eğitim Sistemi ve Kosova Tarih Ders Kitapları” başlığı altında Kosova’da uygulanmakta olan milli eğitim sistemi incelenmekte ve tarih ders kitaplarının hazırlanma süreci anlatılmaktadır. İkinci ana başlık olan “Kosova’da Tarih Yazımı Tartışmaları” bölümünde ise özellikle son iki yılda Kosova’da tartışılmakta olan tarih yazımı konusu irdelenmekte ve bu konuda ilgili taraflarca ortaya konulan görüşler ele alınıp yorumlanmaktadır. Üçüncü ve son ana başlık olan “Kosova Arnavutça Tarih Ders Kitapları Silsilesi” başlığı altında ise çalışmada incelenecek olan tarih ders kitaplarının içerik analizi yapılmakta ve konu başlıkları kısaca yorumlanmaktadır.

Çalışmanın son bölümü olan “Bulgular” bölümünde ise tarih ders kitaplarının yer alan Osmanlı ve Türk imgesi ile yakından alakalı metinler incelenmekte ve yorumlanmaktadır. Bu bölüm toplamda yedi ana başlıktan oluşmaktadır. İlk üç ana başlıkta Kosova’daki Osmanlı dönemi içerisindeki imgesel açıdan en tartışmalı bölümler olduğu düşünülen; Kosova Savaşı, İskender Bey dönemi, Prizren Ligi ve bağımsızlığa giden süreç ele alınmakta ve metin analizleri yapılarak yorumlanmaktadır. Bölümdeki dördüncü ana başlık olan “Osmanlı Döneminin Genel Anlatısı” başlığı altında ise tarih ders kitaplarında yer alan İslam anlatısı, Osmanlı dönemindeki eğitim ve kültür değerlendirmesi ve İmparatorluk bünyesinde önemli mevkilere yükselmiş olan Arnavutlara bakış açısı konuları irdelenmekte ve tarih ders

kitaplarından yapılan alıntılarla bu konular tartışılmaktadır. Üçüncü bölümdeki beşinci ana başlıkta ise tarih ders kitaplarındaki “Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk Devrimleri” konusuna bakış açısı değerlendirilmekte ve Osmanlı’ya bakış açısı ile bir fark içerip içermediği örnek alıntılarla desteklenerek incelenmektedir. Bu bölümün son başlığı altında ise öğrencilerle yapılmış olan anket çalışması ve bu anketlere öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar irdelenmekte ve yorumlanmaktadır. Böylece ders kitaplarında saptanan imgelerin öğrencileri nasıl etkilediğinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise bütün bu araştırma sonucunda ulaşılan bilgilerin ve saptamaların bir yorumlaması yapılacaktır. Bu bölümde çalışmada cevaplarını aradığımız soruların cevaplandırılmasına çalışılacaktır. Bu bölümde cevaplandırılmaya çalışılacak sorular ise şunlardır: Ders kitaplarındaki kalıp yargılar kimler tarafından üretiliyor? Ders kitaplarının içeriğine devlet müdahale etmekte midir? Ders kitaplarında genel olarak Osmanlı ve Türkiye anlatısı hangi imgeleri içermektedir? Ders kitaplarında verilen Osmanlı imgesi öğrencileri ne ölçüde yönlendirebilmektedir? Ders kitaplarındaki tarih anlatısının gözden geçirilmesi ile toplum üzerindeki önyargılar kırılabilir mi?

Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel bir araştırma olup, doküman ve belge incelemesi yapılmış olup, görüşme yöntem ve teknikleri de uygulanmıştır.

Doküman incelemesinde Kosova’da 2010-2011 eğitim-öğretim yılı ders müfredatında kullanılmış olan 5,6,7,8,9,10,11,12 ve 13. Sınıf tarih ders kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye imajı ile ilintili olan bölümler incelenmiş olup, imaj araştırması açısından önemli görülen pasajlar Arnavutçadan Türkçeye çevrilmiştir. Bu kitaplarda yer alan ifade ve Osmanlı-Türk imajı ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır. Araştırma sadece metin incelemesi ile sınırlı kalmayıp, ders kitaplarında yer alan ve ilgili imajın görsel yansıması olan resim incelemesi ve değerlendirilmesi de yapılmıştır.

Görüşme yönteminde ise Türkler için hazırlanan tarih ders kitaplarının yazarlarından Fetnan Derviş ile görüşülmüş olup, diğer yazarların görüşleri için de ilgili yazarların konu ile ilgili medyada yer almış olan görüşleri ele alınacaktır. Ayrıca 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde eğitim almış olan öğrencilerin görüşleri de ele alınmıştır. Ancak konunun şu an Kosova’da oldukça tartışmalı ve hassas olması sebebi ile anket çalışması için izin alınamamıştır. Bunun yerine ulaşılabilen gönüllü öğrencilerle anket yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evreni Kosova 2011-2012 eğitim-öğretim yılı Arnavutlar için hazırlanan tarih ders kitaplarıdır. Ayrıca diğer milletler için hazırlanan tarih ders kitaplarından Türkler için hazırlanan tarih ders kitapları da araştırmada karşılaştırma yapılabilmesi için incelenmiştir.

Araştırmanın örnekleme ise Kosova 2011-2012 eğitim-öğretim yılı Arnavutlar için hazırlanan 5,7,8,10 ve 11. Sınıflar için hazırlanan tarih ders kitaplarıdır. Söz konusu ders kitapları, Osmanlı ve Türk imajının incelenebilmesi için önemli kaynaklar olarak görülmektedir.

Örneklemin içinde yer alan bir diğer husus da bu dönemde eğitim görmüş olan öğrencilerin konu hakkındaki görüşleridir. Bunun için de anket çalışması yapılmıştır.

Bulgular ve Örnek Metinler

Araştırmada, Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili en önemli tarihsel olaylar ve bu olayların ders kitaplarına aktarılması incelenecektir. En öne çıkan konular ise şunlardır:

- Kosova Savaşı
- İskender Bey Dönemi
- Prizren Birliği ve Yeniden Uyanış Hareketi
- Arnavutluk'un Bağımsızlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAJOLOJİ ve TARİH DERS KİTAPLARI TARTIŞMALARI

1.1 İmaj ve İmajoloji

İmajoloji kavramı tartışılırken birçok farklı disiplinin birbirine karıştığı görülür. Bu durum da İmajoloji'nin kendi başına bir bilim dalı olup olamayacağı sorusunu gündeme getirir. Bu konuda çok farklı birçok tartışma vardır. Ancak öncelikle “imajoloji nedir?” sorusunu sormak gerekir. Bu soruya Ali Öztürk şu şekilde yanıt vermektedir:

“Bir bilgiyi biliyor olmanın her şeyden önce canlı yapımızın kimyasal bileşenlerinin yaratılmış iç tasarımının birbirleriyle kurdukları bilinçli bir iletişim kanalının varlığına bağlı olduğu bir gerçektir. Bu gerçek tek başına anlamın veya varlık ve hayattan anladıklarımızın neden öyle değil de böyle algıladığımızın ve anladığımızın cevabını veremez. Tam da buradan İmajoloji'den çalarak konuya bir giriş yapabiliriz; “insan, potansiyel, algıya dayalı ve de üretilmiş bilgiyi imge yoluyla ayırıştırır, paketler ve iletişilebilir hale getirir. Bu bağlamda bilginin imgesel düzlemde, tasnifi, ayrışıklığı, ilişki ve niteliklerinin sorgulanmasını, tanıtlama ve tanımlamalarını, yeni bir disiplin sorunu olarak” anlamak ve buna “İmajoloji” disiplini adını vermek mümkündür.” (A.Öztürk, 2008, s.45).

İlk giriş paragrafında değindiğimiz imajolojinin tek başına bir disiplin olup olamayacağına Ahmet Öztürk'ün cevabı bu şekildedir. Yani; varlık veya hayattan anladıklarımızı neden bu şekilde anladığımızı sorgulayan ayrı bir disiplin dalı ihtiyacı doğmuştur ve bu ihtiyaca cevap verecek olan disiplin imajolojidir. Ancak bahsettiğimiz gibi İmajolojinin tek başına bir bilim dalı olup olamayacağı hala tartışılan bir konudur. Örneğin Michail Logviov ve Johan Soenen bu tartışmada Ali Öztürk'e göre daha farklı bir pozisyon almaktadırlar. Logviov, İmajolojiyi toplumsal bilimlerin kompleksi içinde bulunan bir araştırma yöntemi olarak görmekte iken, Soenen ise İmajolojinin hala bir bilim dalı düzeyinde olmadığını ve bilim dallarının bir boyutu niteliğinde olduğunu söylemektedir (M.Zunic, 2008, s.6).

O. Brachfeld, 1962 yılında İmajoloji terimini ilk kez kullanan insandır (G.Sabau, 2007). 1967 yılında da H. Dyserinck, bu bilimi bağımsız bir dal olarak önererek belki de bu tartışmanın fitilini bilerek veya bilmeyerek ateşlemiştir (D.Demiröz, 2007). Damla

Demirözü'ne göre ise imajoloji karşılaştırmalı edebiyatla uğraşan araştırmacılar ya da iki kimlikli toplum bilimciler tarafından yeni bir dalı olarak kurulmuştur (D.Demirözü, 2007).

Yani bütün bu söylenenlerden yola çıkarak imajolojinin bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak terimin sadece 55 senedir kullanılıyor olması, onu önemsizleştirmez veya değersizleştirmez. Zira Ali Öztürk'ün de değindiği gibi çatışma ve konsept olgusunun başka bir deyişle imajolojinin bilinebilir kökenleri epeyce eskilere dayanır (A.Öztürk, 2008, s.3). Yani ilk bulgular, günümüze kadar ulaşan ve hala yüz milyonlarca insan tarafından gerçekliği ve doğruluğu tartışılmaz olan dini kitaplar ve motiflerde belirmiştir. Örneğin İslam anlatısındaki ilk çatışma Habil ile Kabil kardeşler arasında gerçekleşmektedir. Öztürk bu durumu şu şekilde değerlendirir.

“Habil ile Kabil biri çoban diğeri tarımcı toplumsal figürlerdir; bir cinayetle sonuçlanan bu olay uygarlığın başlangıcındaki göçebe-yerleşik çatışmasını sembolize eden bir okumaya imkan tanır. Bu manada da birçok veçhesi ve neredeyse etrafında öbeklenecek anlamlı epistemolojik bir bütünlük çıktısı olan geniş bir sahayı içerir. Bu bağlamda çatışma olgusu çağrışımlarını hayli aşan değerler bütününden mürekkep bir kavram olarak tebarüz eder. Çatışma tek başına yadırganacak bir olgu değildir. Çoğu kez hayatın en onulmaz dairesinden kopup gelir. Hayatı yeni bir daireye tekâmül ettirdiği de olur. Nitekim kimi zamanlar “çatışmaya övgü” idealize edilmiştir. Özgürlüğün ve eşitliğin sembolü olarak haklı bir anlam kazandığı da vakidir. Çatışmanın bir varlığın mahiyetine saygınlık katan önemli bir süreç olarak anlam kazandığı da çok görülmüştür. Çatışmasız bir dünya belki de masum bir hayaldir. Bu hayale ulaşmak için kıyamete kadar çatışılacağı da aşikârdır. Ancak ne var ki çatışmanın en azından kendi bağlamında dahi anlaşılmayacak kaotik karakteristiği tarihsel bir zorunluluk olarak görülemeyeceği gibi ahlaki olarak da savunulamaz.” (A.Öztürk, 2008, s.3).

Öztürk'ün buradaki “çatışma” vurgusu önemlidir. Çünkü çatışma karşısında “öteki”yi yaratır. Bu ötekilere karşı oluşturulan stereo tiplerin ise günümüzde İmajolojinin en temel araştırma nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Tam da bu nokta da ise bir de yöntem sorusu ortaya çıkmaktadır. İmajoloji'nin ilk çıkış noktası edebi metinlerin incelenmesi üzerine idi. Logvinov, ders kitaplarının stereo tiplerin incelenmesi açısından bir yöntem olarak kullanılabileceğinden bahseder (M.Zunic, 2008, s.9). Buna, gazete, dergi, çocukların oynadığı video oyunların incelenmesi de dahil edilebilir. Ayrıca günümüzde teknolojinin hızı ile bilginin saniyeler içerisinde yenilenebildiği düşünülürse, anlık haberlerde geçen

saniyelik yorumlarda yer alan stereo tipler de Zunic'in de belirttiği gibi imajoloji araştırmaları iletişimin tüm alanlarına girmektedir ve iletişimin kendisi de stereo tiplerin gelişmesinde ve devam etmesinde anahtar konumdadır (M.Zunic, 2008, s.10).

1.1.1 Öteki ve Ulus Kimliği

Kelime anlamı olarak öteki, bilinenden ayrı, öbür, diğer anlamlarına gelmektedir. "tanımlanmış ve meşruiyet kazanmış" bir dairenin içinden bakıldığında, bu dairenin dışında kalanlar, o dairenin içinde olanlara göre 'öteki' olarak adlandırılmaktadır (U.Özmkas, 2003). Dairenin dışında kalıyor olusu, ötekini sınırsız, kaçınılmaz, hatta ulaşılmaz yapmaktadır. Dairenin dışında kalmasına neden olan sınır koyucu yapılar ise çoğu zaman kimliğin oluşturulması ve ötekine karşı sergilenen tutumların belirleyicisi olmaktadır. Ötekinin merkeze olan mesafesinin bilinmemesi kaygıları attırmakta, 'öteki' ve 'kendi' arasındaki mesafe kaygısı da ötekilerle birlikte olmayı gerginleştirmektedir. Kimliğin sınır koyucu yapısının bir ürünü olan kendi ve öteki arasındaki mesafenin kimlik ve öteki açasından ne anlama geldiğini Bauman şu şekilde aēıklamaktadır: "Bir şehirde yaşamak, zihnimizi aşırı meşgul etmesin ve taşıyabileceğimizden ağır ahlaki yükümlülükler dayatmasın diye fiziksel yakınlığın etkisini "sıfırlama" anlamına gelen karmaşık bir sanatı gerektirir; bütün şehir sakinleri bu sanatı öğrenir ve uygular, fiziksel yakınlığın sıfırlanması öteki kişilere uygulanır, mesafe arttıkça bu duygu zayıflar ve tükenir." (Z.Bauman, 1999, s.50). Kimlik bu mesafenin ne kadar az farkındaysa, kaygılar da o kadar sarsılmaz ve az olacaktır. Bu haliyle kimliğin mantığı içerisinde yer eden karşıtlıklar ve farklılıkların yarattığı ayrı bir kimliktir aslında. Kişisel anlamda "ben" in karsısındaki "onun", sosyal anlamda, "biz" in karsısındaki "onların" kimliği... Yani öteki, bizim sahip olduğumuz özelliklere sahip olmayan bir varlıktır. En basit haliyle, "kendi" (ben) olmayan herkes "ötekidir". Bir başkasına ne kadar yakın olduğumuzu düşünürsek düşünelim, bu başkası bizden ayrı, bizim tamamen dışımızda bir bedensel ve düşünsel yer işgal eder. Kısacası her "ben", bir başka "ben" i dışlar.

Modernleşme sürecinde ortaya çıkan ulus kavramı, kimlik kavramını etkilemiş ve siyasal ve ekonomik güç çerçevesinde bir farklılıklar zinciri yaratarak "diğerine" göre yorumlanmasını sağlamıştır. Çünkü farklı olmak üzerine inşa edilen modern 'ulus-devlet', toplum içinde yabancı olmak kavramını ortadan kaldırmak iddiası ile ortaya çıkmıştı. Dinsel, etnik, kültürel, v.b. bütün farklılıkları tek potada eritip bir 'yurttaş' tanımını geliştiren ulus-devlet modeli, egemenliği altındaki vatandaşları ile olan ilişkisini 'ben' ve 'öteki' ilişkisinin doğurduğu karşıtlıklar ve farklılıklar sistematiği içerisinde kurmuştu.

Burada B.Anderson'un yazdıklarına değinecek olursak, modern bir kavram olan "ulus"un sınırları "öteki" veya "diğeri" fikrinin benimsenmesi üzerine inşa edilmiştir. Bu yeni inşa döneminde kimlik kavramının merkezinde bulunan "öteki" bütün hepsinden önce "ait olma iddiasını ortaya atmaktaydı. Öteki olanın bu iddiası ırk ve etnisite kavramlarına dayanırken geçmişin kültürü ve tarih bilinci ile güçlendirilmiştir (B.Anderson, 2006, s.37).

Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte oluşan ulusal kimlik, o zamana kadar geçerli olan ulus devlet öncesi sistemlerce oluşmuş olan kimlik, dinsel kimlik ve etnik kimlikleri içerisine dahil etmiş ve sosyo-ekonomik bir özellik kazanmıştır. Bu ulusal kimliğin yaratılmasından sonra, ötekiye kuşku duyulan, korkulan ve kimi zaman varlığı tehdit unsuru oluşturan bir anlam yüklenmiştir. Çünkü ulusal kimliğin ortak bir kimlik yaratmada kullandığı ortak dil ve ortak kültür ötekiye ait değildir (T.Poyraz ve G.Arıkan, 2003, s.62-70). Bütün bu ulus yaratma çabalarının bir sonucu olan "biz ve öteki" ayrımı artık bir tür toplumsal önyargıyı gündeme getirmiştir. Bu önyargı da kendisini günlük hayatta çokça göstermektedir. Örneğin, "Hepimiz Ermeniyiz" pankartı büyük tepkiler toplayabilmekte ve toplumun bir kesimi tarafından Ermenilerin ötekileştirildiği görülmektedir. Bu pankart etrafında toplanıp daha önce "biz" içerisinde yer alanlar da "hain" olarak yaftalanmaktadır. Burada hiç kuşkusuz ki toplumun kendi "biz" alanını ulus üzerinden oluşturması etkilidir.

1.2 Tarih Ders Kitapları ve Tartışmalar

Ders kitapları, öğrencinin içinde bulunduğu eğitim-öğretim serüveninde, öğrenme sürecine yardımcı olan en önemli kaynaklardan biridir. Ders kitapları aynı zamanda tarihsel olarak, öğrenme ve öğretme araçlarının en eskisi, en çok bilineni ve en çok kullanılanıdır. Akla gelen en eski ders kitapları ise Sümer Tabletleri'dir ve bu tabletlerin tarihi M.Ö 3000 yılına kadar dayanmaktadır (İ.Aydın, 1997, s.17). Sümer Tabletleri'nden bugüne kadar geçen 5000 yılda, hiç kuşkusuz ki ders kitapları büyük bir evrim geçirmiş ve günümüz eğitim-öğretim sistemi içerisinde en önemli materyal işlevini görmektedir. Peki ders kitabı nedir, ne işe yarar, önemi nedir sorusunu tekrar soracak olursak bu soruya birçok benzer cevap alabiliriz.

"Ders kitabı öğretimin en önemli araçlarından biridir ve belki de en önemlisidir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı hem öğretmen hem de öğrenci için yararlıdır.(...) İyi bir ders kitabı öğretim programlarının gösterdiği eğitim ve öğretim amaçlarına daha

kısa yoldan, daha kısa zamanda ulaşmaya büyük ölçüde yardım eder." (Binbaşlıoğlu, 1995).

"Ders kitapları öğrencilerin o dersin programında var olan konular hakkında öğrencilerin neler öğrenecekleri ve öğretmenin de neleri öğreteceğini büyük ölçüde etkileyen bir kaynaktır. Ders kitapları aynı zamanda sınıf içi öğretim-öğrenme faaliyetlerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkiye sahiptir. Genelde birçok öğretmen dersin amaçlarını öğrencilere uygulanacak testlere, öğretim stratejilerini, ödevleri vb. kullanılan ders kitaplarına göre belirlerler." (İ.Aydın, 1997, s.18).

Yukarıdaki iki alıntıda da görüldüğü üzere, ders kitapları eğitim ve öğretimde büyük bir öneme sahiptir. Ancak bu noktada başka bir soru ortaya çıkmaktadır; bu soru da ders kitaplarının insanları ideolojisini ve dünyaya bakış açısını değiştirip değiştiremeyeceği sorusudur. Eğer, matematik veya coğrafya ders kitapları üzerinden bir tartışmaya girmiş olsaydık; bu soru hiç kuşkusuz ki mantıksız sayılabilirdi. Ancak konu tarih ve edebiyat gibi derslere ve bu derslerin kitaplarına geldiği zaman bu soru anlamlı olmaktadır. Örneğin, T.C Milli Eğitim Bakanlığı yayınlamış olduğu bir yönergede ders kitaplarının sahip olması gereken niteliklerden bazıları şu şekildedir (Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge, 2007, No:2597):

- Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.

- Atatürk İlke ve İnkılapları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve Kurulca alınan kararlara uygun olur.

- Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.

Sadece bu niteliklere bakacak olursak bile ders kitapları ve ideoloji konusunun derinlemesine incelenmesi gerektiğini görebiliriz. Örneğin "Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihi değerlerini geliştirerek yaşatmak" maddesinde insanın aklına bu değerleri belirleyen kimdir, bu değerler nedir soruları gelmektedir. Bir toplumun genel bir ahlakı olup olamayacağı ise bambaşka bir tartışma konusudur. Bu bağlamda ders kitaplarının aslında bir nevi "uygun vatandaş" yetiştirme araçlarından biri olduğunu da söyleyebiliriz. Örneğin Elçin Macar bir makalesinde tarih yazımı ile ilgili şunları söylemektedir:

“Tarih yazımı, ulusal kimliğin inşasında çok önemli bir alandır. Bu nedenle, ulus-devletler üniversiteleriyle, akademileriyle bu alanı "başıboş" bırakmazlar. Bu alanın içerisinde de tarih ders kitapları kilit konumdadır. Bunlar, ulusal kimliğin bizzat harcını oluşturur, bu nedenle okullarda hangi kitabın okutulacağı bizzat talim ve terbiye komisyonu gibi adlar taşıyan komisyonlarca belirlenir.” (E.Macar, 2007).

Bir önceki paragrafta örneğini gördüğümüz, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu yönerge ile Elçin Macar'ın söyledikleri tam da bu noktada kesişmektedir. Elçin Macar'ın kullanmış olduğu “ulus-kimliğin harcı” kelimesi iddialı bir söylem olabilir, ancak “iç ve dış düşmanlar” ve “komşular tarafından tehdit altındaki ülkemiz” gibi değerlendirmeler hiç kuşkusuz ki ilk olarak tarih ders kitaplarında rastlamış olduğumuz yorumlardır. Aynı şekilde, tarih ders kitapları birçok insanın hayatı boyunca okumuş olduğu belki de tek tarih kitabıdır. Elçin Macar'ın da değindiği gibi bu durum tarih ders kitaplarına paha biçilemeyecek bir değer kazandırmaktadır ve ulus-devlet hangi “ahlaki”, “kültürel” ve “tarihi” değerleri aktarmak isterse; bu kitaplar aracılığı ile aktarabilecektir (E.Macar, 2007).

Daha önceki bölümlerde değinmiş olduğumuz “öteki” de işte tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ulus-devletler devamını sağlamak ve içerisinde yaşayan toplum tarafından sahiplenilmek için tarih kitapları aracılığı ile ne kadar gerekli olduklarını aktarmaktadırlar. Başka bir deyişle, ders kitaplarında aktarılan “öteki”, devletimize düşmandır ve sürekli devletimizi yıkmak için tetikte bekler. Başka bir deyişle “su uyur düşman uyumaz”. Ancak geçmişte yaşanan ulus savaşlarının etkilerinin hala devam etmesi ve günümüzde gerek küreselleşmenin gerekse teknolojinin karşı tarafa ulaşmayı kolaylaştıran etkisi ile ders kitaplarının insan zihinlerinde yarattığı ‘öteki’ tartışmaya açılmıştır.

1.2.1 Barışçı Bir Tarih Arayışı

Dünya tarihindeki son büyük etnik savaşın yaşandığı 1990'lardaki Yugoslavya Savaşı, 2000'li yıllara “öteki” üzerinden yaşanabilecek diğer savaşlara örnek olabileceği korkusunu getirmiştir. Bu sebeple gerek BM bünyesinde, gerekse Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği bünyesinde; toplumlar arasındaki düşmanlığı giderici, daha barışçıl bir gelecek üzerine projeler geliştirilmekte ve bağımsız STK'ların bu konu üzerine geliştirmiş olduğu projeler bu kurumlar tarafından desteklenmektedir. Hiç kuşkusuz ki, bu çalışmalarda tarih eğitimi ve tarih ders kitapları konusu oldukça önemlidir. Ancak bu tür barışçı tarih çalışmalarının kökeni daha da eskilere dayanmaktadır.

Ulusal tarih anlayışı ve bu anlayış etkisinde kendi iç politikasını kontrol etmek isteyen ve diğer milletleri ötekileştirerek, kendi sistemini yüceltmek ve vazgeçilmez yapmak isteyen politikacıların, toplumlar arasındaki düşmanlığı arttırdığı ve bu sebeple etnik çatışmalar ve savaşlar çıkarttığından hareketle ilk olarak Milletler Cemiyeti, tarih eğitimini gözden geçirme ihtiyacını hissetmiştir. Milletler Cemiyeti'nin 1919' yılında oluşturmuş olduğu "Cooperation İntellektuelle" adlı komisyon, yeni bir dünya savaşını engellemek için neler yapmak gerektiğini araştırırken; I.Dünya Savaşı'nda ve öncesindeki savaşlarda yaşanan ulusal çatışmalara sebep olarak; ilgili ülkelerin vatandaşlarına vermiş olduğu eğitim-öğretimin büyük önem taşıdığını tespit etmiştir. Bu sebeple ilgili komisyon, tarih eğitimi ve tarih ders kitapları üzerine bir takım araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, ulus devletlere tarih eğitimi konusunda şu öneriler getirilmiştir (A.Şimşek, 2007, s.15):

1. Sadece gerçek olaylar yazılmalı,
2. Hukuk prensipleri dışında bir devletin suçluluğu veya suçsuzluğu hakkında kesin hüküm verilmemeli,
3. Bir yabancı millete karşı dolaylı ve doğrudan nefret, kin, intikam hislerini aşılayacak sözler kullanılmamalı,
4. Savaşlar hakkında tüm gerçekler söylenmeli, savaşın yıkıcılığı ve sürekli barışı engellediği fikri aşılmalı,
5. Milletler arası problemleri barış yoluyla çözmeye çalışan örgütlerden söz edilmeli,
6. Sosyal, ahlakî, askerî erdemler yalnız bir millete indirgenmemelidir.

II. Dünya Savaşı gerçeğinin yaşanmış olduğu akla getirilirse, bu komisyonun yapmış olduğu çalışmanın etkili olup olmadığı hiç kuşkusuz ki tartışılır. Ancak, komisyonun değinmiş olduğu noktalar kesinlikle önemlidir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise 1919'da komisyonun belirttikleri hususların neredeyse yüz yıl sonra bile AB ve BM gibi kurumlar tarafından hala tartışılıyor olmasıdır. Burada hiç kuşkusuz ki, ulus-devletlerin önemsizleşecekleri korkusu ile "öteki" üzerinden politika yapmaya devam etmelerinin rolü büyüktür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler, savaşın bilançosu ve dünya tarihine geçen Yahudi Soykırımı üzerine tarih eğitimi üzerine daha fazla eğilmek gerekliliğini hissetmiştir. Bu kapsamda BM bünyesindeki UNESCO önderliğinde birçok komisyon toplanmış ve devletlerin tarih eğitimleri masaya yatırılmıştır. Bu komisyonların çalışmaları sonucu tarih eğitimi üzerinde devletler arasında bir "uzlaşma"nın hedeflendiği

söylenbilir. Dance, bu komisyonların yaptığı çalışmalar sonucu ulaştığı ortak sonuçları şu şekilde sınıflandırmaktadır (E.Dance, 1971, s.33):

- Askeri ve siyasi tarihten çok antlaşmaların vurgulanması
- Medeniyet tarihinin önemsenmesi
- Ülkelerin öğrencilerinde karşılıklı sevgi ve saygı anlayışı oluşumunun sağlanması
- Diğer milletlere yönelik tarafsız ve dengeli yargılara ulaşılması için çalışmaların yapılması

Ahmet Şimşek'e göre ise UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili vardığı bu sonuçlar bir bakıma Avrupa Merkezci yaklaşımı barındırmaktadır (A.Şimşek, 2007, s.16). Ancak, gerek I.Dünya Savaşı'nın gerekse II. Dünya Savaşı'nın Avrupa Merkezli gerçekleşmesi ve her iki savaşta da daha çok Avrupa Devletlerinin ön planda yer almaları, Avrupa Merkezci yaklaşımı o zamanın koşullarına göre anlaşılır kılmaktadır. Ancak, Avrupa Merkezci yaklaşım başlı başına ayrı bir tartışma konusudur. Bu yaklaşımın kendi içerisinde birçok tartışılacak yönü vardır. Zira Avrupa Merkezcilik de kendine bir öteki oluşturmakta ve kendi dışındaki dünyaya Oryantalist bir bakış açısı ile yaklaşarak diğer kültürleri bu kapsamda değerlendirmektedir (M. K.Şan, 2007).

UNESCO'nun ders kitapları üzerine düzenlediği çalışmalarda ise dikkati bir Alman çekmektedir. Alman tarihçi Georg Eckert, çalışmaları ile UNESCO'nun bu projesini ilerleten en önemli isim olarak ön plana çıkmıştır. Eckert'in özellikle, Almanya ve komşu ülkelerin ders kitapları ve uzlaşma üzerine düzenlediği konferanslarla ders kitapları araştırmalarına büyük katkılar vermiştir (<http://www.gei.de/en/the-institute/history.html>). Georg Eckert öldükten sonra adına kurulan Georg Eckert Enstitüsü, ders kitapları araştırmaları daha sistemli ve düzenli bir kütüphane ile desteklenerek uluslararası bir merkez haline gelmiştir. Gerek enstitü öncesi Eckert'in çalışmaları, gerekse Eckert'in ölümünden sonra enstitünün gerçekleştirmiş olduğu projeler ders kitapları araştırmaları konusunda çok değerli örnekler olmuştur. Örneğin, 1951'de Eckert'in öncülüğünde ve UNESCO'nun katkıları ile başlatılan "Avrupa Tarihindeki Tartışmalı Sorular Hakkında Fransız-Alman Anlaşması" projesi günümüzdeki ders kitapları üzerinden "biz ve öteki" tartışmalarına yön vermek açısından iyi bir örnek olmuştur (E.Kofos, 1999, s.22-29). Yine, aynı şekilde 1975'te benzer bir proje de Georg Eckert Enstitüsü öncülüğünde Almanya ve Polonya arasında yapılmıştır (M.Zunic, 2008, s.17).

Günümüzde ise AB ve Avrupa Konseyi gibi kurumlar da barışçıl ders kitapları ile ilgili çalışmalara ve projelere büyük destekler vermektedir. Bu Avrupa kurumlar bu şekilde bölgede hem siyasi entegrasyonu hem de düşmanlıkları sona erdirmek istemektedir. Özellikle hem soğuk savaşın sona ermesinden sonra hem de Yugoslavya'nın dağılmasından sonra geçmişten gelen düşmanlıklar bu söz konusu kurumlar için büyük endişe yaratmaktadır. Bu sebeple de gerek Avrupa Birliği, gerek Avrupa Konseyi gerekse BM gibi örgütler bu konuda çalışan sivil toplum örgütlerine finansal destek vererek, bu tür projelerin yapılmasını sağlamaktadır.

1.2.2 Barışçı Tarih Çalışmaları

Tarih ders kitapları ve “tarih eğitiminde öteki” üzerine birçok uluslararası kuruluş ve örgütün çalışmaları bulunmaktadır. Bu konuda en etkin görünen grup ise Selanik Merkezli ‘CDSEE’ (Center of Democracy and Reconciliation in Southeast Europe)dir. Merkezin 1999 yılında başlattığı JHP (The Joint History Project) projesi ile Güneydoğu Avrupa ülkelerinin tümünde tarihi araştırma ve eğitim alanlarında bilgili, ciddi ve gerçekçi bir değişim amaçlanmaktadır (<http://www.cdsee.org/jhp/index.html>). Projenin hedefleri ise karşılıklı anlayış ile sürdürülebilir barışçıl ve demokratik bir gelecek için öğrencilere ve öğretmenlere fırsat yaratmaktır. Merkez, JHP ile alternatif tarih yöntemlerini önererek olaylara çok yönlü bakış açısını getirmeyi amaçlamakta ve bu yolla da okullardaki etnik merkezli tarih eğitimini gözden geçirmeyi hedeflemektedir. Merkez bu hedefle, bölgenin her yerinde önde gelen uzmanlarla çalışarak alternatif tarih eğitim-öğretim materyalleri hazırlamıştır. Bu materyaller sekiz dilde(Arnavutça, Boşnakça, Sırpça, Makedonca, Hırvatça, Yunanca, İngilizce ve Türkçe) yayınlanmıştır ve bunlara merkezin internet adresinden erişim mevcuttur. Merkez ilk etapta etnik merkezli tarih eğitimine alternatif 4 çalışma kitabı yayınlamıştır. Bunlar:

- Osmanlı İmparatorluğu (Çalışma Kitabı 1) (H.Berktay ve M.Murgescu, 2009).
- Güneydoğu Avrupa’da Milletler ve Devletler (Çalışma Kitabı 2) (M.Murgescu, 2009).
- Balkan Savaşları (Çalışma Kitabı 3) (V.Kolev ve C.Koulori, 2009).
- II. Dünya Savaşı (Çalışma Kitabı 4) (K.Erdelja, 2009).

Örneğin “Osmanlı İmparatorluğu” çalışma kitabını ele alacak olursak, oldukça derli toplu ve düşmanca kelimelerden arındırılmış bir anlatım görmekteyiz. Yine aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu anlatılırken, ne Osmanlı’ya övgü dolu bir anlatım, ne de anti-

Osmanlı bir anlatım çalışma kitabında yer almamaktadır. Yine kitapta kullanılan görseller ve konu sonunda sorulan sorular dikkat çekicidir. Çünkü alışılının dışında bu sorular, kitapta verileni tekrarlatmayı değil öğrencinin kendi yorumunu ortaya çıkarmasını amaçlamaktadır.

Theolin, p.60.

Ambassador: Starting with Venice in the 15th centu-

Hegy, Zimanyi, p.74, ill.83.

Slave: In the Ottoman Empire, there were a large variety of slaves, men and women, white and black, local or 'imported', used for domestic service or for

Şekil 1.1 'Social Types (Sosyal Sınıflar)'

Slave: In the Ottoman Empire, there were a large variety of slaves, men and women, white and black, local or 'imported', used for domestic service or for various economic activities. As in many Muslim societies, the practice of voluntarily freeing one's slaves was quite widespread. Freedom was also granted when a slave converted to Islam. The slaves (*kul*) of the Sultan, who served either in the Palace, in the army or in the administration, were special cases. In the 15th-17th centuries, some of the most able Ottoman statesmen, including numerous Grand Viziers, benefited from this status in their career.

If you lived in the Ottoman Empire, what social type would you have preferred to be? Explain your choice.

Şekil 1.2 'Slaves in the Ottoman Empire (Osmanlı İmparatorluğunda Köleler)'

Örneğin yukarıdaki alıntılarda görüldüğü üzere, kitapta ilk önce Osmanlı Devlet Yapısı içerisindeki tüm sosyal sınıflar örnek resimler ile verilmekte (H.Berktaş ve M.Murgescu, 2009, s.96) ve konu sonunda da öğrenciye hangi sosyal sınıfı tercih edeceği sorulmakta ve bu seçimi açıklaması istenmektedir (H.Berktaş ve M.Murgescu, s.96).

Yine, CDSEE bu çalışma kitapları dışında Balkanlar'da tarih eğitimi ve öğretimi ile birçok rapor ve yayın hazırlamıştır. Bu yayınların birçoğuna merkezin internet sitesinden erişebilmek mümkündür. Bu yayınlar içinde dikkat çeken bir diğer kitap da "Clio in The Balkans: The Politics of History Education"dır (C.Koulouri vd., 2002). Kitap, "Güney Doğu Avrupa Tarihinin En Hassas ve Tartışmalı Konularının Öğretimi" başlığı altında CDSEE Tarih Eğitimi Komitesi tarafından Aralık 1999 ve Aralık 2000 tarihleri arasında düzenlenen yedi atölye çalışması sonucunda ortaya çıkan raporların bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Söz konusu kitap bütün Balkan ülkeleri ve Batı Avrupa ülkelerinden bir araya gelen 48 yazarın katkısı ile ortaya çıkmıştır. Kitap, İngilizce ve Yunanca dillerinde yayınlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KOSOVA EĞİTİM SİSTEMİ ve TARİH DERS KİTAPLARI SİLSİLESİ

Bu bölümde Kosova eğitim sistemi incelenecek ve tarih ders kitapları silsileleri içerik olarak açıklanacaktır. Bölüm üç ana başlık altında incelenecek olup, ilk başlıkta Eğitim sistemi ve ders kitaplarının nasıl hazırlandığı tartışılıp, ikinci bölümde Kosova’da şu an güncel bir tartışma olan “tarih yazımı” tartışması ele alınacaktır. Üçüncü ve son başlıkta ise Kosova’daki Arnavutça tarih ders kitaplarının içeriz analizi yapılacaktır.

2.1 Kosova Eğitim Sistemi ve Kosova Tarih Ders Kitapları

1999 yılındaki NATO müdahalesinden sonra fiilen otonom bir yapı kazanan Kosova’da bağımsızlığa giden süreçte yönetimi devralan UNMİK yönetimi 2003 yılında Kosova Standartlarını yayınlamıştır. Bu çerçeve içerisinde yeni Kosova Müfredat Çerçevesi de UNMİK tarafından uygulamaya sokulmuştur. Kosova’da eğitim sistemi “ilk ve alt orta öğretim” ve “üst orta öğretim sistemi” olarak ikiye ayrılmıştır. Buna göre ilk ve alt orta öğretim zorunlu olarak verilmekte (toplamda 9 yıl) (2007 Yılı Kosova Cumhuriyeti 02/L-42 Nolu Yasa) ve Kosova Anayasası tarafından güvence altına alınmaktadır (M.Zengin ve C.Topsakal, 2008, s.107-126).

Kosova’da eğitim Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Bölge Eğitim Daireleri ve Belediye Eğitim Müdürlükleri arasındaki koordinasyonla yürütülmektedir. Bu sisteme göre Bakanlığın onayı ve kontrolünde olmak şartı ile Bölge Eğitim Daireleri, eğitimin yazılımını sağlarken, Belediye Eğitim Müdürlükleri de donanımını sağlamaktadır (M.Zengin ve C.Topsakal, 2008, s.107-126).

Kosova’da, Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı onayında ve kontrolünde hazırlanan tarih ders kitapları müfredatı yayınevine yollanarak hazırlanmakta ve basılmaktadır (2004 Yılı Avrupa Konseyi Raporu, s.8). Arnavutça tarih ders kitapları Arnavutluk’tan uzmanların da yardımı ile hazırlanmaktadır.

Tarih ders kitapları ayrıca diğer azınlık toplulukları için (ilköğretim tarih ders kitapları) de Türkçe, Boşnakça ve Romalılar için Sırpça basılmaktadır. Bu kitapların basımında genel olarak “Shtepia Botuese Libri Shkollor Prishtina” isimli bir basım evi kullanılmaktadır (Bu yayın evi dışında ders kitapları basan bir diğer yayın evi ise, İpek şehrindeki Dukagjini Basım Evi’dir. Ancak ağırlıklı olarak kullanılan Arnavutça tarih ders kitapları, “Shtepia Botuse Libri Shkollor Prishtina” tarafından basılmaktadır.). Sırplar ise Kosova’yı tanımadıkları için

Sırbistan'dan gelen tarih ders kitaplarını kullanmaktadırlar. Kosova'da zorunlu tarih eğitimi 5. Sınıf tan başlamakta ve Lise son sınıfa kadar sürmektedir. Çalışma kapsamında incelenmiş olan Kosova tarih ders kitapları tarafımdan Piriştine'den satın alınmıştır. Arnavutça basımlarının yanında proje ve tez çalışmamda yardımcı olabileceğini düşündüğüm için ayrıca Kosova Türkleri için hazırlanan tarih ders kitapları da tarafımdan satın alınmıştır.

2.2 Kosova'da Tarih Yazımı Tartışmaları

Kosova'da tarih yazımı, oldukça güncel ve tartışmalı bir konudur. Özellikle, Türkiye Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in, Ağustos 2011'de gerçekleştirdiği ziyaret ve Kosova Tarih ders kitapları hakkında söylediği sözler, Kosova'da tarihçiler arasında büyük bir tartışmaya neden olmuştur. Ömer Dinçer, bu konuşmasında; tarih ders kitaplarında yer alan bazı kötü yorumların çıkarılması gerektiğini belirtmiştir (<http://www.karsihaber.com/omer-dincerin-istegine-kosovadan-tepkiler-151989h.htm>, 2011).

Bu tartışma güncelliğini korurken, Ahmet Davutoğlu'nun 27 Ağustos 2011'de bölgeye gerçekleştirdiği ziyarette, konu ile ilgili sorulan bir soruya, "Kosova tarihçilerinin, soğuk savaş tarihçiliği ve ideolojik tarih yazımından kurtulmaları gerekir" şeklinde cevap vermiş ve tartışmaya yeni bir boyut getirmiştir. Kosova'nın yeni bağımsızlığını kazanmış bir ülke olduğu göz önüne alınırsa, Davutoğlu'nun burada değindiği, "soğuk savaş tarihçiliği" ve "ideolojik tarih yazımı" vurgusu, Arnavutluk'u işaret etmektedir. Zira Kosova tarih kitapları ile Arnavutluk tarih ders kitapları karşılaştırıldığında neredeyse aynı müfredatın, aynı biçimde işlendiği fark edilecektir. Arnavut tarih yazımında, Arnavut Bilimler Akademisi'nin ve yayınlarının rolü oldukça büyüktür. Akademi'nin yayınlamış olduğu "Historia e Popullit Shqiptar" yani Arnavut Halkının Tarihi isimli kitapta, Enver Hoca döneminden bugüne kadar geçen süreç değişerek güncelleşse de özellikle Osmanlı hususunda bazı kalıp yargılar ve olumsuz sözcükler hala kullanılmaktadır. Örneğin, Kosova konusunda önemli bir uzman olan Erhan Türbedar, Kosova'da yaşanan bu tartışmalar üzerine şunları söylemektedir:

"Arnavut Bilimler Akademisi'nin tarih yayınları bile, Osmanlılardan hoşgörüsüz ve fanatik olarak bahsetmektedir. Arnavutluk tarih yazımı, Kosova tarih yazımını direk etkilemektedir ve bunun sonucu olarak Kosova tarih ders kitaplarında da aynı sıkıntı yaşanmaktadır." (E.Türbedar, 2011).

Kosova'daki tarihçilerin bu konudaki görüşleri birbirinden farklı olsa da, Kosova tarih ders kitaplarını yazan tarihçilerin bu tartışmaya bakış açıları oldukça dikkat çekicidir. Örneğin, 5.,6.,10. ve 13. sınıf Kosova tarih ders kitaplarının yazarlarından biri olan ve aynı

zamanda Kosova'daki Demokratik Kosova Birliği Partisinden milletvekili olan Frasher Demaj'ın bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Siyasi çıkarlar nedeni ile bir halkın tarihi değişemez. Osmanlı, Balkanlara tatil için gelmemiştir. Balkanları 523 yıl boyunca işgal altında tutmuştur.”
(<http://kosovaport.com/21082011t11496/>).

Yine, 5.,6.,8.9. ve 10. Sınıf tarih ders kitaplarının yazarlarından Fehmi Rexhepi, Arnavutluk merkezli Top Channel kanalına verdiği röportajda, kitaplarda Türk karşıtı ifadelerin yer almadığını, Bakan Dinçer'in bu konudaki talebinin anlamsız olduğunu belirterek, tarihi gerçeklerden hiç kimsenin kaçmaması gerektiğini belirtmiştir (<http://kosovaport.com/21082011t11496/>). Görüldüğü üzere buradaki tartışma, Kosova tarihçileri tarafından tarihin değiştirilmesi olarak algılanmaktadır. Ancak, asıl meselenin kapalı veya açık kalıp yargıların kaldırılması olduğu gerçeği gözden kaçır gibi görünmektedir. Örneğin, “Balkan ve Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı İmajı” üzerine çalıştığımız proje kapsamında görüşlerine başvurduğum, Türkler için basılan Kosova 5.sınıf tarih ders kitabının yazarı ve aynı zamanda Prizren'de bir fen lisesinde tarih öğretmenliği görevini yürüten Fetnan Derviş, bu konuda yaşanan tartışmaların ülkedeki Türklere bakışı olumsuz etkilediğini belirtmiş ve zaten halihazırdaki ders kitaplarında geçen ifadelerin, Arnavut, Sırp ve Türk öğrencilerinin birbirleri ile olan ilişkilerinde ön yargılar oluşmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

Bütün bu tartışmalara ek olarak, Kosova Eğitim Bakanlığı'nın bu konuları araştırmak üzere bir komisyon kurduğunu açıklaması, tekrar büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu yaklaşım, Kosovalı Arnavut Milliyetçiler tarafından “güçlü Türkiye'nin, güçsüz Kosova'ya baskısı” olarak değerlendirilse de, Kosova Eğitim Bakanı Rome Buja, komisyonun amacının tarihi değiştirmek değil, olumsuz yargıları incelemek olduğunu belirtmiştir. Bakan, ayrıca bu talebin, Türk Hükümeti tarafından empoze edilen bir şey olmadığını aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun da bir talebi olduğunu belirtmiştir. Yine bakana göre; geçmişte ne olduysa olmuştur ve değişiklikler yapılamayacaktır, ancak karalayıcı ve aşağılayıcı ifadeler varsa bunlar kitaplardan çıkarılacaktır (<http://kosovaport.com/21082011t11496/>).

- a) Osmanlılar Kimdir?
- b) Kosova Savaşı-Osmanlı'ya Karşı Balkan Halklarının Savaşı

2. ünite içerisindeki bu iki başlık, kapalı kalıp yargıların 5.sınıf'ta tarih dersi almaya başlayan öğrencilerin konuları algılaması için önemlidir. Çünkü kullanılan metin dili kadar görsel malzeme de büyük önem taşımaktadır. Sırp Milliyetçiliği için mihenk noktasını temsil eden Kosova Savaşı'ndaki Sultan I. Murat'ın bir Sırp tarafından öldürülmesi, aynı şekilde Kosova 5. Sınıf tarih ders kitabında da Sırp kimliği vurgulanmasa da bir "Balkanlı" olarak görsel malzeme ile desteklenmektedir.

5. Sınıf tarih ders kitabındaki diğer bölüm ise, Arnavut Milliyetçiliğinin atası olarak kabul edilen İskender Bey döneminin işlendiği 3. Ünitedir. Bu ünite 10 konu başlığı ve 30 alt başlık altında işlenmekte ve şu şekilde ilerlemektedir:

17.Konu Başlığı: Kastriotiler, Bilinen Feodal Arnavut Ailesi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.37-38).

- a) Kastriotilerin Kökeni
- b) Gjergj Kastrioti-İskender Bey'in Ailesi
- c) Kastriotilerin Genişlemesi

3.Bölüm kapsamındaki 17. başlık, İskender Bey'in ailesinin geçmişinden bahsetmekte ve ne kadar soylu bir aile oldukları vurgulanmaktadır.

18.Konu Başlığı: Gjergj Kastrioti- İskender Bey (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.38).

- a) Gjergj Kastrioti'nin çocukluğu
- b) İskender Bey'in Vatanına Dönüşü
- c) İskender Bey'in Kruja'ya Bayrak Dikmesi

18.başlık ise İskender Bey'in Osmanlı'ya devşirme olarak gitmesinden ve Osmanlı sarayındaki yalnızlığından bahseder. Sonrasında ise İskender Bey'in vatan sevgisi ve hasreti vurgulanmakta ve vatanına geri dönüşü ve bugünkü Arnavutluk Bayrağı'nı Kruja'ya dikmesinden bahsedilmektedir.

19. Konu Başlığı: Lezha Toplantısı- Arnavutluk İttifakı(F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.40-41)

- a) İskender Bey, Arnavut Prensleri Birleştirdi
- b) Lezha Toplantısı-2 Mart 1444
- c) İskender Bey- Arnavut Ordusu Baş Komutanı

Bu bölümde ise İskender Bey öncesi olmayan, Arnavutlar arası birliğin ve ulusal bilincin, Osmanlı işgallerine ve saldırılarına karşı İskender Bey tarafından oluşturulduğu anlatılmakta ve Lezha Ligi ve İskender Bey'in tüm Arnavutların lideri olmasından bahsedilmektedir.

20.Konu Başlığı: Gjergj Kastrioti- İskender Bey, Savaşların Galibi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.41).

- a) Torviol Zaferi
- b) İskender Bey'in Önderliğinde Arnavutların 24 Savaş kazanması
- c) İskender Bey, Avrupa'yı Osmanlı saldırılarından koruyor

20. başlık ise çalışma kapsamında incelenecek olan Osmanlı İmajının araştırılması açısından faydalı olacaktır. Çünkü bu bölümde İskender Bey'in Osmanlılara karşı kazandığı zaferler vurgulanmaktadır. Ayrıca son alt başlıkta da İskender Bey'in sadece Arnavutları değil Avrupa'yı da Osmanlı'dan koruduğu vurgulanmaktadır. Böylece Osmanlı ötekileştirilirken, Avrupa "biz" olgusu içerisine alınmaya çalışılmaktadır.

21. Konu Başlığı: İskender Bey Zamanında İnsanların Yaşamı (F.Rexhepi, F.Demaj, Historia 5, 2009, s.43-44).

- a) Arnavut Soyluluğu
- b) Şehirde yaşam
- c) Köyde yaşam
- d) Arberlerin İnançları ve kutlamaları

21. konu başlığı ise genel olarak, İskender Bey dönemi toplumunun kültüründen ve yaşamından bahsetmektedir.

22. Konu Başlığı: İskender Bey zamanındaki Önemli Kişilikler (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.45-46).

- a) İskender Bey'in İki Biyografisi
- b) Marin Barleti (1460-1512)

- c) Dhimiter Frengu (1443-1525)
- d) Leke Dukagjini

22. konu başlığı İskender Bey hakkındaki biyografilerden ve bunların yazarlarından bahseder. Onun dışında İskender Bey sonrası yönetici olan Leke Dukagjini dönemi anlatılır. Leke Dukagjini Osmanlılara karşı savaşmış mücadele etmiştir, ancak başarılı olamamıştır. İskender Bey kadar olmasa da Leke Dukagjini de Arnavut Milliyetçiliğinde kutsal kişiliklerden bir tanesidir. Özellikle kendi adı ile anılan kanunnamesi hala Arnavutluk ve Kosova’da popülerliğini koruyan konulardan birisidir.

23.Konu Başlığı: Kahraman Komutan- İskender Bey (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.47).

- a) İskender Bey- Sevgi dolu ve insancıl birisi
- b) İskender Bey’in Kahramanlıkları- Örnek Özgürlük Sevgisi
- c) İskender Bey anıtları

23. konu başlığı ise özelde İskender Bey’in kişiliğinden bahsederek, onu kutsallaştırmaktadır. 2. Alt başlıktaki kahramanlıklar ve özgürlük sevgisinin Osmanlı’ya karşı oluşturulduğu düşünülürse, tez kapsamında yapılacak olan ayrıntılı tahlil için faydalı olacaktır.

24. Konu Başlığı: İskender Bey’in Ölümünden Sonra Arnavut Göçleri (F.Rexhepi, F.Demaj ve Historia 5, 2009, s.48).

- a) İskender Bey’in Ölümünden Sonra Osmanlı Ordusunun İntikam Davası.
- b) Arnavutların Kendi topraklarından taşınması

24. konu başlığı ise diğer bölümlere nazaran Osmanlı’yı daha da fazla ötekileştirmekte; Osmanlı Askerlerinin ve Sultanının Arnavutlara karşı kin ve intikam davası güttüğünü belirtmektedir. Bu bölüme göre Osmanlı’nın bu kini ve intikam davası bir çok Arnavutların vatanlarından kopmasına ve katledilmesine sebep olmuştur. Burada Osmanlı’nın tamamen olumsuz imgelemesi dikkat çekicidir.

25. Konu Başlığı: 15. ve 16. Yüzyılları arasında Eğitim ve Kültür (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.49).

- a) Bilgi ve Eğitim

- b) Arnavut Toplumunun Öykü ve Şarkıları
- c) Arnavut Yapıları ve Sanatı
- d) Arnavutların üç dini vardı

26. Konu Başlığı Büyük Arnavut Paşalıkları (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.50-54).

- a) Bilinen Arnavut Feodal Aileler
- b) İşkodra(Shkodra) Paşalığı
- c) Yanya(Janja) Paşalığı

3. Bölümün en dikkat çekici unsuru ise İşkodra ve Yanya Paşalıklarının “İskender Bey Dönemi” ünitesi altında verilmiş olmasıdır. Bu bölümde de buradaki Paşalıkların Osmanlı’ya karşı mücadeleleri anlatılsa da kitabın geneli düşünüldüğünde ayrılan 1 sayfa oldukça yetersiz görünmekte ve İskender Bey’in bu paşalıklardan çok daha önemli oldukları izlenimini yaratmaktadır.

Kitaptaki Osmanlı ile ilgili en ayrıntılı işlenen bölüm ise modern Arnavut milliyetçiliğinin doğuşu kabul edilen, “Rilindja”(yeniden doğuş) bölümüdür. Bu bölüm silsile olarak şu şekilde ilerlemektedir:

4. Bölüm: Arnavut Ulusunun Yeniden Doğuşu(Uyanışı) (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.55-71).

27. Konu Başlığı: İlk Canlanmalar (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.56).

- a) Naim Vekilharci (1797- 1846)
- b) Zef Jubani (1818- 1880)
- c) Hasan Tahsini (1811- 1884)
- d) Jeronim de Rada (1814- 1903)

Bu bölümde modern Arnavut milliyetçiliğinin oluşmasındaki önemli kişiliklerden ve bu kişilerin yaptıklarından bahsedilmektedir.

28.Konu Başlığı: Prizren Arnavut Ligi

- a) Tüm Arnavutlara Özgürlük için Birlikte Mücadele

- b) Prizren Arnavut Liginin Kurulmasının Amaçları
- c) Arnavutlar Kendi Hükümetlerini Kuruyorlar
- d) Prizren Arnavut Ligi'nin Dağılması

28. konu başlığı ise İskender Bey döneminden sonraki Arnavut milliyetçiliğinin 2.mihenk taşı olarak kabul edilen “Prizren Ligi”nden bahsetmekte ve bu dönem yaşananları anlatmaktadır. Burada da Osmanlı imajı olumsuz olarak verilmekte ve Sultanın birliği dağıtarak, Arnavutları bir belirsizliğe sürüklediği ve parçaladığı vurgulanmaktadır.

29.Konu Başlığı: Prizren Arnavut Ligi zamanında Kosova’da Yaşam (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.58).

- a) İnsanlar, Prizren Ligi Zamanında Nasıl Yaşıyorlardı
- b) Şehir Sakinleri ne ile İlgileniyorlar
- c) Köylerde İnsanların Yaşamları

30. Konu Başlığı: Haxhi Zeka, İpek Liginin Kurulması (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.61).

- a) İpek Meclisi Yeni Bir Lig Kuruyor
- b) İpek Ligi- Şeref Yemini
- c) İpek Oluşumunun hem içerdeki hem de Yurtdışındaki Arnavutlardan Destek görmesi

İpek Ligi konusu, Arnavutların Prizren Ligi sonrası yeniden örgütlenmeleri açısından oldukça önemlidir. Burada da, Arnavutların komşuları tarafından parçalanmakta olduğu vurgulanmakta ve vilayetler ve özerklik konusunun Osmanlı tarafından bir çözüme ulaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Kitabın bu bölümünde de Osmanlı için olumsuz bir imaj çizilmektedir.

31.Konu Başlığı: “Yeniden Uyanış” Zamanında Arnavut Okullarının Açılması (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.62-63).

- a) Arnavut Göçmenlerin Ulusal Eğitim ve Kültüre yardımları
- b) Korça’da İlk Arnavutça Okulun Açılması
- c) Kız Okulunun Açılması

32.Konu Başlığı: Arnavut Alfabetesi Kongresi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.64).

- a) Arnavutluk'a sadece bir alfabe gerekir
- b) Manastır Şehri'nde Arnavut Alfabetesi Kongresinin Düzenlenmesi
- c) Bu alfabeler arasındaki farklar nelerdi?

33.Konu Başlığı: Elbasan Öğretmen Okulu (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.65-66).

- a) Arnavut Okullarının Öğretmenlere İhtiyacı vardı
- b) Elbasan Kongresi
- c) Elbasan Öğretmen Okulunun Önemi

34.Konu Başlığı: Arnavut Ulusal Uyanışı Sırasında Kadınların Rolü (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.67).

- a) Kadınların Arnavut tarihindeki rolü
- b) Elena Gjika(Dora D'Istria) (1829-1888)
- c) Motrat Qiriazi
- d) Marigo Pysia (1878-1932)

35.Konu Başlığı: Arnavutların Özgürlük ve Bağımsız Devlet Mücadelesi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.68).

- a) Kosova'da Arnavut İsyanı
- b) Özgürlük Savaşının Büyümesi
- c) 1912 yılında Arnavutların Özgürlük Mücadelesinin Artması

36. Konu Başlığı: Avlonya'da Arnavutluk'un Bağımsızlık İlanı (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.70).

- a) Arnavut Topraklarının komşu ülkeler tarafından tehdit altında olması
- b) Avlonya'da(Vlora) Bağımsızlığın İlanı
- c) Bağımsızlık İlanının Önemi

31, 32, 33, 34, 35 ve 36. Konu başlıklarında ise Osmanlı'dan kopuşa yani bağımsızlığa giden süreç incelenmekte ve Avlonya'da bağımsızlığın ilanı ile Osmanlı ile bağ tamamen koparılmaktadır. Ancak burada dikkat çeken husus, Osmanlı'nın Balkan Savaşları

öncesinde içerisinde bulunduğu duruma sadece tek yönlü bir bakış açısı ile yaklaşarak Osmanlı Millet Sistemi içerisinde ayrıcalıklı bir konumda bulunan Arnavutlar, Osmanlıya karşı ötekileştirilmiştir. Bu yapılırken bağımsızlığın neden gerekli olduğu ve Osmanlı'nın bu konuda Arnavutlara karşı şiddetli bir bastırma politikası güttüğü vurgulanmıştır.

37. Konu Başlığı: Ulusal Yeniden Uyanıştaki Önemli Kosovalı Kişiler (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.71).

- a) İdriz Seferi(1847-1927)
- b) Bayram Curri (1862-1925)
- c) İsa Boletini
- d) Hasan Piriştina(1873-1933)

Bu bölüm belki de, müfredat olarak neredeyse birbirinin aynısı olan Arnavutluk ve Kosova tarih ders kitaplarının sembolik olarak birbirinden ayrılmasını göstermektedir. Zira bu bölümde Kosovalılar, bağımsızlığa giden süreçte kendi rollerini “Kosovalı” olarak vurgulamakta ve bunu o dönemden önemli kişilerle desteklemektedirler.

2.3.2 Kosova 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. Tarih Alanına Giriş
2. Tarih Öncesi Dönem
3. Antik Dönemin Doğuşu
4. Eski Balkan Halkları
5. Antik Yunanistan
6. Eski Makedonya
7. Eski Roma
8. İlirya
9. Erken Orta Çağ
10. Bizans, Arberler, Araplar
11. Erken Ortaçağ'da Güney Slavları

Kosova 6. Sınıf tarih ders kitabında Osmanlı ve Türkler konusu yer almasa da dikkat çeken husus, Kosova ve Arnavutluk 6. Sınıf tarih ders kitaplarının neredeyse aynı müfredata sahip olmalarıdır (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 6, 2009). Tez çalışmasına başlamadan önce Arnavutluk tarih ders kitapları da çalışma kapsamında

incelenmiştir. Gerek konu başlıkları olsun gerekse incelenen metinler olsun, her iki ülke müfredatı da aynı bakış açısı ile hazırlanmış hissiyatını uyandırmaktadır.

2.3.3 Kosova 7. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. Ortaçağ Toplumu
2. 11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Avrupa
3. Büyük İmparatorlukların Doğuşu
4. 11 ve 15. Yüzyıllar Arasında Arberya
5. Hümanizm ve Rönesans
6. Büyük Avrupa Krallıkları
7. Reform ve Reform Karşıtı Katolikler
8. Büyük Avrupa Krallıkları
9. Mutlakiyet Dönemi Avrupa
10. İlerici Yeni Fikirler
11. 16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Arberya
12. Kuzey Amerika ve Fransa'daki Büyük Devletleri

7. Sınıf tarih ders kitabı toplamda 12 ünite ve 52 konu başlığından oluşmakta olup oldukça kapsamlı bir kitap görünümündedir.(İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009). Burada Arnavutluk yerine “Arberya” teriminin kullanılması Arnavutların yaşadığı topraklar manasındadır. Zira bugün Arnavutluk, bir devlet adıdır. Arberya ile vurgulanmak istenen bu devlet dışarısında kalan Arnavutların yaşadığı toprakların bütünüdür.

7. Sınıf tarih ders kitabında Osmanlı karşımıza 3. Bölüm'de çıkmakta ve Osmanlı İmparatorluğu başlığı altında 2 alt başlıkla incelenmektedir. Bu alt başlıklar şunlardır (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.29-31):

- a) Balkanların Osmanlı tarafından İstila Edilmesi
- b) İstanbul'un istila edilmesi

Görüleceği üzere Osmanlı, istilacı bir devlet olarak resmedilmekte ve İstanbul'un fethi Arnavutluk'a göre daha muhafazakâr bir Müslüman toplum olarak kabul edilen Kosova Arnavut tarih yazarlarınca “istila” olarak değerlendirilmektedir.

4. Ünite olan, “11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Arberya” bölümünde de Osmanlı dönemi Kosova Savaşı ile başlatılmakta ve “İskender Bey Dönemi” ile sona erdirilmektedir

(İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.35-47). Burada diğer kitapların aksine İskender Bey dönemine ayrı bir bölüm açılmasa da 4 konu başlığı ile ayrıntılı bir biçimde işlendiği görülmektedir. 5. Sınıf tarih ders kitabına göre farkı burada olayların, daha ayrıntılı bir biçimde işlenmiş olmasıdır.

Kitapta Osmanlı'nın işlendiği bir diğer ünite ise "16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Arberya" başlığıdır. Bu bölüm 7 konu başlığı ve toplamda 19 alt başlıkta işlenmekte ve İskender Bey Sonrası, Osmanlı yönetimi altındaki Arnavut toprakları konu edilmektedir. Bu bölüm Arnavut Bağımsızlığına giden dönemleri, yani Prizren Ligi ve sonrası dönemi içermemekte; Yanya ve İşkodra Paşalıkları dönemi ile sona ermektedir (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.48-70).

2.3.4 Kosova 8. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. 19.yüzyılın İlk Yarısında Avrupa
2. İtalya, Almanya ve ABD'nin Ulusal Birliklerini Sağlamaları
3. Endüstri Devrimi ve Toplumsal Değişiklikler
4. Avrupa ve ABD-19.Yüzyılın Sonundan 20. Yüzyılın Başına Kadar
5. Osmanlı İmparatorluğu ve 19.Yüzyılda Balkanlar
6. 19.Yüzyılda Arnavutlar
7. 20.Yüzyılın Başında Arnavutlar
8. 20.Yüzyılın Başında Balkanlar'daki Politik Gelişmeler
9. 19.Yüzyılın Sonundan, 20. Yüzyılın Başına Kadar Asya, Afrika ve Latin Amerika
10. I.Dünya Savaşı

Kosova 8. Sınıf tarih ders kitabı, müfredat olarak 19.yy başından, I.Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemi işlemektedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009). Osmanlı ise bu kitapta 5. Bölümde "Osmanlı İmparatorluğu ve 19.Yüzyılda Balkanlar" başlığı altında konu edilmeye başlanmaktadır. Bu bölümün başlıkları şu şekildedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.54-64):

- a) Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Reformu
- b) Doğu Krizi ve Berlin Kongresi
- c) 19.yüzyıl Sırasında Yunanistan
- d) 19.yüzyıl Sırasında Sırbistan ve Karadağ
- e) 19.yüzyıl Sırasında Romanya ve Bulgaristan

5. bölümde, Arnavutlar dışındaki Balkan milletlerinin Tanzimat Reformu dönemindeki durumları incelenmiştir. 5, 6, 7. sınıf kitaplarının aksine Balkan milliyetçiliğinin doğuşu açısından önemli olan 19.yy ilk kez 8. sınıf tarih ders kitabında biraz daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Burada diğer milletler için ayrı bir başlık açılmış olması ve Tanzimat reformunun bir de bu açıdan incelenmiş olması dikkat çekicidir.

“19.Yüzyılda Arnavutlar” adını taşıyan, 6. bölüm ise, 5. bölümde işlenen konuları Arnavutlar özelinde işlemektedir. Bu bölümün konu başlıkları ise şu şekildedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.67-92):

- a) Tanzimat Döneminde Arnavutlar
- b) Arnavut Ulusal Yeniden Uyanışının Başlaması
- c) Prizren’de Arnavut Ligi’nin Kurulması (1878-1881)
- d) Prizren Arnavut Ligi’nde Arnavut Devleti’nin Oluşturulma Çabaları
- e) 19.yüzyılın sonunda, Arnavut Eğitim ve Kültürü
- f) İpek Arnavut Ligi
- g) Sürgündeki Yurt Severler
- h) 19.yy. Sırasında Arnavut Kentlerinin Ekonomik Gelişmesi
- i) 19.yüzyıldaki Arnavut Yeniden Uyanış hareketinin Önemli Kişilikleri

6. Bölüm, Tanzimat reformunun Arnavutlar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden bahsederek başlamaktadır. Bundan sonra da Berlin Kongresi Öncesi Prizren Arnavut Ligi’nin kurulması ve bu ligin amaçlarından bahseder. Daha sonra da İpek Ligi’ne giden süreç anlatılmaktadır. Bu bölümde ayrıca Arnavut milli kimliğinin oluşturulmasında önemli bir yer işgal eden Kültür ve Edebiyat gelişmelerinden de bahsedilmektedir.

Osmanlı ile ilintili kitaptaki bir diğer bölüm de 7.Bölümdür. “20.yüzyılın Başında Arnavutlar” adını taşıyan bu bölümün konu başlıkları şu şekildedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.96-124):

- a) Arnavut Ulusal Hareketi
- b) Eğitim ve Kültür Alanındaki Gelişmeler
- c) 19.yüzyılın Başında, Sürgün Yurt Severler Hareketi
- d) 1900-1912 yılları arasında Osmanlı Yönetimine Karşı Arnavut İsyanları
- e) 1912 Arnavutluk Genel Ayaklanması
- f) Arnavutluk’un Bağımsızlık İlanı ve İsmail Kemal’in Hükümeti Kurması
- g) İsmail Kemal Hükümeti ve Faaliyetleri

- h) 20.yüzyılın başındaki Arnavut Ulusunun Yeniden Uyanışındaki Önemli Kişilikler
- i) 19.Yüzyılın sonundan, 20. Yüzyılın başına Sanat ve Edebiyat
- j) 19.yüzyıldaki ve 20. Yüzyılın başındaki Kültürel ve Tarihi Eserler

7. Ünite, 6. Ünite'den sonra, 8. Sınıf tarih ders kitabının en ayrıntılı işlenen bölümüdür. Toplamda 10 konu başlığı ve bu başlıklara bağıntılı 35 alt başlık ile işlenmektedir. Bu açıdan hem Osmanlı algısını daha ayrıntılı işlemesi hem de Arnavut Milliyetçiliği hakkında daha alt seviyedeki tarih ders kitaplarına göre daha fazla bilgi, ayrıntı ve görsel malzeme içermesi açısından 8. Sınıf Tarih ders kitabının Proje kapsamında ayrıntılı bir tahlile tabi tutulması faydalı olacaktır.

Osmanlı ile ilintili bir diğer bölüm ise “20.yüzyılda Balkanlar’da Politik Gelişmeler” adı altındaki 8. Ünitedir. Bu bölümün başlıkları ise şu şekildedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.129-138):

- a) Balkan Savaşları
- b) Londra Büyükelçiler Konferansı ve Arnavutluk’un Bağımsızlığı’nın Tanınması
- c) İşgal Altındaki Toprakların Kurtuluşu ve Ulusal Birlik İçin Arnavut Mücadelesi
- d) Princ Vidit Yönetimi sırasında Arnavutluk

8. ünite, toplamda 4 konu başlığından oluşmakta ve 6. ve 7. Bölümlere nazaran Osmanlı hakkında daha az değerlendirmeye rastlanılmaktadır. Burada işlenen ana konu Balkan Savaşları sonrasında Arnavutluk dışında kalan Arnavut topraklarının durumu ve yaşanan gelişmelerdir.

2.3.5 Kosova 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. 1.1918-1939 Yılları Arasında Dünya
2. 1918-1939 Yılları Arasında Bilim, Sanat, Kültür, Teknik ve Toplum
3. Yeni Politikalar Bağlamında Güney Doğu Avrupa(1918-1939)
4. 1918-1939 Yılları Arasında Arnavutlar
5. 1918-1941 Yılları Arasında Arnavutlar’da Eğitim, Kültür ve Toplum
6. 2.Dünya Savaşında Dünya
7. 2.Dünya Savaşı Sırasında Dünya
8. 2.Dünya Savaşı Sırasında Arnavutça Eğitim
9. 2.Dünya Savaşı’ndan Sonra Dünya
10. Dünya’da, Bilim, Teknoloji, Kültür ve Toplum

11. 1945-1999 yılları Arasında Arnavutlar
12. 1944-1999 yılları Arasında Eğitim, Kültür, Bilim ve Toplum

Kosova 9.sınıf tarih ders kitabı, toplam 12 üniteden oluşmaktadır (F.Rexhepi, Historia 9, 2009). Ancak I. Dünya savaşı sonrası dönemi konu edindiği ve bu dönem Osmanlı'nın sona ermesi sebebi ile sadece "Yeni Politikalar Bağlamında Güney Doğu Avrupa" adını taşıyan ünite'de "İki Dünya Savaşı Arasındaki Türkiye ve Yunanistan" konu başlığında Türkiye ve Yunanistan'ın iki dünya savaşı arasındaki politikaları konu edilmiştir. Bu konu üzerinde yapılan incelemede Türkiye hakkında olumsuz bir yorum yapılmamakta ve Atatürk ve politikaları irdelenmiştir. Genel olarak Osmanlı imajının aksine olumlu bir Türkiye ve Atatürk imajı işlenmektedir (F.Rexhepi, Historia 9, 2009, s.36).

2.3.6 Kosova 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. Viyana Kongresi ve Kutsal İttifak
2. 1815-1871 Yılları Arasında Avrupa
3. 19.Yüzyılın sonundan, 20.Yüzyılın Başına kadar Avrupa ve ABD
4. 19.Yüzyılın Sonundan, 20.Yüzyılın Başına kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar-Bağımsız Balkan Devletlerinin Kurulması
5. 19.Yüzyılda Arnavutlar
6. 20.Yüzyıl Başlarında Arnavutlar
7. I. Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi
8. 1.Dünya Savaşı Sırasında Arnavutlar
9. 2 Dünya Savaşı arası Dönemde Dünya
10. 2 Dünya Savaşı arası Dönemde Balkanlar
11. 2 Dünya Savaşı arası Dönemde Arnavutlar
12. 2.Dünya Savaşı
13. 2.Dünya Savaşı Sırasında Arnavutlar
14. 2.Dünya Savaşı Sonrası Dünya
15. 2.Dünya Savaşı Sonrası Arnavutlar

Kosova 10.Sınıf tarih ders kitabı yukarıdaki silsileden de görüleceği üzere toplam da 15 üniteden oluşmakta ve 60 konu başlığı içermektedir (İ.Bicaj ve İ.Ahmeti, Historia 10, 2007). 19.yy başından, Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği 21.yüzyıla kadar uzanması açısından oldukça kapsamlı bir kitaptır. Bu kitapta 4.,5. ve 6. Ünite direkt olarak Osmanlı

ile ilintili olup, toplamda 37 sayfa kitapta işlenen müfredatın %10'luk kısmından biraz daha fazlasını kapsamaktadır. Burada işlenen Osmanlı dönemi, Balkan Savaşları ile başlatılmakta ve I. Dünya savaşı ile bitirilmektedir. 6. bölümde ise 8. Sınıf kitabında olduğu gibi, Tanzimat reformu ve sonrasında yaşanan gelişmeler ile Arnavutluk'un bağımsızlığına giden süreçteki Osmanlı yönetimi incelenmektedir (İ.Bicaj ve İ.Ahmeti, Historia 10, 2007, s.79-96). Bu kısımdaki Osmanlı dönemi, bir önceki sınıflardaki kitaplarla ve incelemiş olduğum Arnavutluk tarih ders kitapları bağlamında bir nevi tekrar içermektedir.

2.3.7 Kosova 11.Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. Coğrafi Keşifler
2. 16.Yüzyıldan 17. Yüzyılın Ortalarına Kadar Avrupa
3. Katolik Din Reformları
4. Bilim, Kültür
5. 16. ve 17. Yüzyıl Sırasında Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar
6. İskender Bey Yönetiminin Çökmesinden Sonra 18.yüzyıl Başına Kadar Arnavutlar
- 7.Amerikan Devrimi ve ABD'nin Kurulması
- 8.17.Yüzyılın 2.yarisından 18.yüzyıl arası dönemde Avrupa
9. Yeni Fikirler, Bilim ve Kültür
- 10.18. Yüzyıl sırasında Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar
- 11.18. Yüzyıl Fransız Burjuva Devrimi

11.Sınıf ders kitabı müfredatı incelendiği zaman 16.yy ve 18.yy arasındaki dönemin işlendiği görülmektedir (J.Bajraktari ve İ.Bicaj, Historia 11, 2006). Osmanlı ile yakından ilgili bölümler ise 5.,6., ve 10. Bölümlerdir. 5. Ünite olan "16.ve 17. Yüzyıl Sırasında Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar" bölümünün konu başlıkları ve alt başlıkları şu şekildedir: (J.Bajraktari ve İ.Bicaj, Historia 11, 2006, s.47-53).

- a) 16.ve 17. Yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu
 1. 16.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu
 2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılışının Başlangıcı
 - 3.16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa ile İlişkileri

- b) 16. ve 17. Yüzyıllar arasında Balkan Halkları
 - 1.Balkanların Osmanlı tarafından İşgali ve Bunun Balkanlar'daki Sonuçları

2.Balkanlar'da Osmanlı Yönetimine Karşı Halk Kurtuluş Hareketleri

Yine, Osmanlı ile ilgili bir diğer bölüm olan “İskender Bey Yönetiminin Çökmesinden Sonra 18.yy Başına Kadar Arnavutlar” bölümü kitapta en çok yer kaplayan ünite olmuştur. Bu bölümün konu başlıkları şu şekildedir (J.Bajraktari ve İ.Bicaj, Historia 11, 2006,.54-82):

- a) Arnavutlar'da Hümanizm ve Aydınlanma
- b) Arnavut topraklarında, Osmanlı'nın Siyasi-İdari Organizasyonu ve Ekonomik Kalkınma
- c) İskender Bey'in Ölümünden Sonra Arnavutların Direnmesi
- d) İskender Bey'in Ölümünden Sonra ve Önce, Arnavutların Göç Etmesi
- e) 16. ve 17.yüzyıllarda ve 18.yüzyılın ilk yarısında Arnavutluk ve Balkan toplantıları
- f) 17. Yüzyıl ve 18.yüzyıl başlarında Arnavut Kurtuluş Hareketleri
- g) Arnavut Halkının Dini Yapısındaki Değişiklikler
- h) 16. ve 17. Yüzyıllarda ve 18. Yüzyılın ilk yarısında Arnavut Kentlerinin Gelişimi
- i) 16. ve 17. Yüzyıllar arasında Arnavutluk Eğitimindeki, Kültüründeki ve Sanatındaki Gelişmeler
- j) Arnavutluk Örf Hukuku- Leke Dukagjini Kanunu
- k) Arnavut Topraklarına diğer Etnik Grupların Gelmesi ve Yerleşmesi

Kosova 11.sınıf tarih ders kitabındaki Osmanlı ile ilgili bir diğer ve son bölüm ise “18.yüzyıl Sırasında Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar” ünitesidir. Bu ünitenin konu başlıkları ise şu şekildedir (J.Bajraktari ve İ.Bicaj, Historia 11, 2006, s.126-145):

- a) Osmanlı İmparatorluğunun, Avusturya, Rusya ve Venedik'le Savaşları
- b) 18.Yüzyılda Balkan Halkları
- c) Osmanlı Döneminde, Arnavutluk topraklarındaki Kültürel ve Tarihi Eserler
- d) Arnavut Paşalıklarının Başlangıcı
- e) İşkodra Paşalığı
- f) Yanya Paşalığı
- g) Arnavut Paşalıklarının, Komşularıyla ve Avrupa Devletleri ile İlişkileri

10. ünite'de, konu başlıklarında da görüleceği üzere Paşalık sistemi ile Osmanlı'dan ayrı bir yapı oluşturulduğu görüntüsü işlenmekte ve bu Paşalıkların, diğer devletler ile Osmanlı'nın izni dışında geliştirdikleri ilişkilerden bahsedilerek bu algı desteklenmektedir.

2.3.8 Kosova 12. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. 1.Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi
2. 2 Dünya Savaşı Arası Dünya, Versay Barışı ve Milletler Cemiyeti Oluşumu
3. Bilim, Kültür ve Teknik Alanındaki Başarılar
4. İki Dünya Savaşı Arasında Balkanlar
5. İki Dünya Savaşı Arasında Arnavut Topraklarında Eğitim ve Kültür
6. II. Dünya Savaşı
7. II. Dünya Savaşı Sonrası Dünya
8. II. Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar
9. Eğitim, Kültür ve Bilim

12. Sınıf tarih ders kitabında Osmanlı ile ilgili açılmış bir başlık bulunmamakta ve I. Dünya Savaşı'nı anlatan üniteye daha çok diğer devletlere özel konu başlıkları bulunurken Osmanlı Devleti'nden sadece satır aralarında bahsedilmektedir (İ.Bicaj ve İ.Ahmeti, Historia 12, 2006).

2. Ünite olan “2 Dünya Savaşı Arası Dünya, Versay Barışı ve Milletler Cemiyeti Oluşumu” bölümün altında, “2 Dünya Savaşı arasında Türkiye” konu başlığı bulunmaktadır. Bu bölümün alt başlıkları şu şekildedir (İ.Bicaj ve İ.Ahmeti, Historia 12, 2006, s.27-61):

- a) II.Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye
- b) Atatürk'ün Önderliği Döneminde Yapılan Türk Reformları
- c) Ekonomik ve Kültürel Gelişmeler

Bu bölüm daha alt seviyedeki ders kitaplarından çok farklı olarak işlenmemiş ve yine aynı şekilde Osmanlı'ya nazaran Atatürk Türkiye'sine olumlu bir imaj çizilmiştir.

Türkiye ile ilintili bir diğer bölüm ise 8. Bölüm olan “2.Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar” ünitesidir. Bu ünite içinde “II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye ve Yunanistan” konu başlığı bulunmaktadır. Türkiye ve Yunanistan ile ilgili değerlendirmelerin aynı başlık altında bulunması dikkat çekicidir. Bu bölümün alt başlıkları şu şekildedir (Bicaj ve Ahmeti, Historia 12, 2006, s.134-165):

- a) 1946- 1949 Yunanistan İç Savaşı
- b) Bu dönemde Yunanistan
- c) Bu dönemde Türkiye

d) Bu dönemdeki politik ve ekonomik durum

2.3.9 Kosova 13. Sınıf Tarih Ders Kitabı

1. İki Dünya Savaşı Arasında Dünya
2. 1918 ve 1939 yılları Arasındaki Bilimsel, Teknik ve Kültürel Gelişmeler
3. İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Ülkeleri
4. İki Dünya Savaşı Arasında Arnavutlar
5. 1918 ve 1939 yılları arasında Arnavut toplumunda Eğitim ve Kültür
6. II. Dünya Savaşı Sırasında Dünya
7. II. Dünya Savaşı Sırasında Dünya
8. II. Dünya Savaşı Sırasında Eğitim ve Kültür
9. II. Dünya Savaşından Sonra Dünya
10. II. Dünya Savaşından Sonra Güney Doğu Avrupa
11. II. Dünya Savaşı Sonrasında Arnavutlar
12. 1944-1990 yılları arasında Arnavutlarda Eğitim, Kültür ve Toplum

Toplam 12 ünite ve 52 konu başlığından oluşan Kosova 13.sınıf tarih ders kitabı I. Dünya Savaşı sonrasında Kosova'daki NATO müdahalesi arasındaki dönemi işlemektedir (İ.Bicaj ve F.Demaj, Historia 13, 2006). Söz konusu kitapta Türkiye'ye değinen 2 bölüm bulunmaktadır. Bunlar “İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Ülkeleri” ve “II.Dünya Savaşından Sonra Güney Doğu Avrupa” üniteleridir (İ.Bicaj ve F.Demaj, Historia 13, 2006, s.35-42).

3. üniteye Türkiye'den “İki Dünya Savaşı arasında Türkiye ve Yunanistan” konu başlığı altında bahsedilmektedir. Diğer tarih ders kitaplarında olduğu gibi yine Türkiye ve Yunanistan'ın Balkanlar ile ilgili ünitelerde beraber gruplandırılması dikkat çekicidir. 3. üniteye bu konu başlığının Türkiye ile ilgili alt başlıkları şu şekildedir (İ.Bicaj ve F.Demaj, Historia 13, 2006, s.38-42):

- a) I.Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye
- b) Atatürk Önderliğinde Türkiye'deki Reformlar ve Ekonomik Gelişmeler

Yine, daha önceki ders kitaplarında olduğu gibi aynı konular ve bilgiler Türkiye için tekrar edilmektedir.

10. ünite'de ise Türkiye ve Yunanistan aynı konu başlığında kullanılmasına rağmen alt başlıklarda neredeyse tamamen Yunanistan'a değinilmiş ve Yunanistan'daki gelişmelerden

bahsederken Türkiye ile olan sorunlara da değinilmiştir (Bicaj ve Demaj, Historia 13, 2006, s.144-147). Sadece son alt başlık olan “80’li yıllardaki Politik ve Ekonomik Gelişmeler” başlığı altında Yunanistan’dan bağımsız olarak Türkiye’den de bahsedilmiştir (İ.Bicaj ve F.Demaj, Historia 13, 2006, s.147).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın son bölümü olan bu bölümde, Kosova tarih ders kitaplarından alıntılarla, Osmanlı ve Türk İmajı incelenecek ve yorumlanacaktır. Kosova'daki Osmanlı Egemenliği ise konu kısaltması açısından Kosova tarihindeki en önemli olaylar ele alınarak işlenecektir. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, eğer tarihsel bir sıralama yapacak olursak; bu bölümde ağırlıklı olarak ele alınacak konular ise şunlardır:

- Kosova Savaşı ve Arnavutlar
- İskender Bey: Arnavutların Atası
- Prizren Birliği ve Yeniden Uyanış Hareketi
- Balkan Savaşları ve Bağımsız Arnavutluk

Yukarıda maddeler halinde sıralanan konu başlıkları bu bölümde ağırlıklı olarak irdelenecek olan tarihi olaylardır. Ancak bunların dışında da Osmanlı Egemenliği süresince Arnavut toplumunun; hukuki, ekonomik, sosyal, siyasal ve idari yapı içerisindeki konumları incelenecektir.

Osmanlı sonrası dönemi incelemek için de Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk Devrimlerine olan bakış açısı ele alınacak ve iki devlet imajı arasındaki farklılıklar yorumlanacaktır.

Bu bölümün en sonunda da Kosovalı öğrencilerle tez çalışması için gerçekleştirilen anket ve mülakatlara yer verilecektir. Bu yolla da ders kitaplarındaki ulus tarih öğretisinin öğrenciler üzerinde herhangi kapalı veya açık bir önyargıya sebep olup olmadığı incelenecektir.

3.1 Kosova Savaşı ve Arnavutlar

Kosova Savaşı ilk olarak 5.sınıf tarih ders kitabında işlenmektedir. Kitapta dikkat çeken ise ünite ve konu başlığıdır. 5. Tarih ders kitabında konu “Arber Toprağına Osmanlı Saldırısı-Kosova Savaşı” ünite başlığı altında işlenmektedir (İ.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.33). Kosova savaşını ele alan konunun başlığı ise “Kosova Savaşı: Osmanlı’ya Karşı Balkan Halklarının Savaşı”dır. 5. Tarih ders kitabından sonra ise Kosova savaşı tekrar 7.sınıf tarih ders kitabında ele alınmaktadır. 7. Sınıf tarih ders kitabında konu 4. Ünite olan “XI-XV.

Yüzyılları Arasında Arberya” ünitesinde işlenmektedir. Konu belki de günümüzde Kosova Savaşı'nın Sırp tarafından tek taraflı sahiplenilmesi ve kutsallaştırılması sebebi ile “Balkan halklarının Osmanlı'ya ortak direnişi” vurgusu altında anlatılmakta, savaşa katılan Arnavutlar vurgulanmakta ve Sultan Murat'ın öldürülmesi konusunda bir takım tarihi saptırmaların yapıldığı belirtilmektedir. Konuyu ele alan metin ise şu şekildedir (İ.Bicaj ve A.Saliu, Historia 7, 2009, s.55-56):

“Kosova Savaşı'nın yapıldığı dönemde, 1371 yılındaki Meriç Savaşı ile Osmanlılara Balkanlara girişin kapıları açılmıştı. Kısa zamanda onlar Sofya ve Niş'i işgal etti. Amaçları ise Arberya, Sırbistan, Bosna ve diğer Balkan topraklarına girmektir. Balkanlara sızma girişimlerinde diğer Hıristiyan olan yöneticilerle işbirliği yapıyorlardı. Fakat, Osmanlı'nın sızmaları artınca Balkandakiler karşılarındakilerin tehlike olduğunu anladılar. Bu da onların kendi aralarındaki kavgaları bir yana bırakarak, görünürdeki ortak düşmana karşı birlik olmasını sağladı. Böylece Sırp, Arnavutlar, Bosnalılar, Bulgarlar ve Macarlar, Osmanlıya karşı bir koalisyon kurdular. Bu koalisyonda, Gjergji II. Balsha, Theodor II. Muzaka ve Gjon Kastrioti gibi Arnavutlar da yer aldılar. Genel kumandan ise Sırp Prensi Lazar Hereblonoviç idi.

Sultan I. Murat kendi ordusunu topladıktan sonra 1389'da Kosova'ya ulaştı. Karşılıklı olarak savaş 28 Haziran 1389'da Priştine yakınlarında başladı. Yine de yeri tam olarak bilinmemektedir. Savaş çok sert geçti ve savaşın devamı çok dramatikti. Her iki taraftan da kayıp büyüktü. Savaşta Sultan I.Murat da Lazar da öldü. Söylenenlere göre Sultan I. Murat, Milosh Kopiliq tarafından öldürüldü. Fakat tarihi kaynaklarda bu konu hakkında ve Milosh Kopiliq'in etnik kökeni hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Savaş meydanında Arber Prensi Theodor II. Muzaka da öldü. Ancak bu savaş hakkında bilinen tek gerçek Osmanlılar'ın kazanmasıdır.”

Yukarıdaki ilgili metinde verilmek istenen hiç kuşkusuz ki Kosova Savaşı'nın Sırp kadar olduğu kadar Arnavutlar için de önemli olduğudur. Vurgulanmak istenen Kosova Savaşı'nda Arnavut Prenslerin de Osmanlı'ya karşı savaştığı ve bu savaşta öldükleridir. Bir diğer dikkat çekici husus da Sultan Murat'ın öldürülmesidir. Sırp tarafından, Kosova Savaşı'nın her yıl dönümünde anılan Milosh Kopiliq'in etnik kökeni hakkında tarihi kaynaklarda net bir bilgi bulunmamasının belirtilmesi ise ayrıca dikkat çekicidir. Ayrıca savaş hakkında bilinen tek gerçeğin Osmanlı Zaferi olduğunun vurgulanması da Sırpların yüzyıllardır bu savaşı anarak kutlamalarının gizli bir eleştirisi gibidir. Özellikle 1989'daki

Kosova savaşının 500.yıl kutlamalarındaki Miloseviç'in düzenlediği mitingin, Yugoslavya Savaşı'nın fitilini ateşlediği iddiaları düşünülürse, ders kitaplarındaki bu çıkışın anlamlı olduğu düşünülebilir.

Vrasja e Sulltan Muratit I

Şekil 3.1 'Vrasja e Sulltan Muratit I (Sultan I.Murat'ın Öldürülmesi)'

Şekil 3.2 ‘Milosh Obilic’

Ayrıca 7. Sınıf tarih ders kitabında Kosova Savaşı anlatılırken konu içinde yer alan ilgili resim (Şekil 3.1) de dikkat çekicidir. Resmin altındaki yorumda “Sultan I. Murat’ın Öldürülmesi” yazmaktadır (İ.Bicaj, A.Salihi, 2009, s.56). Resimde dikkati çeken husus Osmanlı askerlerinin ve Sultan’ın kendine has kıyafetleri içerisinde resmedilmeleridir. Ancak Milosh’un resmedilmesinde ise hangi etnik kökene sahip olduğunu göz önüne seren bir ayrıntı görülmemekte ve sadece Osmanlı’ya karşı daha batılı giyinmiş bir erkek resmedilmiştir. Ancak söz konusu kahraman adı araştırıldığında Şekil 3.2’de (<http://savelic.webs.com/apps/photos/photo?photoid=85679900>) de görüldüğü üzere ortaya ders kitaplarında resmedilenden daha farklı bir Milosh portresi çıkmaktadır. Böylece, Milosh’un etnik kimliği belirsizlik içinde bırakılmış görünmektedir. Yine buradaki dikkat çekici bir diğer husus da Sırp ve Batı kaynaklarındaki Milosh Obilic’in Kosova tarih ders kitaplarında Milosh Kopiliq’e dönüşmesidir. Burada kahramanın Sırp etnik kimliğinin soyadı değiştirilerek tartışmaya açılmak istendiği görülmektedir.

3.2 İskender Bey: Arnavutların Atası

İskender Bey, bilindiği üzere Arnavutların en önemli ulusal figürüdür. Arnavutların yaşadığı tüm ülkelerde ve şehirlerin en önemli meydanlarında İskender Bey heykelleri bulunmaktadır. Ayrıca İskender Bey'in Osmanlı'ya karşı isyanı organize ettiği Kruja şehrindeki tarihi kale içerisinde İskender Bey Müzesi bulunmaktadır. Bu müzede İskender Bey dönemine ait olayları anlatan resimler, belgeler ve eşyalar sergilenmektedir. Bu sebeple başlıkta kullanılan "İskender Bey: Arnavutların Atası" yorumu çok da haksız değildir. Bu yüzden de İskender Bey anlatısı Kosova tarih eğitimi müfredatında önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü İskender Bey'in en büyük ulusal kahraman olması bir anlamda en önemli ötekinin Osmanlı olmasını sağlamıştır. Bunun için Osmanlı imajının yaratılmasında, İskender Bey anlatısı önemli yer tutar.

İskender Bey konusu, 5.,7. ve 11. Sınıf tarih ders kitaplarında yer almaktadır. Ancak 11. Sınıf tarih ders kitabı daha çok İskender Bey sonrası dönemi ele aldığından dolayı, ağırlık 5. ve 7. Sınıf tarih ders kitaplarındadır.

İskender Bey dönemi tarihi bir süreklilik içerisinde anlatılmaktadır. İskender Bey'in mensup olduğu Kastrioti ailesi ilk olarak Kosova Savaşı'nda ortaya çıkmakta ve Osmanlı'ya karşı Balkan Koalisyonu içerisinde yer almaktadır (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.55). 5. Sınıf tarih ders kitabı İskender Bey'i ayrıntılı bir şekilde işlemektedir. Bu kitap içerisinde göze çarpan en önemli başlıklar şu şekildedir:

- Kahraman Komutan İskender Bey (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.47).
- İskender Bey'in Örnek Özgürlük Sevgisi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.45).
- İskender Bey: Sevgi Dolu ve İnsancıl Birisi (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.46).

İskender Bey'in, Osmanlı sarayına devşirme olarak alınması işlenirken aynı zamanda Osmanlı sistemi içerisindeki devşirme sistemi de anlatılmaktadır. Örneğin 7.sınıf tarih kitabında bu konu "Osmanlı Askeri Düzenlemesi: Rehinlerin Orduya Alınması" başlığı altında şu şekilde ele alınmaktadır:

"Osmanlı İmparatorluğunun askeri karakteri orduya büyük önem verilmesinden geliyordu. Osmanlı ordusunun en önemli kademelerinde seçilmiş olan askerler(yeniçeriler) bulunuyordu. Bu elit bölükler, Sultan ile yakın ilişki içerisinde idi.

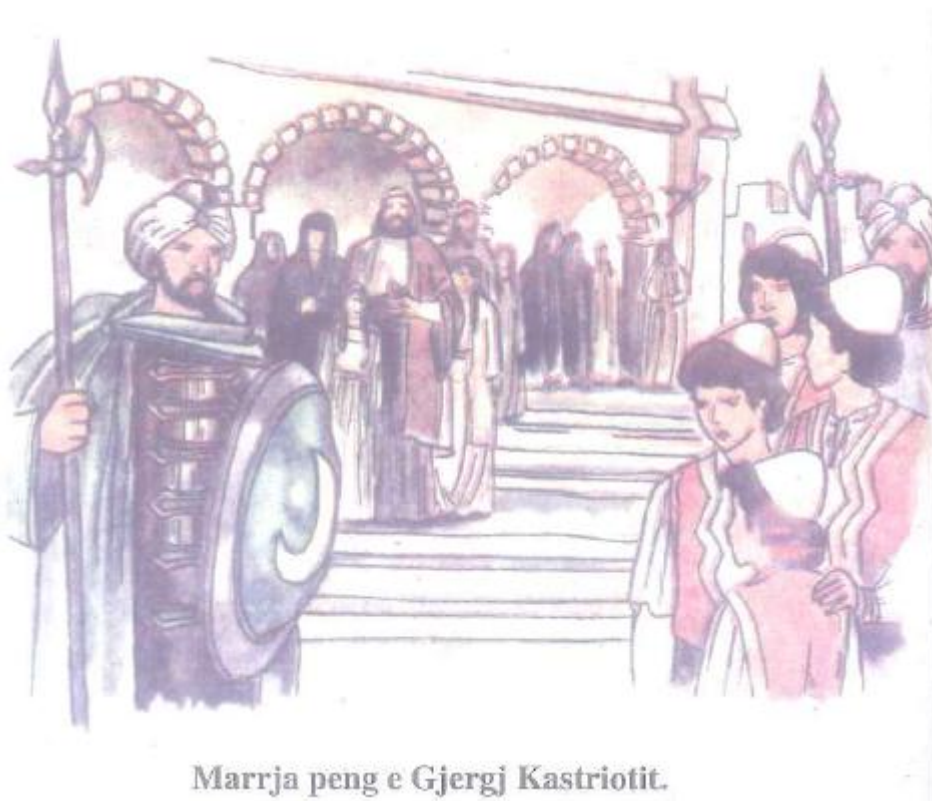
Onlar yaya asker idiler. Başka bir isimle de iç oğlan idiler. Bu çocuklar en iyi(en yakışıklı, en akıllı) olanlardı. Pencik ve Devşirme sistemine göre seçilmişlerdi. Pencik bazında rehin alınan her 5.genç bu yapıya alınıyordu. Bu sistem Sultan I.Murat zamanında başlamıştı. Daha sonra rehinelerin sayısı azalınca devşirme sistemi daha fazla etkin oldu. Bu yöntem Sultan II. Murat zamanında (1438) etkinleştirildi. Bu barbarca alım sistemi Avrupa'nın Hıristiyan çocuklarını kapsıyordu. Bunun adı kan haracı idi. Diğer vergiler de düşünülürse bu en zor olan vergi idi. Bu çocuklar ve gençler Sultan'ın sarayına gönderiliyordu. Orada eğitim görüyor ve sonra da devletin en yüksek mertebesine yükselebiliyordu. Bu çocukların ve gençlerin dini değiştiriliyordu. Müslüman oluyorlar ve isimleri değiştiriliyordu. Etnik kimliklerini ve milli bilincini kaybeden bu gençler Sultan'ın en güvendiği kişiler oldular. Bu sistem tüm işgal edilen toprakları kapsıyordu. Bundan en çok etkilenen yer ise Arberia olmuştur.” (İ.Bicaj ve A.Salihu, Historia 7, 2009, s.58-59).

Yukarıdaki metinde İskender Bey'in devşirme olması anlatılmadan önce Osmanlı Devşirme sistemi anlatılmıştır. Burada devşirme sistemi hakkında göze çarpan en önemli değerlendirmeler; “barbarca alım” ve “kan haracı” yorumlarıdır. Burada kullanılan “barbar” kelimesi büyük ihtimalle Batı kaynaklarından Arnavut tarih yazımına geçmiş gibi görünmektedir. İskender Bey konusunda değineceğimiz ders kitaplarındaki Osmanlı'ya karşı Batı ve Arnavut koalisyonu imgesel olarak belki de bu “Barbar Osmanlı” yorumu ile vücut bulmaktadır. Ancak tarih ders kitaplarında sadece bu barbarlıktan bahsedilmemektedir; devşirme olarak alınan çocukların devletin en üst kademelerine yükselebildiği ve Sultan'ın en güvendiği kişiler olduklarının vurgulanması da dikkat çekicidir.

İskender Bey'in söz konusu sistem içerisinde saraya alınması yine aynı kitaptaki ilgili bölümde şu şekilde anlatılmaktadır:

“ Osmanlı Ordusu, Arnavut topraklarına girdi. Orada birçok köyü yağmaladılar, zarar verdiler ve birçok erkek ve güzel kıza el koydular. İskender Bey de bunlardan biri idi. Onun babası; John Kastrioti idi. O, İskender Bey'i ve diğer iki oğlunu da Sultan'ın sarayına göndermek zorunda kaldı. Ama, İskender Bey, dini ve ismi değiştirilmesine rağmen hiçbir zaman nereden geldiğini unutmadı. O memleketine döndü ve onu rehin alanlara karşı savaştı.” (İ.Bicaj ve A.Salihu, Historia 7, 2009, s.59-60).

Yukarıdaki metinden Osmanlı ile ilgili çıkarılabilecek olan imajlar şunlardır: “yağmacı” ve “Arnavut çocuklarını zorla alıkoyan”. Yine aynı şekilde İskender Bey’in dini ve adı değişmesine rağmen memleketine dönüp kendini rehin alanlara karşı savaştığının anlatılması üstü kapalı bir kalıp yargıya neden olabilecektir. Çünkü Kosova Arnavutları ağırlıklı olarak İslam dinine mensuptur. İskender Bey’in Katolik bir kahraman olarak Osmanlı’ya karşı savaşması, açık bir şekilde olmasa da kapalı olarak; İslamlaşan Arnavutlara bir eleştiri olarak algılanabilir. İslam Dinini seçen Arnavutlar konusu ders kitaplarında diğer bölümlerde de işlenmekte ve özellikle İslam Dini başta olmak üzere İslam ve Hıristiyan Ortodoksluğun Hıristiyan Katolikliğe karşı önemsizleştirildiği hissiyatı uyanmaktadır.

Marrja peng e Gjergj Kastriotit.

Şekil 3.3 ‘Marrja peng e Gjergj Kastriotit (Gjergj Kastriotit’in Esir Alınması)’

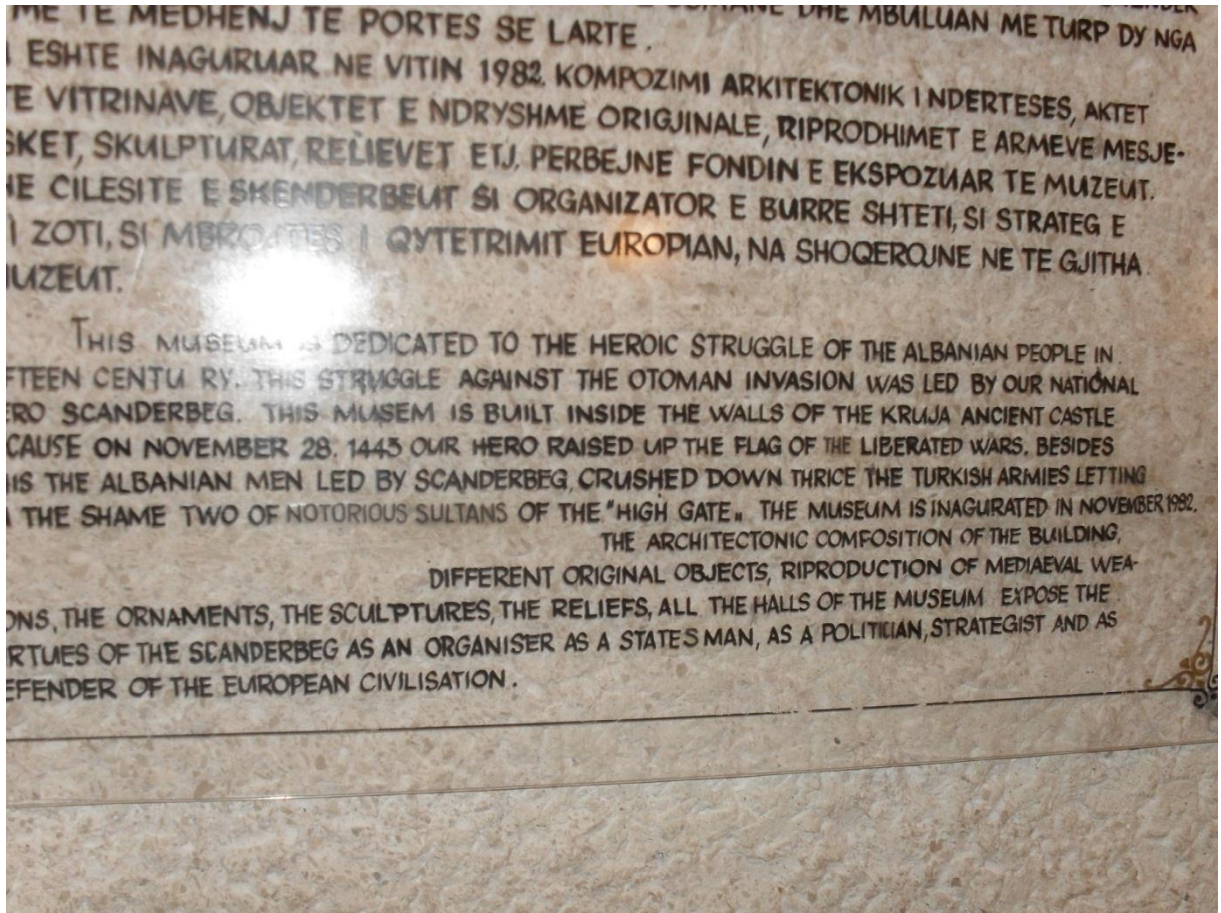
Şekil 3.3’te 5.sınıf tarih ders kitabında kullanılan bir görsel yer almaktadır (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.38). İskender Bey’in ve kardeşlerinin üzüntüsü bu resimde resmedilmmiştir. Kosova Savaşı’nda kullanılan görsel akla gelirse bu resimde Osmanlı imajı karşısında resmedilen kahramanların milletleri kim oldukları kıyafetlerinden belli olmaktadır. Yani yöresel Arnavut kıyafetleri içerisinde Arnavut çocukların üzüntüsü resimde yansıtılmaya

çalışılırken, Osmanlı askerleri ise ne kötü ne de iyi bir izlenim yaratmakta bu durumda da onların “ruhsuz” ve “umursamaz” oldukları akla gelmektedir. Belki de bu “umursamaz ve ruhsuz” ile vurgulanmış olan Osmanlı değildir. Zira yeniçerilerin devşirme olduğu akla gelirse, belki de bu resim ile Osmanlı devleti tarafından dönüştürülen bu askerlerin ailelerini ve geçmişlerini unutup bu hale geldikleri anlatılmak istenmektedir.

İlgili kitaplarda göze çarpan diğer önemli İskender Bey tanımı da; “ Avrupa Medeniyetinin Koruyucusu”dur. Örneğin 7.sınıf tarih kitabında bu konu “İskender Bey: Avrupa Medeniyeti’nin Koruyucusu” isimli bir başlık altında işlenmektedir. İlgili metin ise şu şekildedir:

“Arberlerin, İskender Bey önderliğindeki güçlü direnişi Batı Avrupa için güçlü bir duvardı. 25 yıl boyunca Osmanlı orduları daha ileriye gitmeyi başaramadılar. Arberlerin öneminin ve rolünün bazı Avrupa ülkeleri bilincinde idi. İskender Bey ile kurdukları ilişki de açıkça bunu göstermektedir. Birkaç Avrupa ülkesi ile İskender Bey’in ilişkileri oldukça iyi idi. Bunların içinde en önemlileri: Papanın Ülkesi Vatikan, Napoli Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Dubrovnik vd” (İ.Bicaj ve A.Salih, Historia 7, 2009, s.67).

Yukarıdaki metinden de anlaşılacağı üzere İskender Bey sadece kendi milleti için değil aynı zamanda da Batı Değerleri için savaşmaktadır. Burada üstü kapalı olarak vurgulanmak istenen İskender Bey’in Müslüman Osmanlı’ya karşı Hıristiyan (Katolik) Avrupa’yı koruduğudur. Aynı durum Arnavutluk’ta Kruja şehrindeki müzenin girişinde asılı olan bilgilendirme yazısında da mevcuttur. Orada da İskender Bey’in bu süreç içerisinde Batı Avrupa’yı Osmanlı İşgaline karşı koruduğu vurgulanmaktadır.

Şekil 3.4 'Kruja Müzesi'

Daha önce değinmiş olduğumuz ders kitaplarındaki gizli Katoliklik vurgusu ise İskender Bey'in Papa ile olan ilişkilerinin anlatısında göze çarpmaktadır. İskender Bey'in Papa ile olan ilişkisi de şu şekilde anlatılmaktadır:

"İskender Bey, Papa'nın ülkesi ile iyi ilişki içersindeydi. Arberler ve İskender Bey Balkanlarda Hıristiyanlığın koruyucuları olarak görülüyordu. Böylece kutsal şube, İskender Bey'in Osmanlılara karşı verdiği savaşı destekliyordu. Roma'nın liderleri de İskender Bey'in ülkesine moral ve maddi bakımdan destek veriyorlardı. Papalık, anti-Osmanlı bir koalisyon kurulmasını amaçlıyordu. Bu koalisyonun başkanı olarak da İskender Bey düşünülüyordu. İskender Bey büyük bir saygı görüyordu. Bunun için ona "Kutsal Şube'nin Genel Komutanı" rütbesi verildi." (İ.Bicaj, A.Salih, Historia 7, 2009, s.68).

İskender Bey figürü sadece Osmanlı'ya karşı savaşan "Özgürlük Savaşçısı Arnavut" değildir. Daha önce de birçok kez değindiğimiz gibi, tarih ders kitaplarında Osmanlı ve İslamlaşma anlatılırken gizliden gizliye bir Katoliklik vurgusu yapıldığı aklı gelmektedir.

İskender Bey, bugün tüm Arnavutların en önemli ulusal kahramanıdır. Öyle ki İskender Bey Heykeli Arnavutların yaşadığı birçok bölgede bulunmaktadır. İskender Bey'in Arnavut ulusu için Osmanlı'ya karşı verdiği milli mücadeleye, bir de kapalı olarak "Katoliklerin Osmanlı'ya karşı Haçlı Savaşı" imgesinin ders kitaplarında verilmeye çalışılması ve İskender Bey'in "Kutsal Şube'nin Genel Komutanı" yani bir anlamda "Vatikan'ın Koruyucusu" olarak vurgulanmak istemesi dikkat çekicidir. Kosova'nın kanlı bir iç savaş sonucunda bağımsız olan bir ülke olduğu gerçeği göz önüne getirilirse bu tür yorumların Kosova tarih ders kitaplarında kullanılıyor olması hiç kuşkusuz ki ilgi çekicidir.

3.3 Prizren Ligi ve Yeniden Uyanış Hareketi

Prizren Birliği ya da sıkça kullanılan adı ile Prizren Ligi oluşumu, Osmanlı Dönemi'ni anlatan Kosova tarih ders kitaplarında kullanılan Milliyetçi üslup açısından, İskender Bey döneminde sonra Arnavut Milliyetçiliğinin tekrardan canlandığı bir dönem olarak anlatılmaktadır. Bunun için de tarih ders kitaplarında bu döneme Arnavutça "Rilindja" yani yeniden uyanış yine başka bir deyişle Arnavut Rönesans'ı adı verilmiştir. Rilindja dönemi ilk olarak 5.sınıf tarih ders kitapları müfredatında yer almaktadır. 5.sınıf kitabında bu dönem 4.ünite altında işlenmekte ve Prizren Ligi'nin kurulmasından başlayıp, Vlora'daki Arnavutluk'un bağımsızlık ilanı ile sona ermektedir. Prizren Ligi konusu ise daha sonra 8.sınıf tarih ders kitabındaki 6.ünite olan "19.yüzyılda Arnavutlar" başlığı altında incelenmektedir. 8.Sınıf kitabı 5.sınıf ders kitabının aksine Arnavutluk'un Bağımsızlığı ile Prizren Ligi konularını ayrı üniteler altında işlemektedir. Bunun için de 8.sınıf tarih ders kitabı Prizren Ligi ele alınırken çalışmamız açısından daha verimli olacaktır. Prizren Ligi konusu ayrıca 10.Sınıf tarih ders kitabında da işlenmektedir. Prizren Ligi'nin çalışmamızda yer alması sadece Osmanlı imgesinin incelenmesi amacı ile değil aynı zamanda da Tanzimat reformuna karşı Arnavutların tutumunu görmemiz açısından da önemli olacaktır.

Ders kitaplarında Prizren Ligi anlatılmadan önce bu birliğin oluşmasında etkili olan olaylar örgüsü anlatılmaktadır. Aslında anlatılmakta olan bir nevi Osmanlı'nın son nefesine yaklaşmasıdır. Nasıl ki birçok tarihçi modern Türkiye tarihinin geçmişini Tanzimat Fermanına ve Meşrutiyetle birlikte gelen batılı kavramlarla olumlayarak anlatıyorsa, tarih ders kitaplarında da Arnavutlar; modern bağımsız Arnavutluk tarihini de Tanzimat fermanına bağlamaktadır. Ancak aradaki fark Türklerin olaya Romantik bir şekilde bakarak Osmanlı'yı diriltmek istemeleri iken, Arnavutların tarih yazımında doğru veya yanlış süregelen bağımsız Arnavutluk isteklerine fırsat yaratmak ve bunun sebeplerini açıklamaktadır. Kısaca birçok Balkan devletine bağımsızlığın yolunu açan Tanzimat Reformları, Kosova tarih ders

kitaplarında Osmanlıdan çok Arnavutların zararına olan bir reform olarak anlatılmıştır. Bunu örneklendirecek olursak:

“Reforma göre; Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan herkes birbiri ile din ve ırk ayırt etmeden eşitti. Osmanlı Devleti, ortaçağ konseptine dayanarak milletleri dine göre tanıdığı için Arnavutları ayrı bir millet olarak tanımadı. O sebeple kendi dillerinde eğitime izin vermedi. Osmanlı Devleti biliyordu ki, Arnavutça eğitim olursa bağımsızlık için Arnavutlar ısrarcı olacaktı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.67).

“Reformların ortaya çıkması, Osmanlı’yı güçlendirmek içindi. Fakat Arnavutların durumunu zorlaştırdı ve ekonomilerini zayıflattı. Böylece Arnavut memleketlerinde memnuniyetsizlik ve isyanlar başladı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.68).

8. tarih ders kitaplarındaki Tanzimat Reformu anlatısı, genelde reformların özelliklerini ana hatları ile vermektedir. Bunu yaparken de tabii ki Arnavutların durumuna özel olarak eğilmektedir. Ancak gözden kaçmayan iki unsur vardır. İlk alıntıda görülen, Osmanlı tanımlanırken kullanılan Ortaçağ vurgusu ve tarih yazımında bitmek tükenmek bilmeyen Arnavutların bağımsızlık mücadelesi dikkat çekmektedir. “Ortaçağ”, günümüz anlatısında “karanlık” olanı temsil etmektedir. Buradan da “Karanlık Osmanlı” anlamı çıkarılabilecektir. Oysa Türk tarih yazımında “Ortaçağ” kavramı yani “Karanlık” batıya aittir. Onun içindir ki bu çağ Kavimler Göçü ile başlayıp, İstanbul’un Fethi ile sona ermiştir. Buradan her ulus tarihinin ortaçağ karanlığını kendi ötekisinde anlamlandırıldığı sonucuna ulaşılabilecektir. Yine aynı şekilde Osmanlı ile ilk karşılaşma olarak resmedilen Kosova Savaşı ile sahiplenilen Bağımsızlık Savaşı, tarih yazımında Osmanlı Dönemi anlatılırken sürekli canlı tutulmaktadır. Bu durum kendisini Tanzimat fermanı söz konusu olunca da göstermektedir. Ancak Tanzimat Fermanı anlatılırken kullanılan “herkesin eşit olacağı” vurgusu, madde olarak verilirken, Arnavutların bu fermanla diğerleri eşit olurken, kendilerinin daha az eşit olacağı hissettirilmektedir. Tanzimat fermanından önce işletilen Ortaçağ konseptinin modernleşmesinin aslında Arnavutların zararına olduğu anlatılırken, Ortaçağ konseptinin belki de Balkan milletleri içinde en çok Arnavutların işine geldiği, tarih yazımında sürekli hikayelenen “Arnavutların Bağımsızlık” mücadelesi ile geçiştirilmektedir.

Prizren Ligi’ne giden süreç incelenirken hiç kuşkusuz ki 1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve sonuçları oldukça etkilidir. Kosova tarih ders kitaplarında bu savaşa karşı Arnavutların tarafsız kaldığı anlatılmakta veya savunulmaktadır. Çünkü bu savaştan en zararlı çıkanın Osmanlı olduğu kadar, savaş sonrası Sırbistan’a bırakılan topraklarda yaşayan Arnavutlar

olduğu hiç kuşkusuz ki bir gerçektir. 8.sınıf tarih ders kitabında bu durum “Arnavut Topraklarının Bölünme Riski” başlığı altında şu şekilde anlatılmaktadır:

“Doğu Krizinin başında Arnavutlar beklemede idi. Durumu izliyorlardı. Çünkü aynı anda Osmanlı’ya karşı bir savaşa girişselerdi, bir şekilde Sırpların ve Yunanların isteklerini yerine getirmiş olacaktı. Osmanlı tarafında savaşa girseler, bu sefer de işgalcilere yardım etmiş olacaktı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.73).

Arnavutlar için Prizren Ligi’ne giden süreçteki tarih anlatısı ne yazık ki oldukça birbirinden kopuk ve neden sonuç ilişkisinden uzaktır. Bu konu yapılan birçok araştırmada gündeme getirilmiştir. Burada Arnavut tarihçilerin ulus devlet kurma süreçlerinde ve sonrasındaki komünist dönemde en büyük öteki olarak Osmanlı’yı resmetmeleri ile alakalıdır (F.F.Tuncer, 2012). Örneğin Olsi Jazexhi bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Doğu sorunu, Berlin Kongresi ve Prizren İttifakının(1878) oluşturulması ile ilgilenen sonraki bölüm, Arnavutçuluğun yeni bir doğuşu olarak gösterilmektedir. Yazarlar Prizren Ligi’nin oluşumunu yönlendiren olayları teleolojik usulle betimlerler. Hakikatin aksine, ittifakın oluşumu ve kuzey Arnavutluk’un Müslümanlarının Balkan Orduları ile ve Osmanlılarla “ulusal” çatışma olarak yaptıkları çatışmaları resmederler. Prizren İttifakını şeriatın ve sultana bağlılığın korunması için Kosovalı Müslümanların taleplerini ve pan-İslami karakterini göz ardı ederek Ulusal Arnavut Hareketi ile düzenlenen organizasyon olarak gösterirler.” (O.Jaxexhi, 2011, s.49).

Kosova ve Arnavutluk tarih ders yazımının neredeyse aynı müfredat ile aynı şekilde işlendiğini daha önce de belirtmiştik. Bu konuda Jazexhi’nin bahsettiği durum Kosova tarih ders kitaplarında da görülmektedir. Örneğin Ayastefanos Antlaşması sonrası Berlin Kongresi öncesindeki Arnavutların çalışmaları ve birliğin kuruluşu 8.sınıf tarih ders şu şekilde anlatılmaktadır:

“10 Haziran 1878’de Prizren Meclisinde çalışmalar başladı. Başkan olarak da Dibra Paşa seçildi. Uzun süredir kurulması istenen milli karakterli kongre tüm katılımcıların desteğini aldı. Meclis, Prizren Birliği’nin oluşmasına karar verdi ve bu durum Berlin Kongresi’ne bildirildi. Arnavut milleti kendi ülkesini korumak için kararlı ve savaşa hazır.... Pizren Birliği gönüllü silahlı güçler oluşturdu. Arnavut topraklarını korumak için ve kan davalarının durması için de “Besa” sözü verildi.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.75).

Daha önceki satırlarda değindiğimiz, birliğin yapısı ve hangi Arnavut kesimler tarafından oluşturduğu tarih ders kitaplarında söz konusu edilmemekte ve Osmanlı ve Sultan Abdülhamit'in birliğe karşı bakış açısı sadece olumsuz resmedilmektedir. Zira Prizren Birliği gerçekten da tarih ders kitaplarında değinildiği gibi tüm katılımcıların desteğini almıştır. Ancak bu katılımcılar arasındaki kimin Osmanlı yanlısı olduğu ve ortak hedefin ne olduğu konusuna ders kitaplarında değinilmediği görülmekte ve hareketin tek parça olarak resmedildiği görülmektedir (F.F.Tuncer, 2012).

Ders kitaplarında Arnavutların Osmanlı'dan istedikleri şeyin “Bağımsızlık” olduğu sıkça tekrarlanmaktadır. Çünkü tarih yazımında Osmanlı, işgalcidir ve bu işgalin bitmesi gerekmektedir. Prizren Birliği'ni konu alan tarih ders kitapları birliğin asıl amacının bağımsızlık olduğunu belirtirler. Ancak, Prizren Birliği'nde bilindiği gibi Osmanlı'dan bağımsız bir ülke değil, otonomi ve tek eyalet altında toplanmış Arnavut toprakları istenmekte ve sultana bağlılık bildirilmektedir (F.F.Tuncer, 2012). Ancak bu durum tarih ders kitaplarında farklı anlatılmakta veya açıklanmaya çalışılmaktadır. Yine 8.sınıf tarih ders kitabına dönecek olursak, “Bağımsızlık İçin Talepler” başlığı altında bu durum şu şekilde açıklanmaktadır:

“Prizren Ligi'ndeki Arnavutlar savunma davasına öncelik verdiler. Bunun yanında da milli hakları korumak için birkaç istekte bulundular. Bağımsızlık için ilk adımları atarak, içinde bulunulan zor durum sebebi ile otonomi isteğini mantıklı buldular. Büyük güçler Osmanlı İmparatorluğunun devamını istiyorlardı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.77).

Berlin Kongresinden umduğunu bulamayan Arnavutlar için artık bir diğer düşman da “Büyük Devletler” olmuştur. Aynı başlık altında otonomi isteğinin hem büyük güçler hem de Osmanlı tarafından kabul edilmediğinin altı çizilmektedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.77). Tarih yazarlarının buradaki büyük devletler vurgusu biraz da Osmanlı-Rus savaşı sonrası oluşan durumu yeniden organize etmek için düzenlediği Berlin Kongresi ile ilintilidir. Özellikle Karadağ'a bırakılan topraklar Arnavutlar arasında büyük tepki yaratmıştır. Balkan Savaşlarına giden süreçteki Arnavut hareketi anlatılırken sıklıkla bu Karadağ konusuna değinilmekte ve Osmanlı'nın asıl kopuşun bu toprakların Karadağ'a verilmesi ile meydana geldiği vurgulanmaktadır. Bu durum yine 8.sınıf tarih ders kitabında “Arnavut Geçici Hükümetinin Kurulması ve Osmanlı'ya Karşı Savaş” başlığı altında şu şekilde irdelenmektedir:

“26.11.1880’de Ulqin’in Karadağ’a verilmesinden sonra Osmanlı Prizren Ligi’ni kapatmak için çalışmalara başladı. Sultan için otonomi isteyenler en büyük düşmanı. Arnavut taraf için ise Ulqin’in Osmanlı yardımı ile Karadağ’a verilmesi Osmanlılar ile anlaşmazlığın doruk noktası olmuştur.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.82).

Osmanlı’nın Prizren Birliği’ni dağıtması ise aynı bölümde oldukça trajik resmedilmektedir. Osmanlı’nın önce Yunanistan ile olan sınır meselesini halletmeyi beklediği ve sonra da birliği dağıttığı belirtilmektedir. Ancak bu durum anlatılırken kullanılan cümleler biraz da Osmanlı’ya karşı yüklenen olumsuz yargıyı açıkça ortaya serer niteliktedir:

“Osmanlı Ordusu 23 Nisan’da Prizren’e girdi. Prizren Birliği’ni ve geçici hükümeti bölen ve ortadan kaldıran Osmanlılar örneği görülmemiş bir terör uyguladılar. Binlerce Arnavut mahkum edildi ve sürgün edildi.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.83).

Yukarıdaki başlıkta adı geçen “örneği görülmemiş terör” tanımlaması ders kitaplarındaki Osmanlı İngesi için oldukça sorunlu görünmektedir. Yine binlerce Arnavut’un bu terör sonucu mahkum ve sürgün durumuna düştüğünün belirtilmesi Arnavutların uluslaşma sürecinde en büyük darbeyi Osmanlı’nın vurduğunu akla getirmektedir. Bir anlamda toprakların kaybedilmesinde en büyük sorumlunun Osmanlı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak daha önce değindiğimiz Osmanlı-Rus Savaşı’nda Arnavutların tutumu ile durum ilişkilendirilmemekte ve bir anlamda neden-sonuç denklemi içerisinde Osmanlılar yalnız bırakılmaktadır. Yani ders kitaplarında Ayastefanos öncesi savaşta Arnavutların Osmanlı tarafında savaşmaması “işgalcilere yardım etmeme” olarak yorumlanırken, bu savaş sonrası yaşananların sorumluluğu da Osmanlı ve yönetimine yüklenmiştir. Görüldüğü üzere burada bir tutarsızlık vardır.

3.3.1 Peja Meclisi ve II. Meşrutiyet Dönemi

Prizren Ligi’nin dağıtılmasından sonraki dönemde Arnavutların birbirinden bağımsız ayaklanmaları da ders kitaplarında bağımsızlık mücadelesi olarak gösterilmektedir. Prizren Ligi’nden sonraki en önemli oluşum ise Peja (İpek) Ligi’dir. Ders kitaplarında Peja Meclisi olarak işlenen bu dönem, II. Meşrutiyet dönemi ile tarihsel olarak çakışmaktadır. Prizren Ligi ve bağımsızlık arası dönemdeki en önemli dönem olan Peja Ligi dönemi de ders kitaplarında ayrıntılı olarak işlenmektedir. Konuya ilk olarak 5.sınıf tarih ders yer verilmektedir. Örneğin

Peja Meclisi'nin oluşum sebebi ve süreci 5. Sınıf tarih ders kitabında şu şekilde anlatılmaktadır:

“Prizren Ligi'nden sonra Arnavutların bağımsızlık ve birleşme için savaşları yeniden başladı. Bu yüzden de yeni bir oluşum için çalışmalara başlandı. Bu oluşumun başlaması için ilk fikri Peja'lı Hacı Zeka verdi. Peja Oluşumu Meclisi 23 Ocak 1899'da toplandı. Orada Arnavutların çeşitli bölgelerinden 500 temsilci vardı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.61).

5.sınıf tarih ders kitabındaki anlatı imge incelemesi açısından çok sorunlu bir anlatı değildir. Ancak aynı konunun 8.sınıf tarih ders kitabındaki anlatılış biçimi oldukça ilginçtir.

“19.yy. sonunda Arnavutluk, hala vahşi Osmanlı baskısı altında idi. Vahşi Osmanlı yönetimi ısrarla Arnavut kültürünü ve politik hareketini bastırmak peşinde idi. Arnavutlar ayrıca komşularının bölgelerindeki istekleri ile de karşı karşıya idiler” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.83)

Bu alıntıda ilk dikkati çeken “vahşi Osmanlı” yorumudur. Bu nitelemenin üst üste iki cümlede de kullanılması oldukça dikkat çekicidir. Yine aynı şekilde daha sonraki cümlelerdeki komşuların beklentilerinin anlatılmaması da aslında bir nevi “Arnavutların Arnavutlardan başka dostu yoktur” propagandası gibidir. İpek Ligi aslında Makedonya sorunları ile ilgili meydana gelmiş bir oluşumdur ve bu oluşum sonrası Arnavutların Jön Türk hareketi ile bir araya gelmesi söz konusudur (N.Bozboru, 1997, s.210). Ancak tarih kitaplarında yer alan bu durum Arnavut tarih ders kitaplarında tek taraflı olarak anlatılmakta ve Jön Türk oluşumu ile Arnavut Milliyetçilerinin ilişkisi üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Örneğin 8. Sınıf tarih ders kitabında bu konudan “Arnavutların Osmanlı İşgaline Karşı Ayaklanmaları 1910-1911” başlığı altındaki “Arnavutlar ve Jön Türk Devrimleri” alt başlığı altında bahsedilmektedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.83).

3.3.2 Jön Türklere Bakış

Tarih ders kitaplarında Jön Türk hareketi entelektüel bir hareket olarak resmedilmekte ve Sultan ve yönetimine karşı olduğu belirtilmektedir. II.Meşrutiyet'e giden süreçte Arnavutların Jön Türklere bakışı ise şu şekilde anlatılmaktadır:

“Arnavutlar, Genç Türkleri destekleyen tarafta idiler. Çünkü onlardan söz almışlardı. Devrimden sonra, Arnavutlara eşitliği ve politik özgürlüğü verecekti.

Ancak milli Arnavut Hareketi, Jön Türk devriminden sonra hayal kırıklığına uğradı ve milli mücadele çalışmalarını hızlandırdı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.83)

Birçok tarihi esere, araştırmaya ve romanlara konu olmuş Arnavutlar ve İttihat Terakki ilişkisinin tarih ders kitaplarında kısaca geçirildiği görülmektedir. Ayrıca Jön Türklerden sadece 8.sınıf tarih ders kitabında bahsedilmesi ve kısaca geçirilmesi dikkat çekicidir. Arnavut tarih yazımı içerisinde “Rilindja” döneminin ne kadar önemli bir konu olduğu göz önüne alınırsa Jön Türk döneminin birkaç cümle ile açıklanması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. 8.sınıf tarih ders kitabında Jön Türkler için sadece eleştiriler yer almaktadır. Bu şekilde belki de Arnavutların Osmanlı’dan kopuşunun engellenmesi için hiçbir sebep kalmadığı vurgulanmak istenmektedir. Örneğin:

“Jön Türklerin söz verdiği özgürlük ve eşitlik politikaları uzun sürmedi. Onlar, Sultanı zorladıktan sonra (yeni yasa için) Milli Arnavut Hareketine Karşı çıktılar. Jön Türkler açılan kulüp ve okulları engelleyip kapatmaya çalıştılar. Yaptıkları bu hareketler ve arttırdıkları askeri vergiler Arnavutlarda Jön Türklere karşı bir memnuniyetsizlik ortaya çıkardı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.105)

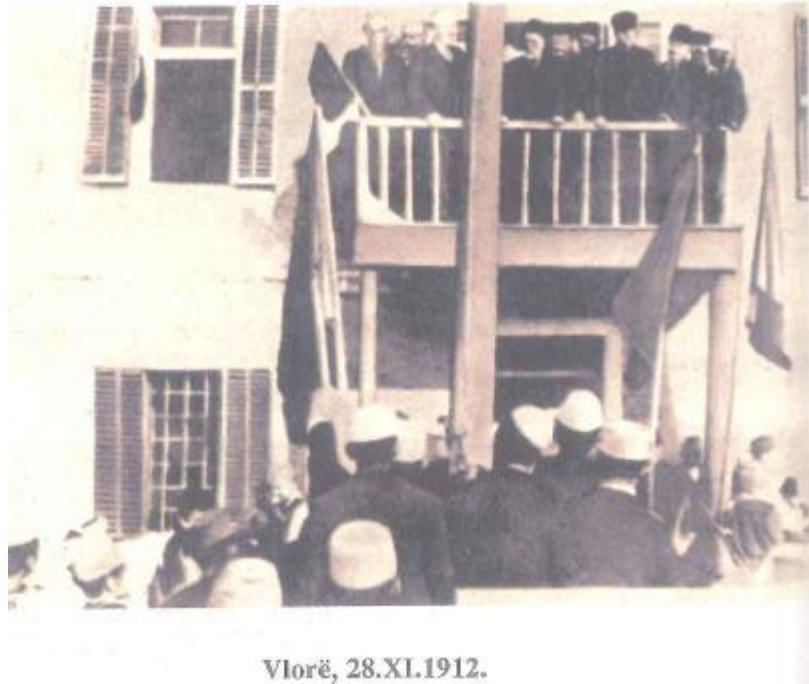
Yukarıdaki alıntıda görüleceği gibi, Arnavutların Balkan Savaşlarına giden süreçte 1910-1911 yıllarında gerçekleştirdikleri isyanların sebebini gerekçelendiren bu paragraf aslında bir nevi Jön Türk eleştirisi gibidir. Yani, Sultan’ın gerekeni yapamadığı ve sonraki umut olan Jön Türklerin de aynı politikayı izlediği vurgulanarak Arnavutların Osmanlı’ya karşı verdikleri iddia edilen bağımsızlık savaşına sebep bulunmaktadır.

Konunun ilk ele alındığı 5.sınıf tarih ders kitabı ise bu dönemi Jön Türklerden hiç bahsetmeden konuyu “Arnavutlar Özgür ve Bağımsız Bir Ülke İçin Savaştlar” başlığı altında işlemektedir. Bütün dönemi “Özgürlük Savaşı” şeklinde inceleyen 5.sınıf tarih ders kitabı bağımsızlığın ilanına giden süreçteki ayaklanmaları ve bu ayaklanmaların başındaki isimleri irdelemektedir. Jön Türkler ismi verilmeden, Osmanlı eleştirisi ise şu şekilde yapılmaktadır:

“Osmanlı’nın zulme devam etmesi ve de Arnavut isteklerine cevap vermemesi Arnavutların hayatlarını zorlaştırdı. Bu nedenden dolayı 1910 yılında Kosova’da birkaç ayaklanma oldu. İsyancıların isteği kendi ülkelerinin kendi liderleri tarafından yönetilmesi idi. Ayaklanmanın başında İdris Seferi ve İsa Boletini vardı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.68).

Bu paragrafta yine zulüm ile ilişkilendirilen bir Osmanlı portresi karşımıza çıkmaktadır. Konunun daha sonraki bölümlerinde de 1910 ve 1911 yıllarındaki Arnavut ayaklanmaları ele alınmakta ve bu “zulüm ve işgalden” kurtuluş için Arnavutların gösterdikleri çabalar anlatılmaktadır.

3.3.3 Vlora’da Bağımsızlık İlanı

Şekil 3.5 ‘Vlora’da Bağımsızlık İlanı’

5.sınıf tarih ders kitabında bağımsızlık öncesi son isyan olan 1912 yılındaki genel ayaklanma anlatıldıktan sonra Vlora’daki (Avlonya) bağımsızlık ilanı anlatılmaktadır (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, s.70). Bağımsızlık ilanı ise iki sebebe dayandırılmaktadır. Bunlar “asırlardır süren Osmanlı işgali” ve komşu devletlerin Arnavut topraklarına karşı düşmanca emeller beslemesidir. Bu durum 5.sınıf tarih ders kitabında şu şekilde anlatılmaktadır:

“Arnavutlar bir yandan Osmanlılardan kurtulmak için çalışırken, diğer yandan da diğer bir işgalci tehlikesi altında idiler. Komşu ülkeler, Arnavut topraklarını bölüşmek için niyetlerini belli ettiler. Bu yüzden Arnavutlar zor durumda kaldılar. Bir yandan Osmanlılardan kurtuluş için savaşırken diğer yandan da çevre ülkelerden kurtulmak için savaşacaklardı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, s.70)

Bütün bu anlatıdan sonra 28 Kasım 1912’de Vlora’da Şekil 3.5’de de görüldüğü üzere İsmail Kemal tarafından Arnavutluk’un bağımsızlığının ilan edildiği belirtilmektedir (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, s.70). Ancak kitaplarda, o esnada Balkan Savaşlarının başladığına değinilmemekte ve Balkan Savaşları sonucu Osmanlı idaresi ile Arnavut toprakları arasındaki bağlantının kopmasından bahsedilmeyerek Arnavutluk’un bağımsızlığı sadece Arnavutlara bağlanmaktadır.

Tarih ders kitaplarında bu bağımsızlığın önemi ise şu şekilde anlatılmaktadır:

“Arnavutluk’un bağımsızlığının ilan edilmesi Arnavut halkı için en önemli olaylardan bir tanesidir. O asırlardır süren özgürlük özleminin ve savaşının bir sonucudur. Bağımsızlık ilanı ile Arnavutlar da diğer ülkeler gibi özgür olma hakkı kazandı.” (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, s.71).

Yukarıdaki alıntının akla getirdikleri, o dönemki uluslararası gelişmelere değinilmeden hazırlanan “bağımsızlık” anlatısının sadece Osmanlı işgali ve özgürlük özlemine dayandırıldığı dikkat çekmektedir.

3.4 Osmanlı Döneminin Genel Anlatısı

3.4.1 Arnavutlar ve İslam Dini

Kosova tarih ders kitaplarında en çok dikkati çeken konulardan birisi de İslam ve diğer dinlere karşı olan bakış açısıdır. İlk olarak İskender Bey dönemi anlatısında dikkati çeken Osmanlı üzerinden İslam eleştirisi ve Katolikliğin ön plana çıkarılması durumu daha sonraki konularda da ortaya çıkmaktadır. Örneğin bu konu 7.sınıf tarih ders kitabında “ Arnavutlarda İslam Dininin Yayılması” başlığı altında ayrı bir konu olarak işlenmektedir. Örneğin Osmanlı öncesi dönem ve sonrasında din alanın yaşananlar anlatılırken şu satırlar dikkati çekmektedir:

“Osmanlı işgalinden önce, Arnavutlar Hıristiyan dinine mensup idi. Bu dine iki tür inanış şekli vardı; Ortodoksluk ve Katoliklik. Yapılan büyük baskılara rağmen Arnavutluk’taki Katolik Kilisesi yaşamaya devam etti. Onlar, Osmanlı işgalinin yeni şartlarına da ayak uydurmaya çalıştı. ... Ortodoks dini genellikle güney Arnavutluk, güney doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde yaygındı.” (İ.Bicaj ve A.Salih, Historia 7, 2009, s.116).

İlgili alıntı İslamiyet’ten önce var olan inançları açıklarken nedense Katolik inancına daha özel bir yer ayırmaktadır. Bu durumun iki sebebi olabilir. Birincisi Kosova tarih ders

kitaplarında sıklıkla hissedilen Katoliklik propagandası ikincisi ise Sırp'ların Ortodoks olması sebebi ile Ortodoksluktan sadece birkaç kısa cümle ile bahsedilmesi olabilir.

İslam dininin yayılması ise şu şekilde anlatılmaktadır:

“İslam dini öncelikle Arnavutluk şehirlerinde yayıldı. Bu şehirler işgalciler tarafından askeri ve yönetim merkezleri olarak kullanıldı. Köylerde İslam çok yavaş yayıldı. Dağlık bölgelerde ise neredeyse hiç yayılmadı. 1520 senesine kadar halkın sadece %2’lik bir kısmı İslam’ı kabul etmişti. Ama İslam, 17.asrın sonuna doğru çok yayıldı. Bu zaman diliminde Arnavutların %3,2’si İslam dinine aitti. İslam dininin yayılmasının sebepleri: halka yapılan baskı, toprak vergisi(bu vergiyi sadece Hıristiyanlar ödüyordu) Hıristiyan ailelerin çocuklarının zorla alınarak İstanbul’a gönderilmesi ve orada İslam eğitimi görmeleri, devlet örgütünün baskıları vb.” (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.117).

Yukarıdaki alıntı çok fazla yoruma yer bırakmaktadır. Açıktan veya gizliden bir İslam eleştirisi yapılmakta ve Arnavutların zorla Müslümanlaştırıldığı vurgulanmaktadır. En dikkat çekici husus ise nereden alındığı belirtilmeyen istatistiksel rakamlar ile Arnavutların 17. Asırdan sonra bir şekilde asimile edildiği ima edilerek İslam dinine yöneldiği vurgulanmaktadır. Bir diğer dikkat çekici durum ise İslam ve işgalci kelimelerinin yan yana kurularak İslam bir şekilde ötekileştirilmektedir. Kosova’nın nüfus yapısında ezici çoğunluğunun Müslüman olduğu(İnternational Chrisis Group 105 nolu Avrupa Raporu) ve bu tarih kitaplarını okuyarak tarih eğitimi aldığı akla getirilirse tartışmalı bir durum meydana gelecektir. Ayrıca tarih ders kitaplarında ünite sonunda sorulan sorular da öğrenci üzerinde yönlendirici bir etki yaratabilecektir. Örneğin bu ünite sonunda yer alan sorular şunlardır:

- Osmanlı işgalinden önceki Arnavutların din yapısını anlatınız.
- Hangi Arnavut halk yapısı İslam’ı kabul etti neden?
- İslam Şehirlerde neden daha çabuk yayıldı?
- Arnavutluk bölgelerinde İslam’ın yayılmasına etki eden faktörler nelerdir?

Bu sorular da konunun anlatımı kadar da problemlili görünmektedir. Özellikle Kosova’da hakim din olan İslam üzerine bu kadar eleştirel sorular sorulması akıllarda gerçekten soru işaretleri bırakmaktadır.

3.4.2 Kültür ve Eğitim

Tanzimat Fermanının ilanı ve Prizren Birliğine giden süreçte tarih ders kitapları Arnavut kültür ve eğitim çalışmalarına değinmekte ve bu süreçte yaşananları anlatmaktadır. Ancak bu dönem öncesi kültürel gelişmelere çok fazla değinilmemektedir. Daha önceki dönemlerdeki bu durağanlık ise 7.sınıf tarih ders kitabında şu şekilde açıklanmaktadır:

“Osmanlı işgalinin Arnavutluk’a yerleşmesi milli kültürün gelişmesini önledi. Yabancı işgalinin ağır şartlarına rağmen entelektüellerin hareketleri durmadı. Katolik rahipler, Arnavutça dilinde eğitimin ve edebiyatın öncüleri oldu.” (İ.Bicaj ve A.Salih, Historia 7, 2009, s.125).

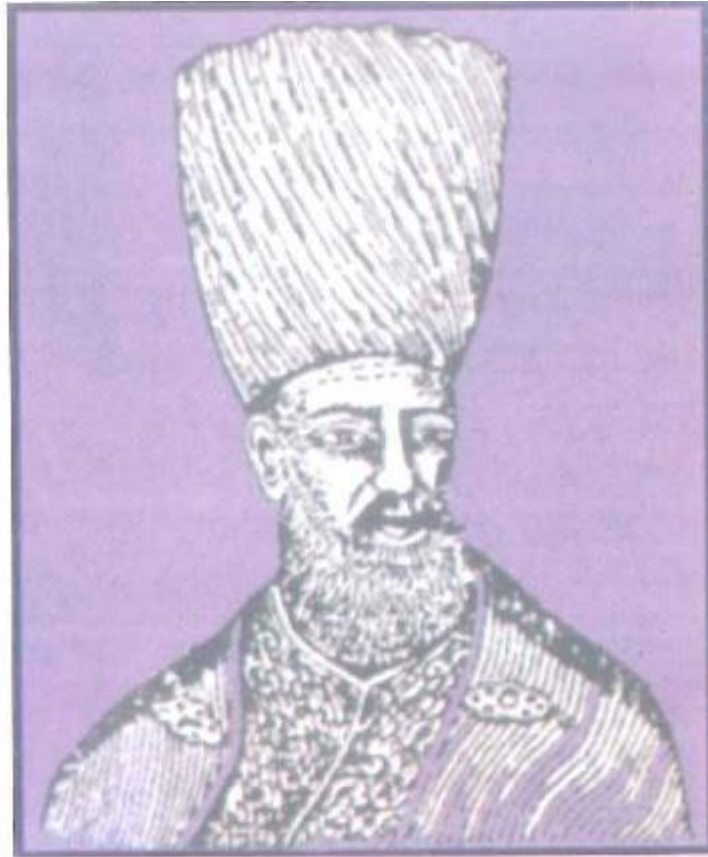
İlgili alıntıda görüleceği üzere Arnavut kültürünün gelişmesine de yine en büyük darbeyi vuranın Osmanlı işgali olduğu dikkat çekmektedir. Yine aynı alıntı içindeki Osmanlı’nın yabancılığı, işgalciliği ve Katoliklerin öncülüğü dikkat çekicidir.

3.4.3 İmparatorluğun Arnavutları

Kosova’da başlayan tarih yazımı tartışmalarında Türk tarafının tezi genelde Osmanlı sistemi içerisinde yönetici olmuş ve sadrazamlığa kadar yükselen Arnavutlar örneği üzerine kuruludur(Türbedar, 2011). Kosova tarih ders kitaplarında bu konunun işlenip işlenmediği incelenirken dikkati ilk olarak Osmanlı’ya yardım eden hainler çeker. Özellikle İskender Bey ve Hamza Kastrioti ilişkisi örneğinde bu hainlik damgası dikkati çekmektedir. Osmanlı sistemi içerisinde yükselmiş Arnavutlar konusu ise ayrıntılı olarak 7.sınıf tarih ders kitabında “Osmanlı Devletine Katkı Yapan Arnavutlar” başlığı altında işlenmektedir (İ.Bicaj ve A.Salih, Historia 7, 2009, s.127-128). Örneğin bu bölümde Osmanlı’da sadrazam olmuş Arnavutlar anlatılır. Özellikle uzun yıllar yöneticilik yapmış olan Köprülü Ailesi anlatılırken eleştirel bir yaklaşım kullanılmamaktadır. Bu Arnavutlar ile de gizliden gizliye bir övünme duygusu hakim gibidir. Çünkü bu bölümde bu kişiler ile alakalı sadece övgüler yer almaktadır. Örneğin:

“Osmanlı İşgalinden sonra Arnavutların bağımsızlık için uğraşları hiç durmadı. Yine de 500 senelik beraber yaşayış birçok kültür ve dini alışverişi beraberinde getirdi. Diğer milletlerin yanında birçok Arnavut, Osmanlı İmparatorluğu’nda önemli bir rol oynadı. Onlardan birçoğu önemli mevkilere kadar gitmeyi başardı. Bazıları bakan, başbakan, ordu komutanı, kaptan-ı derya gibi mevkilerde bulundular. 25

başbakandan daha fazlası Arnavut uyruklu idi.” (İ.Bicaj ve A.Salihu, Historia 7, 2009, s.127).

**Kryeministri osman,
Mehmet Ovrpyliu**

Şekil 3.6 ‘Kyreministri Osman, Mehmet Qypryliu (Osmanlı Başbakanı Mehmet Köprülü)’

Ders kitaplarında devlete sadece siyaseten katkı yapanlardan bahsedilmez ayrıca Mimar Sinan’dan “tüm zamanların en iyi mimarı” şeklinde bahsedilmektedir. Onun dışında da diğer sanatçılardan bahsedilerek “Osmanlı artistik dünyasında değeri biçilemeyecek” bir iz bıraktıkları vurgulanmaktadır (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 8, 2009, s.128).

Görüldüğü üzere Osmanlı’nın değeri olan bazı kimseler aslında Arnavutlar tarafından da aynı değeri görmektedir. Buradaki yaklaşım biraz çelişkilidir. Zira genel anlatıda işgalciden kurtuluş öyküsü hakimken, aynı zamanda bu işgalci sistem içinde yükselmiş ve başarılı olmuş Arnavutlarla bir övünme durumu söz konusu olmaktadır.

3.5 Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk Devrimleri

Kitap içeriklerinin kısaca incelendiği bölümde Türkiye ve Atatürk imajının Osmanlı imajına göre çok farklı olduğuna değinmiştik. Konu üzerine araştırma yapan Jazexhi ise bu durumu “iyi Türkler ve kötü Türkler” olarak yorumlamaktadır (O.Jazexhi, 2011). Aslında aynı vaka, Türk tarih ders kitaplarında da mevcuttur. Tarih ders kitaplarındaki Osmanlı'nın son dönemi anlatılırken çok da olumlu bir portre sunulmamakta ve Cumhuriyet'in gerekliliği anlatılmaktadır.

Kosova tarih ders kitapları da bir nevi “kötü” olanın yerine Mustafa Kemal ile “iyi” olanın geldiğini ve devrimlerin önemini anlatmaktadır. Türkiye açısından bakılınca tarih ders kitaplarındaki bu iyi anlatı oldukça olumlu görünmektedir. Örneğin 9.sınıf tarih ders kitabında Osmanlı'nın I.Dünya Savaşından mağlubiyetle ayrılmasının ardından ülkede milliyetçi hareketler başladığı ve bu hareketin önderliğini de Mustafa Kemal'in yaptığı anlatılır (F.Rexhepi, 2010, Historia 9, s.36-37). Ders kitabında ise Mustafa Kemal'den şu şekilde bahsedilmektedir:

“Mustafa Kemal, güçlü ve modern bir Türkiye kurmak için savaştı. O, vatansever, iyi ve yetenekli bir asker, demokratik ve anti monarşist biriydi.” (F.Rexhepi, Historia 9, 2010, s.36).

“Mustafa Kemal önderliğinde 1923-1938 yılları arasında birçok reform yapıldı. Ülkenin modernleşmesi, gelişmesi, ekonomisinin kalkınması, eğitimde, dilde ve giyimde yeni kanunlar ve reformlar yapıldı. Atatürk döneminde Türkiye yurt dışı ile ilişkiler kurdu ve inanılmaz ilerlemeler kaydetti.” (F.Rexhepi, Historia 9, 2010, s.37).

12. sınıf tarih ders kitabında da aynı yorumlara rastlanmakta ve Atatürk'ün hem düşmana hem de Sultana karşı savaştığı vurgulanmaktadır (İ.Bicaç ve İ.Ahmeti, Historia 12, 2006, s.44). Yine aynı ders kitabında Sultan cephesinin kendi ülkesinden çok koltuğunu düşündüğü anlatılırken Mustafa Kemal'in ülkenin bağımsızlığı için savaştığı vurgulanmaktadır.

Bütün bu yorumlardan çıkarılacak sonuç aslında çok basittir. Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı anlatısındaki en büyük “şeytan” Sultan'dır. Mustafa Kemal de diğer milletlerin toprağında gözü olmayan ve kendi ülkesinin bağımsızlığı için hem büyük devletlere hem de Sultan'a karşı savaştığıdır. Dönemsel olarak incelendiği zaman, hem bağımsızlığa giden süreçte hem de I.Dünya savaşı sonrasında oluşan durumda Arnavutların bütünleşmesini engelleyen iki aktör vardır. Bunlar; Sultan ve büyük devletlerdir. Atatürk de

bu iki aktöre karşı savaşmaktadır. Bu açıdan da Arnavutların Mustafa Kemal devrimlerini olumlaması kadar normal bir şey olmayacaktır. Ayrıca Kosova'nın yeni kurulmuş bağımsız bir devlet olduğu ve bu devleti ilk tanıyanlardan ve bu devlete en çok destek veren ülkelerden birisinin Türkiye Cumhuriyeti olduğu göz önüne alınırsa buradaki Atatürk ve Türkiye anlatısı ile güncel politikanın paralel gittiği de görülecektir.

3.6 Örnek Ünite Soruları

Araştırma yapılırken, en çok dikkat çeken hususlardan bir tanesi de her ünite ve konu sonunda yer alan “Beraber Tartışalım”, “Önemli Olaylar ve Gerçekler” ve “Soru ve Ödev” bölümleridir. Bu bölümlerde konu ile alakalı sorular öğrencilere yöneltilerek cevaplandırılmaları istenmektedir. Ancak bu sorular incelendiği zaman öğrencinin kendini yorumunu geliştirmesini hedeflemesinden çok öğrenciye verileni tekrarlatırma ve ezberletme amaçlı olduğu görülmektedir. Bu soruların bir kaçına “ Arnavutlar ve İslam Dini” başlığı altında değinmiştik. Bu bölümler içerisinde özellikle İskender Bey Dönemini anlatan konu sorularını incelemekte fayda bulunmaktadır. Arnavut milliyetçiliğinin en büyük kahramanının ve yapı taşının İskender Bey olduğu düşünülürse bu bölümde sorulan sorular verilmek istenen Osmanlı imajını anlamamız açısından önemlidir. Osmanlı imajı ile ilgili yakından alakalı olan bazı sorular ise şunlardır:

1. Neden, İskender Bey'in Avrupa'yı Osmanlı saldırılarından koruduğu söylenebilir? (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.43).
2. Osmanlılar neden Arnavutlardan intikam almışlardır? (F.Rexhepi ve F.Demaj, Historia 5, 2009, s.48).
3. İskender Bey figürünün büyüklüğü nerededir? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.112).
4. İskender Bey'in küçük bir askeri güçle büyük Osmanlı ordularına karşı nasıl başarılı olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.64).
5. İskender Bey'in ölümü neden büyük bir kayıptı? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.67).
6. İşgalci Osmanlılar Arber topraklarında nasıl bir bölünme gerçekleştirdiler? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.116).
7. Osmanlı kültürünün Arnavut toplum kültürüne etkisi ne idi? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.132).
8. Osmanlı'nın Balkanlardaki kuşatması hakkında konuşun. (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.33).

9. Osmanlı Devletinin rehin aldığı çocukların yetiştirilmesi nasıl yapılıyor? (İ.Bicaj ve A.Salihi, Historia 7, 2009, s.36).

Çalışma kapsamında seçtiğimiz 9 soru aslında tarih anlatısının soru yolu ile öğrencilere tekrar ettirilerek, ezberlemelerini sağladığının kanıtı gibidir. Örneğin devşirme sorusu, rehin alma olarak öğrencilere sorulmaktadır. Yine 8.sorudaki Balkanlar’daki Osmanlı kuşatması hakkında konu anlatısı göz önüne alınırsa öğrencilerin Osmanlı imajı açısından çok da olumlu cevaplar vereceğini söyleyemeyiz. Ayrıca Osmanlıların Arnavutlardan İskender Bey’in intikamını aldığı anlatılması ve sonrasında neden bu intikamı aldığı sorulması bu sorunun da diğer soru olan İskender Bey’in küçük birlikleri ile “Koca Osmanlı ordularını dize getirmesi” sorusu ile desteklenmesi dikkat çekicidir. Ayrıca İskender Bey bölümünde değindiğimiz “Avrupa’nın koruyucusu” tanımının öğrencilerden açıklanmasının istenmesi dikkat çekicidir.

Kitaplarda bunlara benzer birçok soru ve örnek bulunmaktadır. Bu soruların amacı öğrenciye ilgili konuyu yorumlatmaktan çok tek taraflı verilen bilginin tekrarlatılması gibi görünmektedir. Kosova Savaşı’ndan, Vlora’daki bağımsızlık ilanına kadar süren Osmanlı Dönemi’ni anlatan ünite sorularının cevapları anlatılan konu içeriğine paralel bir biçimde Osmanlı ve Türk imgesi aleyhine olacağı ortadır.

3.7 Öğrencilerle Yapılan Anket Çalışması

Ders kitaplarındaki Osmanlı ve Türk imgesini incelemeyi amaçlayan çalışmamızdaki belki de önemli bölümlerden birisi de Kosovalı Arnavut ilköğretim ve lise öğrencileri ile yaptığımız anket çalışmasıdır. Böylelikle ders kitaplarına ve içerisinde yer alan Osmanlı imgesine karşı Arnavut Öğrencilerinin bakış açısı irdelenmiş olacaktır. Daha önce de değindiğimiz gibi konunun Kosova’da oldukça tartışmalı olmasından dolayı, resmi makamlardan izin almak mümkün olmamıştır. Bu sebeple de Kosova’da ulaşılabilen öğrencilerle bu anketler cevaplandırılmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında ise “Balkan ve Karadeniz Ülkeleri Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi” proje çalışmasını yürüten proje grubunun fikirlerinden yararlanılmıştır. Bu anketlerin dağıtılmasında ise Kosova’daki gençlik organizasyonu “Lets Shine Together” grubu ve Prizren Merkezli TÜMED (Türkiye Mezunları Derneği) grubundan ve Avrupa Birliği Gençlik Projeleri kapsamında tanışmış olduğum Kosovalı öğrencilerden yardım alınmıştır. Anket çalışması yapılırken konuyu tartışmalı olması sebebi ile öğrencilerin isimleri ve okullarının bilgisi istenmemiştir.

Anket içeriği ise şu sorulardan oluşmaktadış:

1) Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?

2) Tarih derslerinizin yeterince verimli geçtiğine inanıyor musunuz?

__Evet

__Hayır

__Fikrim Yok

3) Osmanlı denince aklınıza gelen ilk tanım aşağıdakilerden hangisidir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

__Dost.

__Düşman.

__İşgalci.

__(Diğer bir tanım varsa lütfen belirtiniz).....

4) Türkiye denince aklınıza gelen ilk tanım. (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

__Dost

__Düşman

__Müttefik

__Zayıf

__Güçlü

__(Diğer bir tanım varsa lütfen belirtiniz).....

5) Osmanlı- Arnavut tarihindeki en önemli tarihsel olay sizce nedir?

__1389 Kosova Savaşı

__İskender Bey'in Osmanlı'ya karşı direnişi

__Prizren Birliği'nin Kurulması

__1912 Vlora'daki Bağımsızlık İlanı

6) Osmanlı geçmişinin Kosova'ya artı bir değer kattığına inanıyor musunuz?

__Evet

__Hayır

__(Diğer bir cevap varsa lütfen belirtiniz).....

7) Türkiye'nin son dönemdeki Kosova tarih ders kitaplarının yeniden gözden geçirilmesi isteğine katılıyor musunuz?

__Evet

__Hayır

__Fikrim Yok

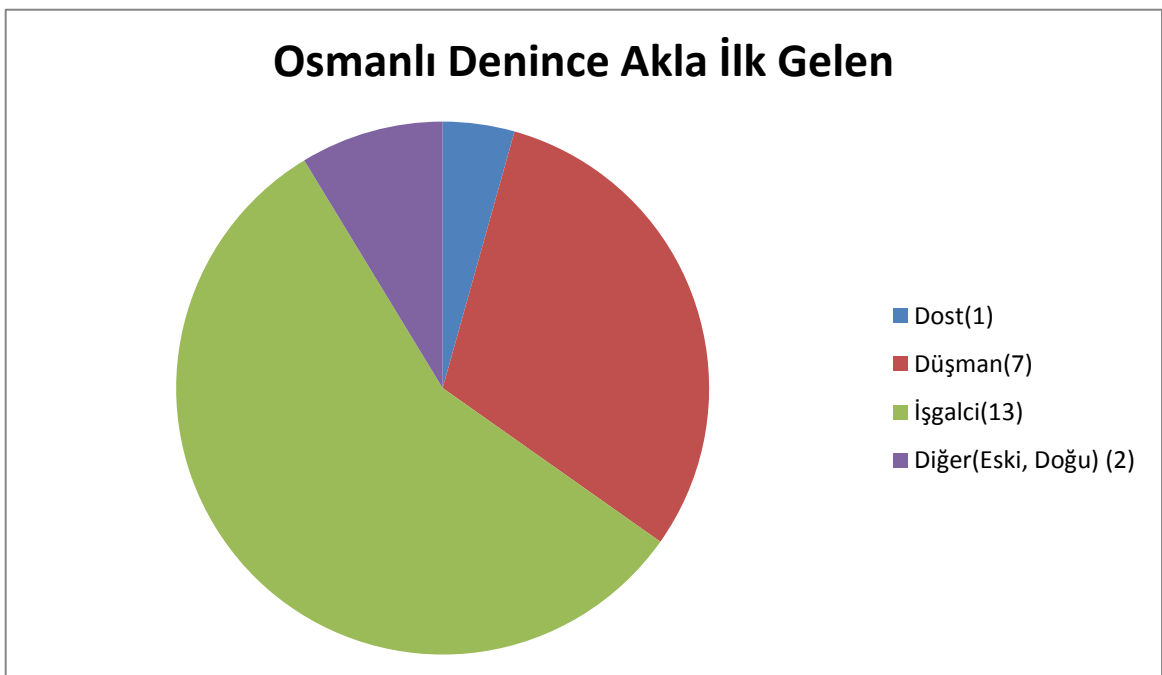
3.7.1 Cevapların Değerlendirilmesi

Cevaplanması için gönderilen anketlere 9'u Priştine'den ve 5'i Prizren'den olmak üzere toplam 14 öğrenci cevap vermiştir. Bu 14 öğrencinin, 5'i 10.sınıf öğrencisi, 4'ü 11.sınıf öğrencisi, 2'si 12.sınıf öğrencisi, 3'ü ise 8.sınıf öğrencisidir.

Anket cevapları incelendiği zaman ortaya tahmin edilenin çok da aksi bir durum çıkmamaktadır. Zira bu derece milliyetçi bir üslup ile hazırlanan tarih ders kitapları cevaplardan da görüleceği üzere anketi cevaplayan öğrencileri de etkilemiş görünmektedir. Cevapları grafik yardımı ile inceleyecek olursak:

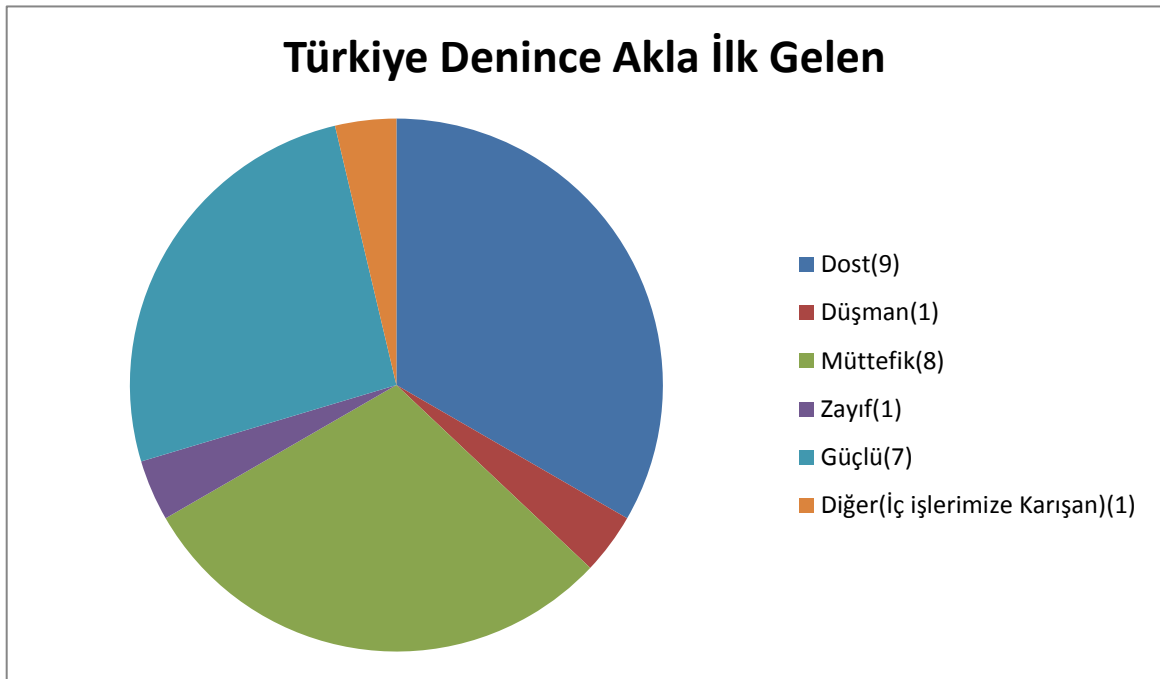
Tablo 3.1 ‘Anket Grafiği 1’

“Tarih Derslerinizin Yeterince Verimli Geçtiğine İnanıyor musunuz?” sorusuna anketi cevaplayan 14 öğrenciden, 9’u “Evet” cevabını, 3’ü “Hayır”, 2 öğrencide “Fikrim Yok” cevabını vermiştir. Bu cevaplara dayanarak anketimize geri dönüş yapan Kosovalı Arnavut öğrencilerin genel olarak tarih derslerinden herhangi bir şikayeti olmadığı düşünülebilir.

Tablo 3.2 ‘Anket Grafiği 2’

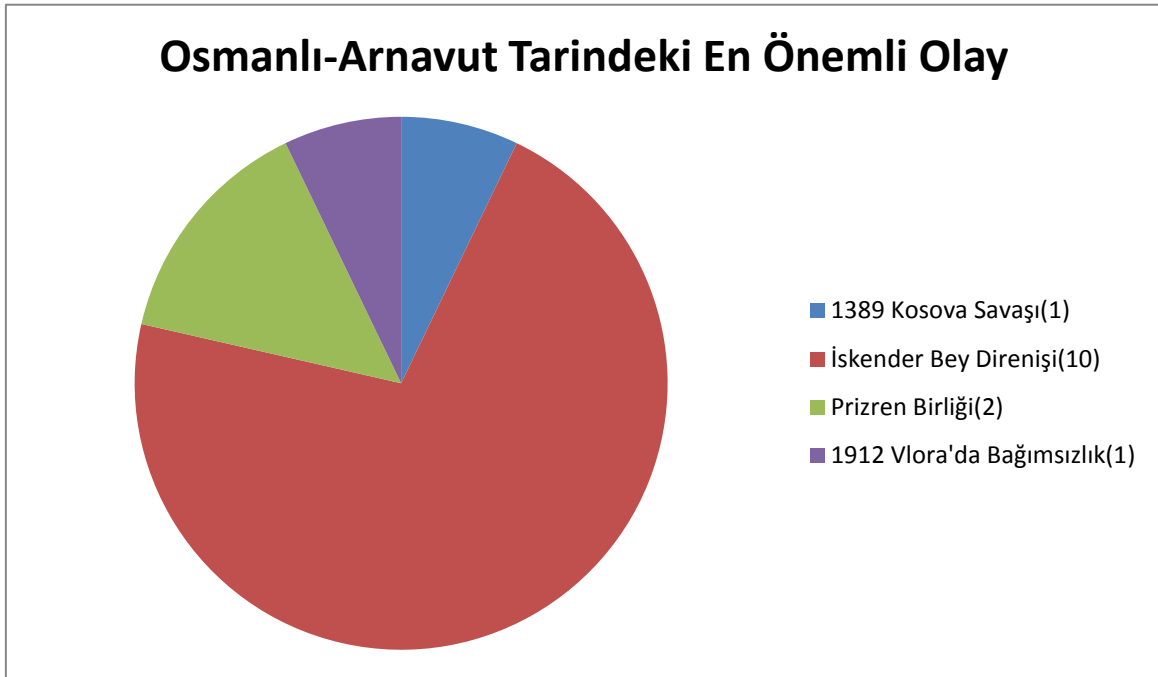
Çalışmamızın amacı açısından en belirleyici olan “Osmanlı Denince Aklınıza Gelen İlk Tanım” sorusuna ise çoklu işaretleme seçeneği tanınmıştır. Cevaplara baktığımız zaman tarih ders kitaplarında Osmanlı için sıkça kullanılan “İşgalci” tanımının burada da karşımıza çıktığını görüyoruz. Ayrıca “İşgalci” tanımının yanında, çokça da “düşman” tanımını görmekteyiz. Yine “diğer” şıkkının yanına iki öğrenci tarafından belirtilen “eski” ve “doğu” tanımları da bir nevi Arnavut öğrencilerin Osmanlı’ya karşı olumsuz bir bakış açısı taşıdığını göstermektedir. Verilen cevapların arasında sadece bir tane işaretli “dost” seçeneğinin bulunması ise Kosova’daki tarih yazımının öğrencileri ne derece etkilediğini gösterir gibidir.

Tablo 3.3 ‘Anket Grafiği 3’

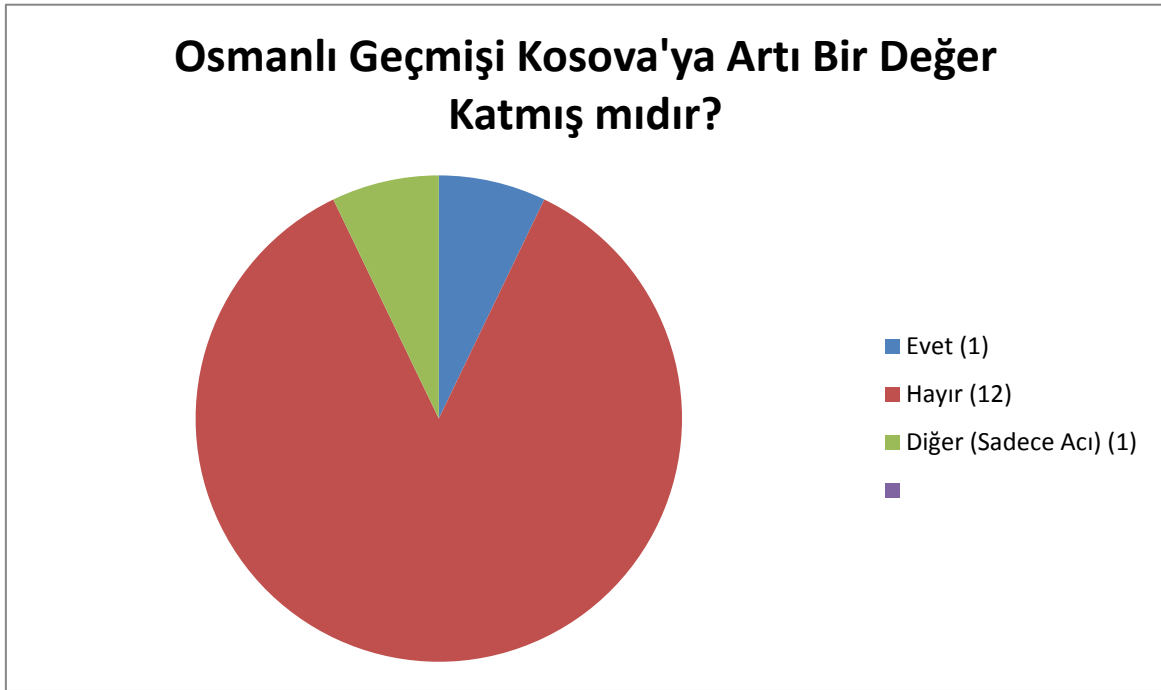
Tarih ders kitaplarını incelerken değindiğimiz Osmanlı-Türkiye ayrımı anket sonuçlarına da yansımış görünmektedir. Yine çoklu işaretleme hakkı tanınan bu soruda, cevap veren 14 öğrencinin birçoğu Türkiye’yi; “dost”, “müttefik” ve “güçlü” ülke olarak tanımlamaktadır. Bu cevapların ortaya çıkmasında Türkiye ve Atatürk hakkındaki tarih ders kitaplarında sunulan olumlu resmin bir etkisi olduğu gerçektir. Ayrıca Kosova’nın bağımsızlığı sürecinde Türkiye’nin izlemiş olduğu politika da öğrenciler üzerinde olumlu etki yaratmış görünmektedir. Olumlu cevapların yanına bu şıkka verilen olumsuz cevaplar ise yok denecek kadar azdır. Ancak diğer seçeneğini işaretleyen bir öğrencinin vermiş olduğu “iç işlerimize karışan” tanımı ise dikkat çekicidir. Burada da verilen cevapta Ömer Dinçer ve Ahmet Davutoğlu’nun Kosova’daki tarih eğitimi üzerine yaptıkları değerlendirmelerin bir tür “iç işlerine karışma” olarak algılanmasının sebep olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.4 ‘Anket Grafiği 4’

Ankette yer alan ve çalışmamız açısından önemli olan bir diğer soru “Osmanlı-Arnavut Tarihindeki En Önemli Olay” sorusuna verilen cevaplarda ise açık ara “İskender Bey Direnişi”nin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu cevabın verilmesinde de hiç kuşkusuz gerek tarih yazımında gerekse günlük yaşamda “İskender Bey” figürünün çok fazla ön planda tutulmasının payı büyüktür. Kosova’nın kime ait olduğu konusunda Sırplar ve Arnavutlar açısından bir parametre olduğu kabul edilen “Kosova Savaşı” şıkkı ise sadece bir öğrenci tarafından işaretlenmiştir. Yine Osmanlı’dan kopuş dönemindeki “Prizren Birliği” ve sonrasındaki “Vlora’daki Bağımsızlık İlanı” seçenekleri İskender Bey figürü kadar ilgi görmemiştir. Bu cevaplar da Arnavut Milliyetçiliğinin Osmanlı karşısında şekillenmesinde en önemli figürün İskender Bey olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.5 ‘Anket Grafiği 5’

Çalışmanın değerlendirilmesi açısından cevabı oldukça önemli olan bir diğer anket sorusu da ‘‘Osmanlı Geçmişi Kosova'ya Artı Bir Değer Katmış mıdır?’’ sorusudur. Öğrencilerin bir tanesi hariç neredeyse hepsinin ‘‘hayır’’ cevabını verdiklerini görüyoruz. Yine ‘‘hayır’’ şikkını işaretlemeyen bir öğrencinin ‘‘diğer’’ seçeneğine ‘‘sadece acı’’ tanımını getirmesi ise ‘‘Osmanlı Dönemi’’ne öğrencilerin oldukça olumsuz yaklaştıklarını göstermektedir.

Tablo 3.6 ‘Anket Grafiği 6’

Anketimizin son sorusu olan “Türkiye’nin Kosova Tarih Ders Kitaplarının Yeniden Gözden Geçirilmesi İsteğine Katılıyor musunuz?” sorusuna ise beklendiği gibi 14 öğrencinin çoğu yani 12’si “hayır” cevabını vermiştir. Burada dikkati çeken husus ise Osmanlı-Türkiye ayrımında ilk defa Türkiye için genelde olumsuz bir değerlendirme yapılmış olmasıdır. Yani, Türk tarafının Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı imgesi için yeni bir değerlendirme isteği öğrenciler tarafından haklı bulunmamıştır. Bir başka deyişle, söz konusu Osmanlı olduğu zaman öğrenciler tarafından tanımlanan “dost” ve “müttefik” ülke Türkiye de haksız görülmektedir.

Anket sonuçları genel olarak değerlendirildiği zaman Kosovalı Arnavut öğrencilerinin Kosova’daki tarih yazımına paralel şekilde anketi cevapladıkları görülmektedir. Yine daha önce de sıkça değindiğimiz “Osmanlı-Türkiye” ayrımı anket cevaplarına da yansımıştır. Yani Türkiye ve Osmanlı imgesi öğrencilerin zihninde tamamen ayrı ve birbirinden bağımsız görünmektedir. Ancak son soruya verilen cevap, Türkiye’ye ne kadar olumlu bakılırsa bakılsın, Arnavut öğrencilerin Osmanlı imgesi söz konusu olunca Türkiye’ye de olumlu gözle bakmadıklarını göstermektedir.

SONUÇ

Kosova Cumhuriyeti, 17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan eden genç bir devlet olarak, Balkanlar adı verilen Güneydoğu Avrupa coğrafyasının deyim yerinde ise “tam kalbinde” yer almaktadır. Kosova’daki tarih yazımı konusu ise özellikle son dönemde büyük tartışmalar yaratmış ve bu hususta bir takım araştırmaların yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle bu tartışmaların tarih ders kitaplarında yer alan “Osmanlı İmgesi” üzerine yoğunlaşması dikkat çekicidir. Bütün bu tartışmalar bağlamında bu çalışma da Arnavutlar için hazırlanan Kosova tarih ders kitaplarındaki “Osmanlı İmgesi”ni araştırmak ve yorumlama amacını taşımaktadır.

10.887 km²’lik bu küçük ve genç ülkenin bu kadar çok tartışmaların odağında olması hiç kuşkusuz ki dikkat çekicidir. Soğuk Savaş sonrası dönemde patlayan Yugoslavya Savaşı tüm dünyanın dikkatini bir anda bu bölgeye yöneltmiş ve Yugoslavya’nın dağılması sürecinde kendine en son sırada yer bulan Kosova, 10 Haziran 1999 tarihindeki 1244 no’lu BMGK kararından bu yana bölgenin sıcak gündeminden düşmemektedir. Gerek etnik açıdan hassas yapısı gerek bölge ülkelerinin üzerinde söz sahibi olma yarışı, gerekse Sırbistan’ın Kosova konusundaki hak iddiasından hiçbir şekilde vazgeçmemesi ve belki de hiç vazgeçmeyecek olması; ekonomik kaynakları kısıtlı ve bölgenin en geri kalmış ülkelerinden biri olan Kosova’nın “neden bu kadar önemli” olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Hiç kuşkusuz ki bu sorunun cevabı; “tarih” ve “tarihi mitler” olmaktadır. Bu tarihi tartışmanın, Sırp ve Arnavutlar arasındaki Kosova’nın vazgeçilmezliğinin sebebi de hiç kuşkusuz ki bölgedeki 5 asırlık Osmanlı varlığıdır. Osmanlı’nın gerek devlet yapısı gerekse içerisindeki millet sistemi bölgeyi 500 yıl boyunca karmaşık bir etnik yapı içerisinde Balkan Savaşları’na kadar taşımayı başarmıştır. Ancak gerek ulus devletlerin bölgede kurulma süreci ile, gerekse I.Dünya Savaşı, II.Dünya Savaşı, Soğuk Savaş ve sonrasındaki Yugoslavya İç Savaşı ile bölge bir anda sıkça değişen siyasi sistem, demografik yapı ve coğrafi sınırlar sorunları ile boğuşmak durumunda kalmıştır. Osmanlı sonrasındaki bu süreçte yaşanan tüm gelişmeler ise bölge üzerine çalışan araştırmacılar tarafından sürekli “Osmanlı”ya atıf yapılarak açıklanmaya çalışılmaktadır. İşte tam bu noktada hem Balkanlar hem de Kosova konusunda sürekli karşımıza çıkan bu “Osmanlı Geçmişi” anlatısının bölgedeki tarih yazımını da büyük ölçüde şekillendirdiği ayrı bir gerçektir. Özellikle Kosova gibi tarihi referanslar gösterilerek sahiplenilmeye çalışan bir ülkenin tarih yazımındaki “Osmanlı İmgesi”nin incelenmesi bu açıdan oldukça gereklidir.

Bu çalışmada da bütün bu tartışmaları göz önüne alarak, Kosova tarih ders kitaplarındaki “Osmanlı/Türk İmgesi” üzerine inceleme yapılmış ve tarih ders kitaplarında yer alan açık veya kapalı kalıp yargıların ortaya çıkarılmasına ve yorumlanmasına çalışılmıştır. Çalışmaya başlarken ortaya konulan sorunsalın içerdiği sorulara cevap aranmıştır. Çalışmanın ana kaynağını Kosova Arnavutça tarih ders kitapları oluştursa da, çalışma için Kosova Türkçe tarih ders kitapları ve Arnavutluk tarih ders kitapları da bu kapsamda incelenmiş ve tez içerisinde ayrıntılı olarak yer alması da karşılaştırma yapılarak bir sonuca ulaşılması amaçlanmıştır.

Kosova tarih ders kitaplarındaki kalıp yargılar hiç kuşkusuz ki, birçok ulus devletinde olduğu gibi o devletin kendi ideologları tarafından üretilmektedir. Ancak çalışma boyunca Arnavutluk tarih ders kitaplarını ve tarih yazımını inceleme fırsatını bulmuş olmam, iki ülke tarih yazımının neredeyse aynı sistematik ile ilerlediğini göstermektedir. Örneğin, Arnavutluk'ta bulunan, Arnavut Bilimler Akademisinin hazırlamış olduğu ve Arnavut tarihi hakkında ulaşılabilecek en temel eserlerden biri olarak kabul gören “Historia e Popullit Shqiptar” isimli kitap Sosyalist dönem sonrası içerik ve anlatı olarak sürekli değişse de anlatı ve içerikte değişmeyen tek imgenin “Osmanlı” olduğu dikkat çekmektedir. Yani, sosyalist dönemdeki tarih yazımında “düşman” olarak tanımlanan Batı Avrupa, günümüzde tarih yazımında “dost” olarak irdelenirken, önceki dönemde “işgalci” ve “vahşi” olarak resmedilen ve tanımlanan “Osmanlı” günümüz Arnavut tarih yazımında da aynı şekilde yorumlanmaktadır. Komünist dönemdeki İslamofobi ve Osmanlıfobi/Türkofobi dine ve geçmiş sisteme karşı bir devlet propagandası olarak bir nebze kabul edilebilir. Ancak günümüzde hem Kosova hem de Arnavutluk'un bölgedeki en büyük ve en önemli müttefik ülkelerinden birinin Türkiye olması ve hala aynı yorumların tarih ders kitaplarında ve tarih yazımında kendine yer buluyor olması hiç kuşkusuz ki, Arnavut Milliyetçiliğinin inşa sürecinde “en büyük öteki” olarak Osmanlı'nın resmedilmesi ile ilgilidir. Komünizm sonrasındaki dönemde tarih ders kitaplarında yer alan olumlu Türkiye imajı da bu konuda “Osmanlı-Türkiye” ayrışmasının Arnavut tarih yazımında yer aldığını göstermektedir. Yine bütün bu bilgiler kapsamında çalışmanın başında sormuş olduğumuz “tarih ders kitaplarına devletin müdahalesi var mı” sorusunun cevabı ise çalışmada da ilgili bölümde değindiğimiz gibi evettir. Birçok ülkede olduğu gibi Kosova'da da tarih eğitimi müfredatı ve bu müfredatı işleyen tarih ders kitapları ilgili bakanlığının kontrolünde hazırlanmaktadır.

Araştırma boyunca cevabını aradığımız en önemli soru ise hiç kuşkusuz ki ders kitaplarında yer alan Osmanlı/Türk anlatısının ne tür imgeler içerdiği üzerinedir. İlgili bölümlerde de değindiğimiz gibi, ders kitaplarında Osmanlı ve Osmanlılar Arnavut ulusu için

en büyük öteki olarak resmedilmektedir. Ders kitaplarındaki Arnavut ulusunun en büyük ötekisi olarak resmedilen Osmanlı imgesi için sıkça kullanılan ve neredeyse Osmanlı deyince akla gelen ilk imge “işgalci” tanımıdır. Bu işgalci tanımı o kadar çok kullanılmaktadır ki, Osmanlı dönemi için “işgal dönemi”, Osmanlılar içinse “işgalci” kelimeleri ders kitaplarında neredeyse eş anlamlı kelimeler olarak kullanılmaktadır. Ancak Osmanlı, sadece “işgal” tanımı ile sınırlı kalmamakta, kimi metinlerde de karşımıza “terör estiren”, “ortaçağ karanlığı”, “feodal”, “zorba”, “baskıcı”, “barbar”, “anlayışsız”, “hoşgörüsüz”, “güvenilmez”, “insanların zorla dinlerini değiştiren”, “zorla çocukları esir alan” ve “asimile edici” tanımları ile karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Osmanlı karşıtlığı üzerinden, İslam eleştirisi de gizli den gizliye tarih ders kitaplarında yer almakta ve sıklıkla Katolik Arnavutlardan bahsedilerek İslam dinine geçmeden önce Arnavutların çoğunlukla Katolik oldukları vurgulanmakta ve üstü kapalı da olsa Katoliklik propagandası yapılmaktadır. Özellikle en büyük kahraman olarak gerek sözlü kültürde gerekse tarih yazımında karşımıza çıkan İskender Bey’in, Papalık ile olan ilişkisinin övgü dolu anlatımı ve İskender Bey’in Arnavutlar dışında Katolik dünyasının da koruyucusu olarak resmedilmesi de bu iddiayı doğrular niteliktedir. Ayrıca tarih ders kitaplarında yer alan Osmanlı dönemi anlatısında sürekli olarak Osmanlıların Arnavutları yüz üstü bıraktığı ve aldattığı anlatılmaktadır. Özellikle Osmanlı’dan kopuş sürecinin anlatıldığı metinlerde bu yaklaşım sıklıkla tekrarlanmakta ve hem Sultan’ın, hem Jön Türklerin, hem İttihat-Terakki’nin hem de İttihat muhalifi grupların sürekli Arnavutları kandırdığı ve yüz üstü bıraktıkları vurgulanmaktadır. Bu şekilde de Osmanlılar ile Arnavutlar arasındaki bağ koparılmakta ve Osmanlı’nın tümü yani kendi içerisindeki iyisi de kötüsü de ötekileştirilmektedir. Genel olarak, bu olumsuz anlatı da ilgili ünite sonlarında yer alan ünite soruları ve tartışma bölümlerinde tekrarlanarak öğrencilerin zihinlerine kazınmaktadır.

Ders kitaplarındaki Türkiye imgesi incelendiği zaman ise karşımıza çok farklı bir manzara çıkmaktadır. Türkiye imajı, Kosova tarih ders kitaplarında yer alan diğer ülkelerin imajları ile kıyaslanırsa çok daha olumludur. Yani, tarih yazımında Türkiye’nin Osmanlı ardılı bir ülke olduğundan ve Osmanlı’nın mirasçısı olduğundan bahsedilmemekte ve kuruluş süreci de emperyalizm ve işgalcilere karşı bir mücadele olarak anlatılarak övülmektedir. Özellikle Atatürk devrimlerinin ve bu devrimlerin getirdiklerinin anlatıldığı metinlerde bu övgü dolu anlatım sıkça göze çarpmakta ve Atatürk’ün aynı zamanda Sultan’a karşı da savaştığı vurgulanmaktadır. Yani, tarih ders kitaplarına göre Türkiye ve Osmanlı birbirinden farklı ve kesinlikle ayrıdır. Bu yaklaşımın nedenleri ise anlaşılabilir görünmektedir. Çünkü Kosova tarih ders kitapları, Osmanlı dönemi dışındaki dönemler açısından incelendiği zaman ders kitaplarındaki ülke imajlarının günümüzdeki politik duruma göre şekillendiği hissiyatı

oluşmaktadır. Yani, Türkiye'nin gerek Kosova'nın gerekse Arnavutluk'un bölgedeki en büyük destekçilerinden biri olması Türkiye için olumlu bir imaj çizilmesinde mutlaka etkili olmaktadır. Ancak bu kez de karşımıza “neden bu kadar iyi ilişkilere sahip olduğumuz Arnavutların, “Osmanlı ile Türkiye'yi bu kadar birbirinden farklılaştırdığı” sorusu çıkmaktadır. Bu sorunun cevabı da çok zor olmayacaktır. Çünkü Türk tarafı, bugüne kadar kendi tarih yazımında da Osmanlı övgüsünden olabildiğince kaçınmış ve hep çuvaldızı Osmanlı'ya batırıp, kendi devlet sistemini öven ve yücelten bir anlayışa sahip olmuştur. Ayrıca bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler kurabilmemiz ancak soğuk savaş sonrası gerçekleşebilmiş bir olaydır. Ancak son yıllardaki, gerek iç politika gerekse dış politikadaki değişim pragmatik olarak yeni bir Osmanlı söylemini beraberinde getirmiş ve bu söz konusu olan farklılaşmayı ortadan kaldırmaya çalışan bir anlayış içerisine girmiştir. Bu anlayış son dönem Ankara söylemlerinde sıkça yer almakta ve Türkiye'nin geçmişinin 90 yıl ile sınırlı olmadığı ve büyük bir imparatorluk olan Osmanlı'nın devamı olduğu vurgulanarak bunun sorumluluğunda hareket edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Çalışmada cevabına ulaşmaya çalıştığımız bir diğer soru da “ders kitaplarında yer alan Osmanlı imgesinin öğrencileri ne ölçüde yönlendirebildiği” üzerinedir. Bu sorunun cevaplanabilmesi için metin incelemesi yapıldıktan sonra Kosovalı Arnavut öğrenciler ile bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışması da Kosovalı Arnavut öğrencilerin büyük oranda bu tarih anlatısından etkilendiğini ve Osmanlı'ya karşı yönlendirildiğini ortaya koymuştur. Kosovalı öğrenciler de Osmanlı'yı zihinlerinde “en kötü” olarak resmetmekte ve Osmanlı denince akıllarına ilk olarak “işgalci” ve “düşman” gelmektedir. Ayrıca bu yönlendirme sadece tarih ders kitapları yolu ile yapılmamaktadır. Özellikle son dönemdeki Türk tarafının bu konu üzerindeki itirazlarını dile getirmesi ve bu tartışmanın Kosova medyasında büyük ilgi görmesi ile de öğrenciler söz konusu Osmanlı olunca, olumlu gözle baktıkları “dost” ve “müttefik” ülke Türkiye'ye karşı da olumsuz bir tavır takınmaktadırlar. Yani imgelerin oluşmasında ve sürdürülmesinde tarih ders kitapları kadar medya araçları da büyük etki göstermektedir.

Çalışma genel olarak Kosova tarih ders kitaplarındaki Osmanlı/Türk imgesini incelese de cevabını aradığımız soru aslında bu imgelerin “toplum üzerinde ön yargı yaratıp yaratmadığı” sorusudur. Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'taki gözlemlerin, ders kitapları üzerine yapmış olduğum incelemeler, öğrencilerle yaptığım anket çalışması ve medyadaki konu ile ilgili tartışma göstermiştir ki, ders kitaplarında yaratılan imgeler kesinlikle toplum üzerinde bir ön yargı yaratmaktadır. Bu durum da soğuk savaş sonrası bölgenin gerek AB ekseninde gerekse NATO gibi uluslararası örgütler bünyesinde bütünleşmesine etki

gösterecektir. Bu durum salt Osmanlı İmgesi ile ilintili değildir. Kosova tarih ders kitaplarındaki öteki, 1389'dan 1912'ye Osmanlı'dır; I.Dünya Savaşı'nda Sırlar, Karadağlılar, Bulgarlar ve Yunanlılardır; II.Dünya Savaşı'nda Almanlar ve İtalyanlar, Soğuk Savaş döneminde Batı'dır ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Sırlar ve Makedonlardır. Tarih ders kitaplarındaki bu ötekileştirme ne yazık ki, toplumun davranışlarını olumsuz yönde etkilemekte ve diğer toplumlara karşı olumsuz bir bakış açısı ile bakmasını sağlamaktadır. Özellikle Kosova gibi birçok farklı etnik unsuru içerisinde barındıran ve hala aynı etnik tartışmaları yaşayan bir ülkede, tarih yazımının mutlaka gözden geçirilmesi gerekmektedir. Elbette bu çalışma zaman alacaktır, bazı kesimler tarafından büyük tepki doğuracaktır. Ancak Kosovalı Arnavut öğrencilerin, tarih ders kitaplarından zihinlerine yerleşen “Katil Sırp” ve “Hoşgörüsüz Türk” ile aynı toprakları paylaştıkları bir gerçektir. Hala savaşın yaralarını sarmakla ve savaştan arda kalan sorunları çözmekle uğraşan Kosova Devleti'nin gelecek nesillere nasıl bir ortam bırakacağı kendi ellerindedir. Yani, geçmiş nesillerin birbirini ötekileştirerek getirdiği iç savaşlar ve bölünmeler, belki de tarih yazımında yer alan ötekilerinin atılması ile gelecekte tekrarlanmayabilecektir.

Tarih ders kitaplarını ötekilerden arındırmak ve barışçı tarih yazımı çok zor görünse de asla imkansız değildir. Bunun için gerek AB gerekse BM gibi uluslar arası örgütler birçok çalıştırma gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmektedir. Belki de yapılması gereken bölge ülkelerinin bir araya gelerek, tarih komisyonları kurarak ortaya daha barışçıl bir tarih söylemi çıkarmasıdır. Kosova'da Arnavutlar için ayrı, Türkler için ayrı tarih ders kitabı basılırken, Sırlar da Kosova kurumlarını tanımadıkları için Belgrad tarafından basılan kitapları kullanmaktadır. Bu durum da aynı toplumda ve aynı şehirlerde yaşayan Sırp, Arnavut ve Türk öğrencilerin birbirlerine karşı kendi tarih mitleri ile önyargı beslemesine sebep olmaktadır. Bu durum bir an önce düzeltilmelidir. Bunu yaparken de diğer ülkelerin ve toplulukların milliyetçi söylemlerini bir kenara bırakmaları ve ortaya çıkacak ortak metin üzerinde bir mutabakat sağlamaları gerekmektedir. CDSEE'nin yaptığı çalışmalar ve ortaya çıkarmış olduğu tarih kitapları belki de bu konuda yapılabilecekler için en güzel örnek olacaktır. “Balkanlar” ve “Balkanlaşma” gibi tabirler ne yazık ki günümüzde “acı” ve “savaş”ı çağrıştırmaktadır. Oysa bu durumu tersine çevirmek yine bölge insanının yani bölge ülkelerinin elindedir. Bölge ülkelerinin, ideolojik tarih yazımını bırakarak barışçı bir tarih yazımına geçmeleri bölgenin çıkarına olduğu kadar tüm insanlığın da çıkarına olacaktır.

KAYNAKÇA

a. Kitaplar

Anderson, B, Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.

Aydın İ., Türkiye’de Ders Kitapları ve Tarih Ders Programı: Ön Rapor: Demokratik Eğitim Kurultayı Dökümanı: 1, EĞİTİM-SEN Yayınları, Ankara, 1997.

Bauman Z., Sosyolojik Düşünmek, çev. Yılmaz A., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Berktaş H. ve Murgescu, B., The Ottoman Empire, Teaching Modern Southeast European History: Alternative Educational Materials: Workbook 1, ed. Christina Koulouri, CDRSEE, Thessaloniki, 2009.

Bozboran N., Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi, Boyut Kitabevi, İstanbul, 1997.

Dance E., Orta Dereceli Okullarda Tarihin Yeri, çev. Horasanlı O., Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1971.

Erdelja, K, The Second World War, Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials: Workbook 4, ed. Christina Koulouri, CDRSEE, Thessaloniki, 2009.

Kolev V. ve Koulouri C, The Balkan Wars, Teaching Modern Southeast European History: Alternative Educational Materials: Workbook 3, ed. Koulouri C., CDRSEE, Thessaloniki, 2009.

Murgescu, M. L., Nations and States in Southeast Europe, Teaching Modern Southeast European History: Alternative Educational Materials: Workbook 2, ed. Christina Koulouri, CDRSEE, Thessaloniki, 2009.

Öztürk, Ali, İmajoloji, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2008.

Zygmunt B., Sosyolojik Düşünmek, Çev.Yılmaz A, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

b. Ders Kitapları

Rexhepi F. ve Demaj F., Historia 5: Botim e Trete, , Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Rexhebi F. ve Demaj F., Historia 6: Botim i Peste, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Bicaj İ. ve Salihu A., Historia 7: Botim i Peste, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Rexhepi F. ve Demaj F., Historia 8: Shkolla e Mesme e Ulet, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Rexhepi F., Historia 9: Botim i Katert, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Bisaj İ. ve Ahmeti İ., Historia 10:Gjimnazi Shoqeror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

Bajraktari J. ve Bicaj İ., Historia 11:Gjimnazi Pergjitshem Botim i Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

Bicaj İ. ve Ahmeti İ., Historia 12::Gjimnazi Shoqeror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

Bicaj İ. ve Demaj F., Historia 13: Gjimnazi Pergjitshem Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

c. Makaleler

Binbaşlıoğlu C., “Okullarda Öğretim Sorunları”, Eğit-Der Yayınları, sayı:5, (1995).

Demirözü D., “Yunan Romanın’dan Türk Anlatısına Yapılan Çeviriler ya da İki Ülke İlişkilerinin Edebiyat Üzerinden Okunması”, Litrera Edebiyat Dergisi, Hacettepe Üniversitesi, Cilt 20, (Haziran 2007).

Jazexhi O., “Düşmanı Tasvir: Arnavutluk Lise Tarih Ders Kitaplarındaki Türk ve Osmanlı İmajı”, Balkan Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, (2011).

Kofos E., “ The Pendulum of “loading” and “disarming” History: The South- Eastern European Test Case”, Disarming History, İnternational Conferance on Combating Stereotypes

and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe, 23-25 September 1999, (Stockholm: UNESCO, 1999): 22-29.

Özmkas U., “Öteki”, Anafilya, Türkçe Edebiyat Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı:30, (Aralık 2003).

Poyraz T. ve Arıkan G., “Avrupa Türkiye İlişkileri ve Dönemsel Olarak Değişen ‘Öteki’ Tanımları”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2, (2003).

Stojanovic D., “Albanians and Their Neighbours: The Future’s Past”, Clio in The Balkans: The Politics of History Education, ed. Koulouri C., CDRSEE, Thessaloniki, 2002.

Şan M. K., “Sosyal Bilimleri Yeniden Kurgulamak: Avrupa-Merkezci Yaklaşımların Aşılması Çabaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Sayı:15, (2007).

Şimşek A., “Türkiye’de Tarih Eğitiminin Ulusallığı ve Avrupa Merkezilik”, TSA Dergisi, (Nisan 2007).

Tuncer F. F., “Osmanlı’dan Bağımsızlığa Giden Süreçte Arnavut Milliyetçiliği”, Ege Üniversitesi ULİT Uluslararası İlişkiler Öğrencileri Konferansı,(Yayımlanmamış Bildiri), (Mayıs 2012).

Zengin M., Topsakal C., “Kosova Eğitim Sistemi ve Türkiye Eğitim Sistemi ile Karşılaştırılması” Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı:18, (2008).

d. Tezler

Zunic M., Hırvatistan’da Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2008.

e. Raporlar

Meeting of Experts on The Development of History Curricula,

http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Cooperation/SEE/KosovoOct2004_en.pdf, (Erişim : 03.02.2012)

Religion in Kosova,

<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/kosovo/105-religion-in-kosovo.aspx>, (Erişim: 09.02.2012)

Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge,
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html, (Erişim: 13.02.2012)

f. İnternet Makaleleri/Analizleri

Ercan E., “Türkiye’de Televizyon ve Kimlik”,

<http://www.medyakronik.net/akademi/makaleler/makaleler03.htm> (Erişim: 19.03.2012)

Hobsbawn E., “Ethnicity and Nationalism in Europe Today”, Antropology Today, Vol. 8.,
 March-April 1992,

http://faculty.washington.edu/charles/562_f2011/Week%209/Hobsbawm%201992.pdf,
 (Erişim: 18.04.2012)

Macar E., “Tarih Ders Kitapları Tartışması”,

<http://bianet.org/bianet/bianet/96220-tarih-ders-kitaplari-tartismasi--2> (Erişim: 18.04.2012)

Sabau G., “Telematics İmagology” , İnter Media,

<http://kinema-ikon.projects.v2.nl/intermedia/pages/13.htm#> (Erişim: 19.03.2012)

Türbedar E., “Balkanlarda Osmanlı İmgesi: Kosova Örneği”,

<http://www.avim.org.tr/degerlendirmetekli.php?makaleid=4994> (Erişim: 21.03.2012)

g. İnternet-Haber

“Bakan Dinçer ve Türkiye’ye Tepkiler Büyüyor”,

<http://kosovaport.com/21082011t11496/> (Erişim: 12.11.2011)

“Ömer Dinçer’in Kosova’dan İsteğine Tepkiler”,

<http://www.karsihaber.com/omer-dincerin-istegine-kosovadan-tepkiler-151989h.htm> (Erişim:
 12.11.2011)

Georg Eckert İnitüt’s History,

<http://www.gei.de/en/the-institute/history.html> (Erişim: 14.03.2012)

Kosova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, Eğitim Yasası,

http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=28&lang=tr (17.04.2012)

EKLER

**Ek 1 - Rexhepi, Fehmi, Demaj, Frasher, Historia 5: Botim e Trete, , Shepia Botuese
Libri Shkollor, Prishtine, 2009.**

	<p>këndohet lufta e malësorëve të verjës për mbrojtjen e tokës dhe të lirisë kundër pushtuesve të huaj.</p> <p>Fjalorth Arkitekt - inxhinier që bën projektet e ndërtimeve dhe ndjek zbatimin e tyre. Eposi - këngë epike. Kreshnik - luftëtar që deltat për guxim e trimëri kundër pushtuesve.</p> <p>Fakte dhe ngjarje të rëndësishme</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Gjatë mesjetës shkollat në Arbëri ishin shumë të pakta. ➤ Qendra të kulturës ishin qytetet: Durrësi, Shkoder, Gjirokastra, Ulqini, Berat, Prizreni, Vlorë etj. <p>Të bisedojmë së bashku</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Diskutoni në pika kryesore për shkollën dhe mësimin në Arbëri. ➤ Cilat ishin qendrat kryesore të kulturës dhe të artit?
--	---

<p>17. KASTRIOTËT FAMILJE E NJOHUR FEUDALE SHQIPTARE</p> <p>Origjina e Kastriotëve</p> <p>Familja e Gjergj Kastriotit - Skënderbeut</p> <p>Zgjerimi i pronave të Kastriotëve</p>	<p>III. HISTORIA E KOHËS SË RE EPOKA E GJERGJ KASTRIOTIT - SKËNDERBEUT</p> <p>Familja fisnike e Kastriotëve e kishte origjinën nga Hasi. Gjyshi i Gjergj Kastriotit - Skënderbeut, Pal Kastrioti, ishte larguar nga Hasi dhe ishte vendosur si pronar tokash në afërsi të Drinit të Zi. Ai në fillim ishte pronar i dy fshatrave (Sinjësi dhe Ciandrit në Poshtëm), kurse më vonë pronat e familjes së Kastriotëve u zgjeruan më shumë.</p> <p>Gjon Kastrioti ishte i martuar me Vojsavën. Vojsava ishte nga një familje bujqare e rrethit të Tetovës. Ata kishin: 5 vajza dhe 4 djem. Vajzat quheshin: Mara, Jella, Angelina, Vljaka dhe Mamica. Nga djemtë më i madhi ishte Stanishi, e pastaj vinin Reposhi, Konstandini dhe Gjergji, më i vogli.</p> <p>Gjon Kastrioti</p> <p>Gjon Kastrioti, i ati i Skënderbeut ishte sundimtar i principatës së Kastriotëve. Në kohën e tij zotërimet e familjes u shtuan edhe më shumë. Ajo përfshinin tërë fushën bregdetare deri në afërsi të Lezbës dhe shtriheshin deri në Detin Adriatik. Kurse nga ana tjetër shtriheshin deri në Prizren.</p>
--	--

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ Familja fisnike e Kastriotëve e kishte origjinën nga Masi.
- ▲ Gjon Kastrioti ishte i martuar me Vojsavën.
- ▲ Zotërimet e principatës së Kastriotëve shtriheshin deri në Prizren.

Të bisedojmë së bashku

- Flisi për origjinën e Kastriotëve.
- Diskutoni për familjen e Skënderbeut.

18. GJERGJ KASTRIOTI - SKËNDERBEU (1405-1468) Fëmijëria e Gjergj Kastriotit

Në kohën kur osmanët kishin pushtuar zotërimet e Kastriotëve, Gjergji kishte 9 vjet. Atë së bashku me vëllezërit e tij e morën peng osmanët. Fëmijërinë dhe rininë e bërshme i kaloi në shkollat ushtarake të sultanit. Ai u dallua për mençuri, shkathësi e trimëri. Për meritat e treguara sultani ia vuri emrin Skënder dhe i dha titullin bej. Për këtë arsye ai u quajti Skënderbe.

Marrja peng e Gjergj Kastriotit.

Kthimi i Skënderbeut në atdhe

Gjergj Kastrioti ashpërëroi atë që kishte humbur atdheun e tij - Shqipërinë, edhe pse kur e kishin marrë peng kishte gënjë shumë i ri. Skënderbeu dhe ushtarë të tjerë shqiptarë që i mbante sultani prisnin rastin e volitshëm për t'u kthyer në atdhe. Kështu, ai, në betejën kundër hungarezëve, të udhëhequr nga Jancsh Hunyadi (në 3 nëntor 1443), e gjeti rastin për t'u larguar. I shoqëruar nga nipit, Hamza Kastrioti, dhe qindra ushtarë të tjerë shqiptarë ai u kthye në atdhe.

Skënderbeu ngriti flamurin në Krujë

Gjergj Kastrioti - Skënderbeu u kthye në vendlindje dhe, më 28 nëntor 1443, e ngriti flamurin e kuq me shqiponjën dykrenare në Krujë. Ai mbledhi shumë ushtarë vullnetarë dhe krijoi ushtrinë shqiptare. Kështu filloi t'i çlirointe një nga një qytetet dhe kështjellat shqiptare që ishin pushtuar nga osmanët.

Kthimi i Skënderbeut në Krujë.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ Në kohën kur osmanët kishin pushtuar zotërimet e Kastriotëve, Gjergji kishte 9 vjet.
- ▲ Skënderbeu i shoqëruar nga nipit, Hamza Kastrioti, dhe qindra ushtarë të tjerë shqiptarë u kthye në atdhe.
- ▲ Gjergj Kastrioti-Skënderbeu, më 28 nëntor 1443, e ngriti flamurin e kuq me shqiponjën dykrenare në Krujë.

Të bisedojmë së bashku

- A mendoni se Skënderbeu kishte një fëmijë të lumtur ashtu si donte vetë dhe pas?
- Pse u quajti Skënderbe?
- Ç'e shlyri Skënderbeun të kthehej në atdhe?
- Ç'flamur ngriti Gjergj Kastrioti - Skënderbeu në Krujë?

19. KUVENDI I LEZHËS - BESËLIDHJA SHQIPTARE Skënderbeu bashkoi princat shqiptarë

Pas kthimit në atdhe Skënderbeu donte të bashkonte gjithë princat shqiptarë dhe zotërimet e tyre për të krijuar një shtet dhe ushtri që do t'i bënte ballë asaj osmane. Qëllimi ishte të mbrohej liria dhe të çliroheshin edhe viset e tjera shqiptare që mbaheshin të pushtuara. Për këtë arsye ai i ftoi të gjithë në një kuvend të përbashkët.

Kuvendi i Lezhës - 2 mars 1444

Më fesën e Skënderbeut në Kuvendin e Lezhës morën pjesë fisnikët shqiptarë: Gjergj Arvaniti, Andrea Topia, Lekë Zaharia, Nikollë Dukagjini, Teodor Muzaka etj. Aty u vendos që të themelohet Besëlidhja Shqiptare në krye me Skënderbeun. Në Kuvendin e Lezhës u hodhën themelet e shtetit shqiptar të asaj kohe.

Kuvendi i Lezhës - Besëlidhja Shqiptare.

Kuvendi i Lezhës - pjesëmarrësit.

Skënderbeu - komandant i përgjithshëm i ushtrisë shqiptare

Skënderbeu organizoi një ushtri të shtërvitur. Ajo ishte e gatshme të mbronte atdheun e vet. Ndër komandantët më të shquar të ushtrisë së Skënderbeut njiheshin: Moisi Golemi, Konti Uran, Pali Dukagjini, Gjergj Balsa, Andrea Topia etj.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ Kuvendi i Lezhës u mbajti më 2 mars 1444.
- ▲ Në Kuvendin e Lezhës u hodhën themelet e shtetit shqiptar të asaj kohe.
- ▲ Ndër komandantët më të shquar të ushtrisë së Skënderbeut njiheshin: Mosis Golemi, Kosti Ura, Paf Dukagjini, Gjergj Balsha, Andria Topia etj.

Të bisedojmë së bashku

- Pse Skënderbeu i bashkoi princat shqiptarë?
- Çfarë themele u hodhën në Kuvendin e Lezhës?
- Cilët ishin komandantët më të shquar të ushtrisë së Skënderbeut?

20. GJERGJ KASTRIOTI - SKËNDERBEU - FITIMTAR I BETEJAVE

Fitorja e Torviollit

Në qershor të vitit 1444 filluan sulmet e ushtrisë së fuqishme osmane kundër Shqipërisë. Ushtria shqiptare e udhëhequr nga Skënderbeu u ndesh me atë osmane në fushën e Torviollit (Dibër). Shqiptarët e fituan këtë betejë, e cila e forcoi besimin në luftë për liri.

Skanderbeu

Me Skënderbeun në krye shqiptarët i fituan 24 beteja

Pas betejës së Torviollit u zhvilluan edhe shumë luftëra dhe beteja ndërmjet ushtrisë shqiptare dhe asaj osmane. Ushtria shqiptare e udhëhequr nga Skënderbeu dhe komandantët e tij arriti që në luftë kundër osmanëve të fitojë 24 beteja. Këto fitore i dhanë lavdi Skënderbeut dhe e bënë popullin shqiptar shumë të njohar.

Skënderbeu mbrojtli Evropën nga sulmet osmane

Fitoret e shqiptarëve, të udhëhequra nga Gjergj Kastrioti - Skënderbeu, përmendeshin kudo në Evropë. Luftërat e Skënderbeut e penguan ushtritë osmane të vazhdonin marshimin për peshëtimin e Evropës. Prandaj, mund të thuhet se Skënderbeu e mbrojtë edhe Evropën nga sulmet osmane.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ Ushtria shqiptare e udhëhequr nga Skënderbeu, u ndesh me atë osmane në fushën e Torviollit (Dibër).
- ▲ Ushtria e udhëhequr nga Skënderbeu arriti që në luftë kundër osmanëve të fitojë 24 beteja.
- ▲ Fitoret e shqiptarëve të udhëhequr nga Gjergj Kastrioti - Skënderbeu përmendeshin kudo në Evropë.

Të bisedojmë së bashku

- Kush doli fitues në Betejën e Torviollit?
- Sa fitore i arriti Skënderbeu kundër osmanëve?
- Pse mund të themi se Skënderbeu mbrojtë Evropën nga sulmet osmane?

21. JETA E NJERËZVE NË KOHËN E SKËNDERBEUT

Fisnikëria shqiptare

Në Arbëri para lindjes së Skënderbeut kishte shumë fisnikë shqiptarë të cilët ishin forca ekonomike dhe politike. Ata synonin të bëheshin sundimtarë të sa më shumë territoreve. Fisnikët jetonin në lüks dhe ishin mjaft të pasur. Me ardhjen e osmanëve në Ballkan ndryshoi në tërësi situata. Osmanët pushtuan viset e Arbërisë. Pronat e fisnikëve tash i kontrollonte pushtuesi osman, andaj ata filluan tu humbin rëndësinë e tyre.

Jeta në qytete

Njerëzit që jetonin në qytete merreshin kryesisht me zejtaritë e tregët. Ata fitonin para nga punimi dhe shitja e prodhimeve të veia. Në qytetet bregdetare ishte e zhvilluar edhe peshkataria dhe lundrimi. Paret e qyteteve bregdetare prinin dhe përcillnin edhe tregtarë nga vende të ndryshme, të cilët vinin në Arbëri për të shitur prodhimet e tyre dhe për të blerë ato që u mungonin. Në qytete të rëndësishme të Arbërisë jetonin edhe djegtarë arbër (shqiptarë). Ata kishin një ndikim dhe rol të rëndësishëm në shoqëri.

Jeta në fshatra

Jeta në fshat dallonte nga ajo në qytet. Fshatarët jetonin në familje me numër më të madh anëtarësh. Fshati kishte mundësi të tjera të cilat nuk i kishte qyteti. Fshatarët merreshin me bujqësi, me blegtori, me pemëtimi, me peshkim etj. Fshatarët arbër ishin të njohur edhe si bletarë të shquar. Ata i shfytëzuan tepricën e prodhimeve bujqësore, blegtorale

dhe prodhime të tjera në tregje. Shumë fshatarë ishin të detyruar të punonin edhe në pronat e fisnikëve.

Vendbanim mesjetar

Arbërit ishin adhurues të ahengjeve

Arbërit kishin shumë festa. Përvojë festave, ata organizonin në mënyrë tradicionale edhe dasmat e tyre. Ato ishin madhbëshiore. Në ahengje, në dasma e në gazmende kërcenin e hidhnin valle burra e gra së bashku. Muzika e tyre ishte e veçantë dhe shumë e bukur. Ajo përcillej me instrumente të cilat ishin përcjellje ndër brezë.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ Në qytetet bregdetare ishte e zhvilluar edhe peshkataria dhe lundrimi.
- ▲ Fshatarët jetonin në familje me numër më të madh anëtarësh.
- ▲ Në ahengje, në dasma e në gazmende kërcenin e hidhnin valle burra e gra së bashku.

Të bisedojmë së bashku

- Si jetonin njerëzit në fshatra e si në qytete?
- Ç'bënin arbërit në festa?

22. PERSONALITETE TË SHQUARA TË KOHËS SË SKËNDERBEUT

Dy biografë të Skënderbeut

Të frymëzuar nga qëndresa e Skënderbeut, disa shqiptarë të ditur shkruan libra në të cilat përshkruajt kjo kohë. Këta libra më pas u bënë themelet e shkencës historike shqiptare.

Në mesin e bashkëkombësve, të cilët shkruan libra për epokën dhe bëmat e Skënderbeut, pa dyshim më të rëndësishmit janë: Marin Barleti dhe Dhimitër Frëngu.

Marin Barleti (1460-1512)

Lindi në Shkodër. Për jetën e tij dihet fare pak. Mori pjesë me armë në dorë në mbrojtjen e Shkodrës. Me rënien e Shkodrës nën sundimin osman ai mërgoi në Itali. Aje studioi shumë dhe u bë një personalitet i rëndësishëm. Veprat kryesore të tij janë: "Rrethimi i Shkodrës" dhe "Historia e jetës dhe veprave të Skënderbeut", të cilat i shkroi në gjuhën latine. Këto vepra u përkthyen në shumë gjuhë të Evropës.

Marin Barleti

Dhimitër Frëngu (1443-1525)

Lindi në qytetin e Drishtit afër Shkodrës. I takonte familjes së madhe shqiptare të Engjellarëve. Dhimitër Frëngu e shoqëroi Skënderbeun në vizitën e tij në Vatikan dhe në Mbretërinë e Napolit. Pas rënies së Shkodrës nën sundimin osman ai shkoi në Itali dhe u vendos në një fshat të Venedikut, ku jetoi si familjar deri në vdekje.

Aj shkroi një veprë historike për Skënderbeun në të cilën sjell një varg të dhënash të rëndësishme për të.

Lekë Dukagjini

Pjesëtar i familjes së madhe feudale të Dukagjinëve, Bashkëkombës dhe luftëtar i Skënderbeut. Pas vdekjes së Skënderbeut, Lekë Dukagjini u bë një nga figurat kryesore udhëheqëse të luftës kundër osmanëve. Ai luajti rol të

Lekë Dukagjini

rëndësishëm në fitoren e shqiptarëve në Krujë, më 1477. Rënia e kalave të fundit, më 1478-1479, e detyroi Lekë Dukagjini të linte pronat e veta dhe të mërgonte në Itali. Ai u kthye prapë për të vazhduar luftën kundër osmanëve. Me emrin e tij lidhet edhe Kanuni i Lekë Dukagjinit, i cili përmban normat juridike që rregullojnë marrëdhëniet shoqërore në shoqërinë shqiptare.

Fjalorth Biograf - ai që shkruan për jetën dhe veprën e dikujt, jetë-shkrim; të dhënat për jetën dhe për veprimtarinë e dikujt.
Famullitar - priti i një familje.
Vatikan - shteti i Papës, qendra e kishës katolike.
Norma juridike - ligje, rregulla etj.
Kanun - përmbledhje ligjesh e normash të pashkruara, të trashëguara brez pas brezi.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- Veprat kryesore të Marin Barleti janë: "Rrëthimi i Shkodrës" dhe "Historia e jetës dhe e veprave të Skënderbeut".
- Dhimitër Frëngu e shoqëroi Skënderbeun në vizitën e tij në Vatikan dhe në Mbretërinë e Napoli.
- Pas vdekjes së Skënderbeut, Lekë Dukagjini u bë një nga figurat kryesore udhëheqëse të luftës kundër osmanëve.

Të bisedojmë së bashku

- Cilët ishin dy biografitë e Skënderbeut dhe oia ishte veprimtarja e tyre?
- Diskutoni për personalitetin e Lekë Dukagjinit.

23. SKËNDERBEU - HERO KOMBËTAR
Skënderbeu - njeri i dashur dhe human

Skënderbeu, edhe pse ishte kryekomandant i ushtrisë shqiptare, ai gjithmonë gjendej në ballë të betejave. Ishte njeri i afërt, shumë i dashur dhe i respektuar nga ushtarët e tij. Atë e donte dhe çmonte i tërë populli. Skënderbeun e shahnin si shpëtimtarin e vet. Ai tregohet i mëshirshëm dhe human edhe me ata që e kishin tradhtuar, por që më vonë ishin penduar për veprimet e tyre.

Heroizmat e Skënderbeut - shembulli i dashurisë për liri

Lufta e shqiptarëve për liri nën udhëheqjen e Skënderbeut është një ndër periudhat më të ndritura të historisë kombëtare shqiptare. Për 25 vjet me radhë ai me ushtrinë e tij shumë herë më të vogël dhe më pak të armatosur u bëri ballë dy sultaneve osmanë, fuqia e të cilëve kishte tronditur botën. Për këtë arsye Skënderbeu mbeti figurë madhështore kombëtare dhe figurë e madhe e historisë evropiane. Vepra dhe heroizmi i tij ishin dhe mbeten gjithmonë shembull i dashurisë së njeriut për lirinë e vet.

Monumentet e Skënderbeut

Në shenjë respekti për heroin kombëtar, në shumë vise dhe qytete shqiptare janë ngritur monumente të Skënderbeut. Monumentet më madhështore gjenden në Prishtinë, në Tiranë, në Krujë, në Dibër, në Shkup etj. Monumente dhe shtatore të heroi kombëtar të shqiptarëve janë ngritur edhe në disa qytete të Evropës: në Romë, në Bruksel, në Gjenevë etj.

Fjalorth Monument - përmendore.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- Skënderbeu ishte njeri i afërt, shumë i dashur dhe i respektuar nga ushtarët e tij.
- Për 25 vjet me radhë ai me ushtrinë e tij shumë herë më të vogël u bëri ballë sultaneve osmanë.
- Ndër monumentet më madhështore gjenden në Prishtinë, në Tiranë, në Krujë, në Dibër, në Shkup etj.

Të bisedojmë së bashku

- Pse Skënderbeu mund të quhet si njeri i dashur dhe human?
- Pse periudha e Skënderbeut është njëra ndër periudhat më të ndritura të historisë kombëtare shqiptare?
- Ku gjenden monumentet më madhështore të Skënderbeut?

Monumenti i Skënderbeut në Krujë.

24. SHPËRNGULJET E SHQIPTARËVE PAS VDEKJES SË SKËNDERBEUT
Hakmarrjet e ushtrisë osmane pas vdekjes së Skënderbeut

Me vdekjen e Skënderbeut populli shqiptar humbi prijësin e vet që për disa vjet me radhë i udhëhoqi ata në luftë për liri. Vdekjen e Skënderbeut e shfrytëzuan sultanët osmanë, të cilët sultmanët viset shqiptare për t'i futur nën sundimin e vet sërish. Ata u hakmorën ndaj shqiptarëve për humbjet që kishin pësuar nga Skënderbeu. Osmanët vrane shumë shqiptarë dhe shumë të tjerë i detyruan të shpërnguleshin nga atdheja e tyre.

Shqiptarët që u detyruan dhnashtëm të shpërnguleshin nga atdheu i tyre morën disa drejtime. Shumë prej tyre u larguan për në Itali, kurse më pak në Greqi dhe në ndonjë vend tjetër. Disa princa të Italisë i pritën miqësisht të

Shqiptarët shpërngulen nga trojet e veta

Shqiptarët që u detyruan dhnashtëm të shpërnguleshin nga atdheu i tyre morën disa drejtime. Shumë prej tyre u larguan për në Itali, kurse më pak në Greqi dhe në ndonjë vend tjetër. Disa princa të Italisë i pritën miqësisht të

Arbëreshët në Itali ngritën vendbanimet e tyre

shpërngulurit shqiptarë. Në këtë mënyrë kishte ndikuar fama e Skënderbeut dhe ndihma ushtarake që u kishte ofruar ai kur këta kishin pasur nevojë.

Shumica e shqiptarëve që u shpërngulën si rezultat i sundimit osman u nisën drejt Italisë. U vendosën në Italinë e Jugut dhe në Sicili. Ata e ruajtën emrin e vjetër arbëresh. Arbëreshët ishin njerëz të dashur e punëtorë. Ata ngritën vendbanimet e tyre në Itali. Këto vendbanime me kullimin e kobës u bënë qytete dhe fshatra të njohura. Ata për çindra vjet qëndruan pa u asimiluar. Edhe sot e kësaj dite arbëreshët ruajnë gjuhën, kulturën dhe traditën shqiptare.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- Osmanët u hakmorën ndaj shqiptarëve për humbjet që kishin pësuar nga Skënderbeu.
- Shumë shqiptarë u shpërngulën për në Itali, kurse më pak në Greqi dhe në ndonjë vend tjetër.
- Arbëreshët ishin njerëz të dashur e punëtorë.

Të bisedojmë së bashku

- Pse osmanët u hakmorën ndaj shqiptarëve?
- Ku u vendosën shqiptarët e shpërngulur?
- A e ruajtën arbëreshët e Italisë gjuhën, kulturën dhe traditën shqiptare?

25. ARSIMI DHE KULTURA GJATË SHEKULLJE XV-XVII
Arsimi dhe dituritë

Shqiptarët gjithmonë e kanë dashur arsimimin. Qëllimi kryesor ishte që ata të behen të ditur dhe të zgjuar. Shkollat në gjuhën shqipe pengoheshin nga pushtuesit osman. Mirëpo, shqiptarët hapën shkollat, mësuuan dhe shkruan libra në gjuhën e tyre. Libri i parë i botuar në shqip deri më sot është "Mesfuar" i Gjon Buzukut i vitit 1555. Ndër shkolltarët të tjerë të njohur të kësaj periudhe janë edhe Frang Bardhi, Pjetër Bogdani etj.

Pjetër Bogdani

Tregimet dhe këngët popullore shqiptare

Shqiptarët në kulturën e tyre kishin ruajtur shumë këngë dhe tregime popullore. Ata bënin fjalë për historinë e shqiptarëve dhe trimëritë e tyre, pasqyrosh për Skënderbeun. Ata vazhdoan edhe traditën e të kënduarit që nga koha e ilirëve. Këndonin këngë të ndryshme, por dominonin këngët kreshnike për Gjergj Elez Alinë, Mujën dhe Halilin etj.

Ndërtimet dhe artet shqiptare

Arkitektët dhe mjeshtrit shqiptarë ishin mjaft të njohur në Perandorinë Osmane. Ata ndëruan ndërtesa, pallate, ura, rrugë, kisha dhe xhamia etj. Ndër arkitektët më të njohur ishin: Atik Sinani, Mimar Sinani, i njohur si arkitekt Sinani, Secëfqar Mehmet Agai, Kasem Agai, Mehmet Isai etj. Edhe artet u zhvilluan shumë. Ndër artistët më të njohur janë: Onufri, David Selencia, Konstantin Shtetari etj.

Arkitekt Sinani.

Shqiptarët kishin tri fe

Pata pushtimit të tokave shqiptare nga osmanët shqiptarët ishin të krishterë. Ata ishin të besimit katolik dhe ortodoks. Pas pushtimit nga osmanët filloi të përhapet edhe feja islame ndër shqiptarë. Edhe pse shqiptarët kishin dhe kanë tri fe, ata ishin gjithmonë të bashkuar dhe kishin tolerancë fetare mes vete. Shqiptarët janë populli më i njohur në botë që nuk ka pasur asnjëherë luftë fetare ndërmjet tyre.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ *Libri që njihet i pari i botuar në shqip deni më sot është "Meshari" i Gjon Buzukut, i viti 1555.*
- ▲ *Shqiptarët këndonin këngë të ndryshme kreshnike për Gjergj Elez Alinë, Mujën dhe Halilin etj.*
- ▲ *Ndër arkitektët më të njohur ishin: Atik Sinani, Mimar Sinani, i njohur si arkitekt Sinani, Secëfqar Mehmet Agai, Kasem Agai, Mehmet Isai etj.*
- ▲ *Shqiptarët kishin dhe kanë tri fe, ata ishin gjithmonë të bashkuar dhe kishin tolerancë fetare mes vete.*

Pagëzimi i Krishtit - ikoni e Onufrit.

Të bisedojmë së bashku për:

- "Meshari" e Gjon Buzukut.
- Tregimet dhe këngët.
- Arkitektët dhe artistët më të njohur.
- Fenë dhe tolerancën ndërfetare mes shqiptarëve.

Jeta e njerëzve në fshat

Bancorët e fshatrave bënin jetë shumë dinamike. Ata ishin punëtorë të vyerë dhe të njohur për cilësinë e punës së tyre. Fshatarët merreshin me: bujqësi, biegtori, peshkim, bletari, vreshtari etj. Ata punonin tokat e tyre dhe prodhonin grurë, misër, elb, mollë, dardhë, patate, speca, domate etj. Fshatarët shqiptarë rritnin edhe lopë, dele, kuaq, dema, pula etj. Ata ishin edhe peshkatarë të shkathët. Fshati i Kosovës ishte shumë i njohur edhe për mbajtjen dhe për kultivimin e bletëve. Mjalti përveç që përdorej për ngrënie, atë e përdornin edhe si ilaç për sëmundje të ndryshme. Në vreshtat e bujqve shqiptarë kultivohej edhe mushi prej të cilit prodhohin edhe verëra. Verërat e Kosovës ishin shumë të njohura për shije dhe për cilësi.

Pazari i druve në një qytet shqiptar.

Fjalorth

Tirq - veshje zhguri, veshje kombëtare shqiptare.
Xhamadan - veshje për burra dhe gra, jelek me galitanë, zakonisht pa mëngë dhe e hapur përpara.
Qilim - Shtrojë e punuar në vek me fije të trasha leshi, pambuku etj.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ *Shqiptarët e arsimuar merreshin edhe me letërsi, histori dhe fusha të tjera të dës.*
- ▲ *Zeljarët punonin stoll, armë, veshje tirq, pësa të bardhë, xhamadanë, orë etj.*
- ▲ *Fshatarët merreshin me bujqësi, biegtori, peshkim, bletari, vreshtari etj.*
- ▲ *Fshati i Kosovës ishte shumë i njohur edhe për mbajtjen dhe për kultivimin e bletëve*

Të bisedojmë së bashku për:

- Vështrësitë e jetesës së shqiptarëve në kohën e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit.
- Jetën e njerëzve në qytete.
- Jetën e njerëzve në fshatra.

30. HAXHI ZEKA FORMON LIDHJEN SHQIPTARE TË PEJËS

Kuvendi i Pejës formon një Lidhje të re

Edhe pas shuarjes së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, vazhdoi lufta e shqiptarëve për çlirim dhe për bashkim kombëtar. Për këtë arsye vazhduan përpjekjet për formimin e një Lidhjeje të re. Nismëtari dhe ideologu i formimit të kësaj Lidhjeje gjithshqiptare ishte Haxhi Zeka nga Peja.

Haxhi Zeka

Kuvendi i Lidhjes së Pejës u mbajt më 23 janar 1899. Aty morën pjesë rreth 500 përfaqësues nga shumë vise shqiptare. Në Kuvend u mor vendimi për formimin e Lidhjes Shqiptare të Pejës. Kryetar i saj u zgjodh Haxhi Zeka.

Lidhja e Pejës - "Besa - Besë"

Në Kuvendin e Lidhjes së Pejës, shqiptarët lidhën besën për luftë të përbashkët kundër pushtuesit. Kuvendi vendosi të formoheshin degët e Lidhjes në gjithë Shqipërinë. Të ndërpriteshin grindjet dhe gjakmarrjet dhe të krijohesh një front i përbashkët. Për këtë arsye kjo Lidhje u quajt "Besa-Besë".

Lidhjen e Pejës e përkrahën edhe shqiptarët jashtë atdheut

Qëllimet kombëtare të Lidhjes së Pejës i përkrahën dhe ndihmuan edhe shqiptarët jashtë atdheut. Ata në gazeta, në revista dhe në libra të botuar në vendet ku jetonin i përkrahnin vëllezërit e tyre në përpjekje për çlirimin e atdheut. Ata shkruanin për historinë e shqiptarëve duke filluar nga ilirët e lashtë dhe argumentonin të drejtën e tyre për të pasur shtetin e tyre kombëtar. Njëri ndër personalitetet më të rëndësishme që e përkraho Lidhjen e Pejës ishte edhe Sami Frashëri i cili jetonte dhe vepronte në Stamboll.

Qëndishtarja e flamurit.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ *Elena Gjika shkrimtare përparimtare rumunë me origjinë shqiptare*
- ▲ *Motrat Qiriazi pas hapjes së shkollës së vajzave më 1891 në Korçë ishin mësueset dhe edukatoret e para të kësaj shkolle.*
- ▲ *Marigona qëndisi flamurin kombëtar të cilin Ismail Qemali me adhetarët e tjerë e ngritën në Vlorë.*

Të bisedojmë së bashku për:

- Secilin nga këto personalitete.

35. SHQIPTARËT LUFTOJNË PËR LIRI DHE SHITET TË PAVARUR

Kryengritja shqiptare në Kosovë

Dhuna e pushtetit osman ndaj shqiptarëve dhe mospranimi i kërkesave të tyre e vështirësonte edhe më shumë jetën e shqiptarëve. Për këtë arsye ata u ngritën në luftë kundër pushtetit. Në vitin 1910 në Kosovë ndodhën disa kryengritje. Kryengritësit kërkonin që vendi i tyre të qeverisej nga shqiptarët. Udhëheqësit kryesorë të kryengritjes ishin Idriz Seferi dhe Isa Boletini.

Luftëtarët e Kaçanikut.

Zgjerimi i luftës për liri

Pas kryengritjeve në Kosovë më 1911, lufta përfshiu edhe trevat e tjera shqiptare. Luftimet me të ashpra kundër pushtuesve u bënë në veri të Shqipërisë. Vatër e kryengritësve u bë Malësia e Mbishkodrës. Njëri ndër udhëheqësit e kryengritjes ishte Dedë Gjo Lull. Qeveria osmane u detyrua t'i pranonte disa nga kërkesat e shqiptarëve. Mirëpo ajo nuk pranoi t'ua njihje shqiptarëve të drejtën për formimin e shtetit të tyre kombëtar.

Më 1912 shqiptarët u ngritën në luftë për liri

Kërkesat që i pranoi qeveria osmane nuk ishin të njftueshme për shqiptarët. Ata kërkonin më ngulm shtetin e tyre të pavarur. Mirëpo qeveria osmane nuk pranonte t'ua njihje atë. Për këtë arsye shqiptarët në të gjitha trevat u hodhën në luftë kundër pushtuesve. Ata fituan në shumë beteja dhe po përgatiteshin për të shpallur shtetin e pavarur. Udhëheqësit kryesorë të shqiptarëve gjatë kësaj kohe ishin: Hasan Prishtina, Ismail Qemali, Bajram Curri, Isa Boletini, Idriz Seferi etj.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ *Në vitin 1910 në Kosovë ndodhën një varg kryengritjesh.*
- ▲ *Njëri ndër udhëheqësit e kryengritjes ishte Dedë Gjo Lull.*
- ▲ *Udhëheqësit kryesorë ishin: Hasan Prishtina, Ismail Qemali, Bajram Curri, Isa Boletini, Idriz Seferi etj.*

Të bisedojmë së bashku

- Arsyet e kryengritjes në Kosovë.
- Udhëheqësit kryesorë të kësaj kohe.
- Qëllimet e luftës së shqiptarëve.

36. NË VLORË U SHPALL PAVARËSIA E SHQIPËRISË

Tokat shqiptare rrezikohen nga shtetet fqinjë

Pënderisa shqiptarët vazhdonin përpiqjet e tyre për t'u çliruar nga osmanët, në anën tjetër ata rrezikoheshin nga pushtues të rinj. Shtetet fqinje të shqiptarëve kishin shfaqur hapur pretendimet e tyre për të pushtuar tokat shqiptare. Serbia, Mali i Zi dhe Greqia bënë luftë të hapur për të copëtuar këto treva. Prandaj shqiptarët u gjenden në një, pozitë të vështirë. Në njërin anë duhej të luftonin kundër osmanëve për t'u çliruar, kurse nga ana tjetër kundër shteteve fqinjë për t'u mbrojtur.

Në Vlorë u Shpall Pavarësia

Për të shpëtuar Shqipërinë nga copëtimi dhe për t'u çliruar përfundimisht, shqiptarët organizuan një Kuvend të Përgjithshëm. Aty morën pjesë përfaqësues nga shumica e viseve shqiptare që nga Kosova e deri në Çetëri. Kuvendi u mbajt në Vlorë, më 28 nëntor 1912 dhe drejtohej nga Ismail Qemali. Aty u Shpall Pavarësia e Shqipërisë. Pas Shpalljes së Pavarësisë, Ismail Qemali doli në ballkon të ndërtesës dhe ngriti flamurin shqiptar. Jashtë ndërtesës ishin mbledhur shumë shqiptarë të cilët e kishin pritur me gëzim në muajt këtej ditë. Ai njoftoi Fuqitë e Mëdha dhe shtetet fqinjë për vendimin që kishin marrë shqiptarët.

Vlorë, 28.XI.1912.

Rëndësia e Shpalljes së Pavarësisë

Shpallja e Pavarësisë në Shqipëri është ndër ngjarjet më të rëndësishme të historisë së popullit shqiptar. Ajo ishte rezultati i luftës disa shekujlore të shqiptarëve kundër pushtetit osman. Me shpalljen e Pavarësisë, shqiptarët fituan të drejtën e tyre për të qerë të lirë e të pavarur sikurse të gjithë popujt e tjerë. Për nder të kësaj dite, 28 Nëntori në të gjitha viset ku jetojnë shqiptarët, festohet si Dita e Pavarësisë dhe si Ditë e Flamurit.

Fakte dhe ngjarje të rëndësishme

- ▲ *Serbia, Mali i Zi dhe Greqia bënë luftë të hapur për të copëtuar trevat shqiptare.*
- ▲ *Më 28 nëntor 1912 në Vlorë u shpall Pavarësia e Shqipërisë.*
- ▲ *Shpallja e Pavarësisë së Shqipërisë është ndër ngjarjet më të rëndësishme të historisë së popullit shqiptarë.*

Të bisedojmë së bashku për:

- Rrezikimin e tokave shqiptare nga shtetet fqinjë.
- Shpalljen e Pavarësisë
- Rëndësinë e shpalljes së Pavarësisë.

37. PERSONALITETE TË RILINDJES KOMBËTARE NGA KOSOVA
Idriz SEFERI (1847-1927)

Lindi në fshatin Sefer të Karadakut të Gjilanit. Mori pjesë në kuvendet e në veprimet luftarake të Lidhjes

Idriz Seferi

Ek 2 - Bicaj, Isa, Salihu, Arber, Historia 7: Botim i Peste, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

që shteti osman e përbënte "Bejlluku" i osmanëve, që shpesh në pjesën e Anadollit Veriperëndimor. Me kalimin e kobës, Bejlluku pushtoi principatën e vogël që shtriheshin në kufijtë e tij. Gjithë kësaj kobe edhe Perandoria Bizantine ishte në një gjendje të rëndë. Këtë e shfrytëzuan osmanët. Në gjysmën e dytë të shek. XIV shteti osman pushtoi pjesën më të madhe të zotësimeve bizantine në Azinë e Vogël dhe qytetin Bursa e bëri kryeqytet të tij. Me emrin osman u quajtën tanqë që hyjnë në përbërjen e emiratit të tij.

Turqit osman kishin një ushtri të organizuar. Ata në ushtrinë e tyre rekrutuan të rinjtë të zënë rob e të islamizuar (jenicerët) dhe kalorësit (spahinjët).

Në vendet ushtrore të shtetit osman erdhën paria fisnore e feudalizuar. Ruajtja e marrëdhënieve patriarkalo – fisnore krijoi tak ushtria osmane unitet dhe qëndrueshmëri të madhe. Me një ushtri të organizuar mirë e të disiplinuar, osmanët patën mundësi të zgjerohen e të pushtojnë territore jo vetëm në Azi të Vogël, por edhe në Ballkan.

Pas pushtimit të Galipolit (vend në pjesën jug-lindore të Bullgarisë së sotme) (1354), shteti osman krijoi parakushte të favorshme për depërimin në Ballkan.

Osmani-themelues i Perandorisë Osmane

Në vitin 1371, në luginën e lumit Maricë, osmanët mundën ushtrinë e feudalëve Uiglesha dhe Vukashini, të cilët kishin prurur e veta në Maqedoni.

Dobësimi i Bizantit dhe përçarja e shteteve të Ballkanit u mundësoi osmanëve të fillonin fushatat ushtarake për pushtimin e Gadishullit Ballkanik.

Pushtimi i Ballkanit nga osmanët

Në kobën e zgjerimit dhe të forcimit osman, gjendja në Ballkan ishte rrajt e rëndë. Shumë feudalë të mëdhenj u përvanësuan dhe luftonin ndërmjet vete për zgjerimin e pronave të veta. Këtë përçarje të feudalëve të Ballkanit e shfrytëzoi shteti osman.

Me fitoren në Maricë osmanëve iu krijuan mundësitë për pushtime të mëtejme në Ballkan. Sundimtarët e Ballkanit, para këtij rreziku, u bashkuan

për t' u mbrojtur nga pushtimet osmane. Në qershor të vitit 1389, në Fushë Kosovë, afër Prishtinës, u bë lufta midis ushtrisë osmane dhe forcave të koalicionit të popujve të Ballkanit. Ushtria osmane komandohej nga Sulltan Murati I, ndërsa ato të koalicionit (shqiptarë, serbë, bosnjakë, hungarezë etj.) udhëhiqeshin nga princi serb, Lazzari.

Harta e Perandorisë Osmane

Në fillim të betejës, forcat e koalicionit patën sukses. Vrasja e Muratit, krijoi gërgullime në ushtrinë osmane. Mirëpo, i biri i Muratit, Bajazidi, shpejt e konsolidoi gjendjen në ushtri.

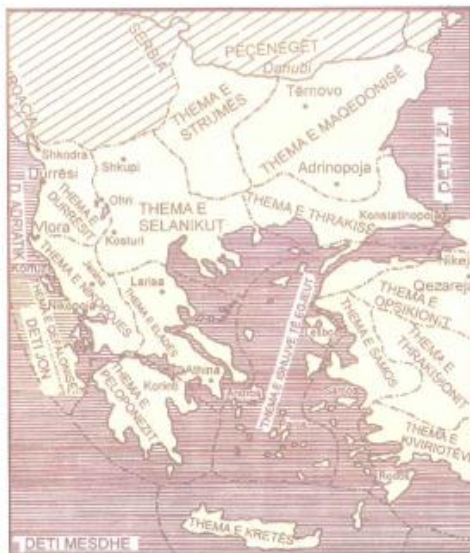
Edhe pse forcat e koalicionit luftuan trimërisht, beteja përfundoi me fitoren e osmanëve. Princ Lazzari u zu rob dhe u vra.

Pas kësaj fitoreje të ushtrisë osmane, pjesa më e madhe e Ballkanit u pushtua nga osmanët.

Pushtimi i Konstandinopojës

Osmanët pushtuan pjesën më të madhe të Ballkanit, kryeqendra e Perandorisë Bizantine, Konstandinopoja, ende kishte mbetur pa u pushtuar.

Sulmet e mongolëve dhe luftërat e brendshme për fron ishin arsye që osmanët nuk e kishin pushtuar Konstandinopojën. Pas tërhuqjes së mongolëve nga Azia e Vogël, osmanëve iu krijuan mundësi për të pushtuar Konstandinopojën. Në vitin 1453, ushtria osmane e komanduar nga Sulltan Mehmeti II-Fatih (1451-1481), sulmoi Konstandinopojën. Luftimet për pushtimin e Konstandinopojës zgjatën 45 ditë. Gjatë luftës u vra edhe perandori i fundit bizantin, Konstandini XI Paleologu. Pas pushtimit qyteti

Ndërja administrative e Bizantit

Shkodra, Durrësi, Berat, Vlora etj., u zhvilluan si rezultat i zhvillimit në të tregtisë e zejtarisë.

Si rezultat i urë kësaj, një pjesë e feudalëve arbër u forcuan shumë. Ata mbanin tituj fisnikërie, si zot, *despot, princ, dukë* etj.

Bujar nga famatjet Araniti, Muzaka, Skurra, Vrana etj. arritën të fitojnë pozita të rëndësishme ushtarake e shtetërore. Burimet historike tregojnë se në fillim të shekullit XI një feudal arunites kishte arritur të bëhej udhëheqës i Selanikut. Një bujar tjetër, Gjlon Vrana, më 1185, ishte prijës i Themës

së Durrësit. Kurse disa familje, si Skurrarajt, Topijajt, Shpotajt etj., u lidhën përmes martesave me familjet perandorake bizantine. Të gjitha këto tregojnë se roli i fisnikëve arbër forcohej gjithnjë e më shumë në trojet e tyre.

Ndryshimet e asaj kohe sollën edhe pakënaqësi. Detyrimet e shumta e vështirësuan gjendjen e fshatarëve. Kështu, shpërthyen një varg kryengritjesh. Në ato kryengritje u përfshinë edhe arbërit. Ndër më të njohurat ishte kryengritja e vitit 1043. Në atë kohë për herë të parë përmendet emri *arbër*.

Depërtimet e normanëve dhe kryqëtarëve në Arbëri

Në gjysmën e dytë të shekullit XI Arbëria kërcënohej nga një rrezik tjetër. Në Italinë e Jugut po forcohej Mbretëria e Normanëve. Mbreti norman, Robert Guiskardi, kishte ambicie pushtuese në Ballkan. Normanët shumë shpejt depëruan në Arbërinë e Jugut. Vlora, Kanina, Orikumi, Butrinti ranë nën sundimin e tyre. Po ashtu, edhe qyteti i Durrësit u rrethua dhe kërcënohej të pushtohet nga normanët.

Në anën tjetër, edhe bizantinët nuk qëndruan duarkryq. Perandori Aleks I Komneni sulmoi normanët dhe përkohësisht arriti t'i largojë nga Durrësi. Trojet arbërore për një kohë u shndërtuan në arenë të luftërave normano-bizantine. Në këtë kohë nëpër territoret arabe kaluan forcat kryqëtare ushtarake të udhëhequra nga perandori gjerman, Fridrih Barbarosa. Ushtritë kryqëtare shkatëruan edhe dëmtë. Gjatë kalimit nëpër tokat arbërore ato rëmbyen pasuritë e banorëve vendas.

Në luftime normano-bizantine u përfshinë edhe arbërit. Ata ishin në njërin apo në anën tjetër. Në fund, normanët u detyruan të tërhiqen përfundimisht nga Arbëria. Bizanti doli ngadhënjës. Por, ndikimi i tij ishte zvogëluar. Pushteti bizantin në trojet arbërore u dobësua shumë, si asnjëherë më parë.

FIALORTI

- Dinatë* - pronarë të mëdhej tokash e pasurish në shtetin bizantin.
- Moritë* - fshatarët që punonin tokat e maera me qira.
- Mistollë* - shtresë që punonte vetëm për të mbijetuar.
- Themë* - njësi territoriale, administrative në shtetin bizantin.

Rezistenca arbërore ndaj osmanëve – Kryengritja e Gjon Kastriotit

Pushtimi osman dhe vendosja e administratës së tyre në Arcteri e veshtrësuan së tepërmi gjendjen e popullsisë arbërore. Ata kurrë nuk u pajtuan me pushtimin osman.

Gjon Kastrioti

Qendresa e shqiptarëve ndaj pushtuesve osmanë erdhni gjithnjë duke u rritur. Qendër e rëndësishme e rezistencës antiosmane u bë Principata e Kastriotëve. Kjo Principatë shtrihet në krahinën e Dibritë e atë të Matit. Më vonë u zgjerua deri te Gostivari e Deri Adriatik dhe kufizohet me pronat e Dukagjinëve dhe me ato të Arjanitëve. Ajo përfshinte qendra të rëndësishme ekonomike, si Prizrenin, Shufardanë etj. Por, edhe këshjellat si atë të Gurit të Bardhë, të Stelushit etj.

Sundues i kësaj Principate në atë kohë ishte Gjon Kastrioti. Ai bashkëpunonte me Venedikun, Dubrovnikun e vende të tjera. Gjatë viteve 1402-1423, duke

shfrytëzuar gjendjen e brendshme të shtetit osman, arriti të zgjeronte territorin e tij. Por, kur e sulmuan osmanët, nuk mundi të rezistojë. Ai u detyrua të pranonte vazalitetin e sultanit dhe t'i jepte bijtë e tij si peng.

Në vitin 1429 Gjoni prapë u hodh në kryengritje. Kryengritja mori hov dhe shpejt u zgjerua deri në Shkodër. Por, një vit më vonë, osmanët pasi pushtuan Selanikun u sulën kundër Gjosit. Ata ishin shkatërruar disa nga këshjellat e tij dhe e detyruan të pranonte kushtet e vazalitetit. Megjithatë, Gjoni edhe më tutje arriti të ruante një pjesë të zotërimeve të tij.

Kryengritjet arbërore nën udhëheqjen e Gjergj Arrianitit

Rezistenca arbërore nuk pushoi. Në dekadat e para të shekullit XV u ndez një vulltë e re antiosmane. Kjo ishte Principata e Arrianitëve, që shtrihet

në luginën e lumit Shkumbin. Gjergj Arrianiti në vitin 1432 filloi kryengritjen antiosmane dhe çliroi zotërimet e tij. Kryengritja mori hov edhe në zotërimet e Topojavës e të Dukagjinëve. Sulltan Murat II u shqetësua shumë nga kryengritja. Ai dërgoi Ali Bej Evrenozin, sandakbesin e Arbërisë, me një ushtri të madhe për ta shuar atë. Në betejën që u zhvillua në luginën e Shkumbinit, ushtria osmane u thye keq. Kjo fitore pati jehonë të madhe si brenda ashtu edhe jashtë vendit. Ajo u dha kurajo edhe viseve të tjera arbërore të çobezhin në kryengritje. Në jug, Depë Zenebishi u përpoq të çlironte Gjirokastrën, por kjo përfundoi pa sukses. Osmanët arritën që Depën ta zënë rob dhe ta shpajnë kryengritjen.

Luftimet e suksesshme të Gjergj Arrianitit zgjatën deri në vitin 1435. Ato u pritën me simpati të vendet e tjera ballkanike e më gjërë.

FJALORTHI

- Timar** - sasi toke që sultani ua jepte në shfrytëzim spahinjve si kundërshtërim për shërbimin që bënin.
- Spahi** - kalorës osman, shfrytëzues i timareve që kishin të drejtë të vilain taksa nga bujqitë, me kusht që të shkonin në luftë kur i flote sultani.

PYETJE DHE DETYRA

- ✦ Kur filluan depërtimet osmane në trojet arbërore?
- ✦ Bisedoni dhe shpjegoni me shkëlqim organizimin administrativ osman.
- ✦ Lexoni më shumë për kryengritjet e Gjon Kastriotit dhe të Gjergj Arrianitit?

19. Beteja e Kosovës (1389)

Krethanat në të cilat u zhvillua Beteja e Kosovës

Beteja e Meriçit (Maricës) 1371 u hapri rrugën osmanëve për pushtimin e tjera në Ballkan. Shpejt ata pushtuan Sofjen, Nisbin dhe synonin të depërtonin në Arbëri, Serbi, Bosnjë etj.

Gjatë depërtimeve të tyre në Ballkan, ata shpesh bashkëpunonin me sundimtarët vendas të krishterë. Por, kur depërtimet osmane u intensifikuan, sundimtarët ballkanas e kuptuan rrezikun që u kanosej. Kjo i detyroi ata të

Jenë mënjane grindjet dhe të bashkëpunojnë mes vete për të parancaluar osmanët. Kështu, serbët, arbërit, boshnjakët, bullgarët, hungarezët u bashkuan në një koalicion antiosman. Në këtë koalicion bënin pjesë edhe sundimtarë arbërorë, si: Gjergj II Balsha, Theodor II Muzaka, Gjon Kastrioti etj. Komandant i përgjithshëm i forcave aleate ishte princi serb, Lazar Hreblanović.

Vrasja e Sulltan Muratit I

Sulltan Murat I pasi mbledhi ushtrinë e tij, në qershor të vitit 1389 arriti në Kosovë. Mendohet se forcat kundërshtarë u ndeshën në Fushë Kosovë, afër Prishtinës, më 28 qershor 1389. Megjithatë, ende nuk mund të flitet me saktësi për lokacionin (vendin) e fushëbetejës.

Beteja ishte shumë e ashpër. Rrjedha e betejës ishte shumë dramatikë. Në të dyja anët pati shumë të vrarë. Në betejë mbetën të vrarë edhe Princ Llazari dhe vetë Sulltan Murat I. Thuhet se sultanin e vrau Millosh Kopiliqi. Por, burimet historike nuk e sqarojnë këtë çështje mirë. Nuk është e qartë as përkatësia etnike e tij. Në fushëbetejë u vra edhe prisi arbëror Theodori II Muzaka. Edhe sa i përket numrit të pjesëmarrësve nga të dyja taboret ka mendime të ndryshme. Ajo që dihet me saktësi është se në fund osmanët dolën fitues.

Pasojat që pati Beteja e Kosovës për popujt e Ballkanit

Disfata që pësuan në Betejën e Kosovës ishte fatalë për popujt e Ballkanit. Pasardhësi i Sulltan Muratit I, Bajaziti I, nuk vazhdoi menjëherë pushtimet e tij. Por, dalëngadalë prapësi ballkanas filluan ta humbisnin pavarësinë e tyre. Shumica e tyre u bënë vazal të sultanit. Sundimi osman u shtri në tërë Ballkanin.

Si në tërë Ballkanin, edhe në trojet shqiptare u krijua një situatë e rëndë. Vendi pësoi copëtim të madh politik. Shumica e prijësve arbërorë u bënë vazal të sultanit apo u lidhën me vendet e tjera perëndimore. Kështu, osmanët arritën të depërtojnë në thellësi të tokave arbërore. Viset nga Shkodra e Kruja e deri në Jug të Korçës e Përmetit ranë nën sundimin osman. Kurse qytetet kryesore bregdetare, si: Tivarin, Ulqinin, Lezhën, Durrësin, Butrintin etj., i përvehtësosi Venediku.

Beteja e Kosovës ka pasur efektin e vet edhe më vonë. Ekzistojnë një numër dokumentesh që japin të dhëna për Betejën. Megjithatë, ende për shumë çështje nuk është thënë fjala e fundit e historianëve.

Për këtë ngjarje ka edhe myajt të dhëna gojore, janë thurur edhe këngë epike. Por, vërtetësia e tyre është e pasigurtë. Shumica e tyre janë krijuar shumë më vonë.

Për popullin serb kjo betejë fitoi rëndësi të veçantë. Madje, ajo u shndërrua në mit. Serbët këtë betejë e konsiderojnë shkak për humbjen e shtetësisë së tyre. "Miti për Kosovën" u bë pastaj bazë e shumë manipulimeve. Vetë ngjarja e Betejës u interpretua në mënyra të ndryshme. Shpesh, pa argumente, u sajuan shumë situata të paqena.

Nga burimet historike dihet se shteti serb nuk u shkatërrua menjëherë, pas kësaj beteje. Ai qëndroi edhe për një kohë, edhe pse si shtet vazal. Pastaj, në Betejë, pjesëmarrës kanë qenë shumica e popujve të Ballkanit, jo vetëm serbët. Përfundimet e Betejës së Kosovës ishin me pasoja për të gjithë popujt e Ballkanit.

FJALORTHI

- Koalicion** - lidhje e përkohshme ndërmjet shtetesh ose popujsh për të mbrojtur interesat e njëjta ose për të arritur një qëllim të përbashkët.
- Vazal** - raporte varësie të feudaleve ndaj mbretit apo sultanit.
- Mit** - rrëfënjë e trilluar për diçka, shprehim i mbrambur me qëllim e paraqitje krejt ndryshe nga ç'është.

PVETJE DHE DETYRA

- ◆ Në çfarë rrethanash u zhvillua Beteja e Kosovës?
- ◆ Kush mori pjesë në Betejën e Kosovës?
- ◆ Lexoni më shumë për Betejën e Kosovës dhe diskutoni me arsimtarin çfarë pasojash pati kjo betejë për popujt e Ballkanit?
- ◆ Çfarë rëndësie ka Beteja e Kosovës për popullin serb dhe si komentohet nga historianët?

20. Përgatitja dhe rekrutimi i fëmijëve shqiptarë në ushtrinë osmane

Administrata osmane dhe organizimi ushtarak

Shteti osman kishte karakter ushtarak. Sukseset e tij zgjerim dhe dominim, në një hapësirë aq të gjerë, i kushtohen fuqisë ushtarake dhe organizimit administrativ. Krahas pushtimeve, një administratë funksionale ishte shumë e domosdoshme.

Paşaja e Pallatit të Sulltanit

Administrata osmane u ndërtua nën ndikimin e modelit bizantin. Ajo ishte e centralizuar. Nga kryeqendra vinin të gjitha urdhrat. Por, kryeqendra e shtetit dhe administrata ndërruan disa herë. Ato ndërronin kur shteti osman zgjeronte territoret e veta. Kështu, kur osmanët depertuan në Evropë, kryeqendër u bë **Edreneja (1363)**. Atëherë shteti osman u shndërrua në Perandori. Në atë kohë u bë nënë edhe ndryshime të reja administrative. Ushtria dhe administrata osmane përbëhej nga njerëz të ndryshëm. Ushatët dhe punëtorët e administratës shpesh rekrutoheshin nga popujt e pushtuar.

Hierarkia shtetërore ishte shumë e fuqishme. Në krye të shtetit ishte Sulltani. Ai ishte udhëheqësi i shtetit, sundimi i tij ishte i pakufizues. Ai u shpërndante toka për shfrytëzim varesve të tij. Terë sistemi ekonomik ishte rregulluar në këtë formë. Varrësisht nga suksesi ushtarak dhe pozita, sulltani u shpërndante sasi më të madhe të tokës. Suksesi ushtarak ndihmonte për ngritje në hierarkinë shtetërore. Në hierarki mund të ngriteshin edhe personat osman. Madje, deri në postin e sadrazemit (kryeministrit).

Rregullimi ushtarak osman - rekrutimi i fëmijëve të marrë peng

Karakterit ushtarak i Perandorisë Osmane bëri që ajo t'i kushtojë rëndësi të veçantë ushtrisë. Ndër formacionet më të rëndësishme të ushtrisë osmane ishin trupat e zgjedhur, **jençperët**. Ato njësoj elite ishin të lidhura ngushtë me vetë personatëtinë e sulltanit. Ata ishin ushtarë të këmbësorisë. Ndërshkë qubeshin edhe si **iq-ogllanët** (djelmohat e oborrit të sulltanit). Këta djelmohat ishin më të muret (më të pashmit, më të zgjuarit), të zgjedhur sipas sistemit të **pençhikuar dhe devshirmës**.

Në bazë të **pençhikuar** çdo i pesti djalosh nga robërit e zene përfshijej në këtë strukturë. Ky sistem filloi të zbatohet që në kohën e Sulltan Muratit I.

Më vonë, kur u zvogëlua numri i robërve të luftës, filloi të aplikohet **devshirma**. Kjo formë e rekrutimit u përfijësua nga Sulltan Muratit II, rreth vitit 1438. Ky rekrutim i dhunshëm përfshinte fëmijet e krishterë, të vendeve evropiane. Ky ishte **haraç në gjak**. Krahas tatimeve të tjera, ky ishte tatimi (haraci) më i vështirë. Këta fëmijë dhe të rinj dërgoheshin në oborin e sulltanit, në Edrene. Atje shkolloheshin në sarajet e sulltanit dhe pastaj mund të arrinin deri në pozitat më të larta shtetërore. Këtyre fëmijëve e të rinjve u ndërohej feja. I ktheheshin në mysliman dhe zakonisht u ndërohej edhe emri. Duke e humbur identitetin e tyre etnik e fetar, ata bëheshin njerëz të besnik dhe më të devotshëm të sulltanit.

Keto forma të rekrutimit përfshinin të gjitha viset e pushtuara. Ndërr vendet që preku më së tepërmi ishte Arbëria. Shumë kronistë osmanë e përmendin këtë gjë. Kronistët osman, **Bihishit**, në shkruanet e tij përsëkruan

Fëmijë të marrur peng

një rrëmbim të tillë të fëmijëve dhe të të rinjve arbërorë. Sipas tij, *"më 1431-1432 ushtria osmane depërtoi në vrojet arbërore. Atje plaçkën, dëmtoi e shkatërroi fshatra të tëra dhe grabiti shumë djem e vajza të bukura"*.

Ndër të tjerët, edhe Gjergj Kastrioti Skënderbeu ishte një peng i tillë. Babai i tij, Gjon Kastrioti u detyrua ta dërgonte atë dhe dy djem të tjerë peng në pallatin e sulltanit. Por, Skënderbeu, megjithëqë ia ndërruan emrin dhe fenë, asnjëherë nuk e harroi prejardhjen e tij. Ai u kthye në atdhe dhe luftoi përkrah kundër atyre që e kishin robëruar dhe e kishin marrë peng.

FIALORTHI

Peng - send apo njeri që lihet në duart e një tjetri për të siguruar zbatimin e një marrëveshjeje apo traktati.

PVETJE DHE DETYRA

- ◆ Si bëhej rekrutimi i fëmijëve të marrë peng në shtetin osman?
- ◆ Kush ishin iq-ogllanët?
- ◆ Çka kuptoni me shprehjen haraç në gjak?

21. Arbërit nën udhëheqjen e Skënderbeut

Kthimi i Skënderbeut në Krujë

Qëndresa arbërore ndaj sundimit osman nuk pushoi asnjëherë. Por, me paraqitjen e Gjergj Kastriotit - Skënderbeut (1405-1468) në skenën historike, ajo mori hov edhe më të madh.

Gjergj Kastrioti rridhte nga familja bujare e Kastriotëve. I ati i tij, Gjon Kastrioti, u detyrua ta dorëzonte peng në oborin e Sulltan Muratit II, në Edrene. Atje e kthyen në besimin islam dhe e pagëzuan Skënder.

Gjergji ishte inteligjent, mësoi disa gjuhë të huaja, kishte kulturë të gjerë. Ai kishte shkathtësi të mëdha ushtarake. Për sukseset që tregoi në betejë të ndryshme, mori titullin bej dhe u quajt **Skënder-bej**. Megjithatë, ai asnjëherë nuk e harroi prejardhjen e tij arbërore dhe në vete ruante dëshirën për t'u kthyer në atdhe.

Si ushtarak i dalluar, ai kishte fituar besimin e Sulltanit. Kështu, sulltani, më 1438, e emëroi **subash** (sundimtar) të Krujës. Kjo i mundësoi atij të njihje mirë gjendjen e përgjithshme në vendlindje. Skënderbeu në heshtje planifikonte rikthimin në atdhe.

Në vjeshtën e vitit 1443 erdhi momenti i shumëpritur për Skënderbeun. Në afërsi të Nishit u zhvillua një betejë e rëndësishme. Ushtria osmane u ndesh me ushtrinë e koalicionit krishter evropian, të prirë nga hungarezai **Janosh Huniadi**. Skënderbeu komandoonte njërin krah të forcave osmane. Në betejë e sipër ai së bashku me disa qindra ushtarë të tij, arbërorë, u tërhoq nga fusha e luftimeve. Mes tyre ishte edhe nipi i tij, **Hamza Kastrioti**. Kjo bëri që osmanët të pësojnë humbje. Skënderbeu arriti të shpëtojë në fermën të mrejshëm dhe me ndihmë mori rrugën për vendlindje.

Më 28 Nëntor 1443 ai arriti ta marrë në dorë kështjellën e Krujës. Aty ngriti lart flamurin e kuq me shkëlqim e zezë dykrenë në mes.

Kuvendi i Lezhës (1444) dhe fitoret e para të Skënderbeut

Përveç Krujës, Skënderbeu shumë shpejt futi në dorë edhe kala të tjera. Kalaja e Petrelës (afër Tiranës), e Gurit të Bardhë (Mat), e Stefushit dhe e Sferigradit (Dibër) kaluan nën mbikëqyrjen e tij.

Çlirimi i Krujës dhe i viseve të tjera u prit me gëzim të madh të popullit arbëror. Entuziazmi i lirisë për një kohë të shkurtër u përhap në tërë Arbërinë.

Por, qëllimi i Skënderbeut ishte i madh. Ai synonte të krijonte një lidhje të fortë të princërve arbërorë. Vetëm të bashkuar, arbërit mund të ballafaqoheshin me pushtuesit osman.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Përdikruani rrethanat në të cilat u kthye Skënderbeu në Krujë.
- ◆ Çfarë rëndësie kishte Kurvendi i Lezhës, çfarë vendimesh u morën në atë Kuvend?
- ◆ Diskutoni me shokët si arriti Skënderbeu që me ushtri në numër të pakët të ishte i suksesshëm ndaj ushtrive osmane?

22. Luftërat e arbërve nën udhëheqjen e Skënderbeut

Konflikti me Venedikun

Pitoret e para të Skënderbeut u pritën me simpati nga disa vende evropiane. Por, në anën tjetër, ngjallën shqetësimin e Venedikut. Venediku zotëronte shumicën e qyteteve të rëndësishme arbërore në atë kohë. Kështu, forcimi i princërve arbërorë mund t'ia dobësonte pozitën në këto qytetet. Kjo e frikësonte shumë Venedikun dhe e shtyri të vepronte kundër Skënderbeut.

Në vitin 1447, gjatë kohës kur Skënderbeu ishte në konflikt me osmanët, Venediku mori kështjellën e Dejës (afër Shkodrës). Venediku u përpoq të shkaktojë përçarje edhe të Besëlidhja Arbërore. Por, Skënderbeu reagoi menjëherë. Pas konsultimeve me Kurvendin e Besëlidhjes Arbërore, i sulmoi venedikastit. Ai u përpoq ta rimerrte kështjellën e Dejës. Mirëpo, shumë shpejt u ndodh mes dy zjarreve.

Sulltan Murati II, siç duket i nxatur edhe nga venedikastit, në qershor të vitit 1448, rrethoi kështjellën e Sfetigradit. Skënderbeu u detyrua që me një pjesë të ushtrisë t'i shkojë në ndihmë qytetit të rrethuar. Por, osmanët i preanë ujëgjellësin kalasë dhe ajo u dorëzuan.

Megjithatë fitoren, osmanët nuk vazhduan më tutje, nga veriu ata i kërcënonte depërtimi i ushtrisë hungareze.

Në ndërkohë edhe Skënderbeu arriti marrëveshje me Venedikun. Ai hoqi dorë nga qyteti i Dejës. Kurse, Venediku u zotua të ofronte një pagesë vjetore dhe një varg privilegjesh të tjera.

Në vjeshtën e atij viti (1448) Janosh Huniadi përçantej të sulmonte zotërimet osmane. Skënderbeu kishte bërë marrëveshje me Huniadin për t'i shkuar në ndihmë. Megjithatë, në rrugë e sipër ai u pengua nga despoti serb, Gjergj Brankoviqi. Si rrjedhojë e kësaj, Huniadi pësoi disfatë të rëndë në Fushën e Kosovës.

Rrethimi i Parë i Krujës nga osmanët (1450)

Sukseset ushtarake të arbërve dhe përpjekja e Skënderbeut për t'u bashkuar me fushatën antiosmane të Huniadiit e egërsuan shumë sulltanin. Në pranverën e vitit 1450, ai grumbulloi një ushtri të madhe prej 100 mijë ushtarësh dhe u drejtua kah trojet arbërore. Në ekspeditën e sulltan Muratit II ishan edhe i biri i tij, Mehmeti (sulltani i ardhshëm). Ushtria osmane gjatë depërimeve për në Krujë bëri shkatërrime të mëdha. Me këto ajo synonte të vështirësonte rezistencën e arbërve ndaj tyre.

Rrethimi i Krujës

Pranë kalasë së Krujës, osmanët vendosën topa të mëdhenj me të cilët goditën rëndë muret e saj. Gjatë sulmeve osmane, Skënderbeu përdori një taktikë të veçantë. Me njërin pjesë të ushtrisë ai qëndronte jashtë mureve të kalasë, ndërsa pjesa tjetër e udhëhequr nga konti Uran rezistonte brenda në kala. Kjo strategji e Skënderbeut e dëmtonte kundërshtarin. Ushtritë osmane e kishin të vështirë ta mbanin të rrethuar gjatë kështjellën e Krujës.

Rrethimi disamujor (korrik – tetor) dhe sulmet e vazhdueshme ishan të pasuksesshme. Sulltan Murati II u detyrua të kthehej kokular në Edrene, duke lënë pas mija ushtarë të vrarë.

Mbrojtja heroike e Krujës pati jehonë të gjerë si brenda vendit ashtu edhe në mbarë Evropën. Arbëria po bëhej një qendër e rëndësishme antiosmane. Tani në të llogarisnin edhe shtetet e rëndësishme evropiane.

Luftimet e tjera arbërore - osmane në vitet 1452-1466

Pas vdekjes së sulltan Muratit II, në krye të Perandorisë Osmane erdhi sulltan Mehmeti II (1451 – 1481). Ai ishte njeri ambicioz dhe me njohuri të gjera. Mehmeti II e njihte Skënderbeun që nga koha kur së bashku ishin në oborin e Muratit II.

Sapo e mori pushtetin në duar, ai u përpoq ta nënshtroste Skënderbeun. Kështu, nga viti 1452 dërgoi disa ekspedita ushtarake në Arbëri, por pa sukses.

Qyteti i Beratit ishte ende nën sundimin osman. Kalaja e Beratit ishte e fortifikuar mirë. Ajo kishte një pozitë strategjike dhe shumë të rëndësishme. Kështu, Skënderbeu vendosi ta fusë atë nën sundimin e tij. Në vitin 1455 Skënderbeu vendosi ushtrinë e vet përreth kalasë. Berati ishte thuajse paqë dorëzimit. Por, nga pakujdesia e Muzakë Topisë, komandantit arbëror, që kishte rrethuar kalanë, situata ndryshoi. Një ushtri e madhe osmane depërtoi befasisht dhe u shkaktoi humbje arbërve. Kjo humbje ishte i vetmi dështim i Skënderbeut për 25 vjet sa qëndroi në krye të arbërve. Por, kjo shkaktoi tronditje dhe lëkundje të disa prijës arbërorë. Kështu, Mojsi Golemi dhe Hamza Kastrioti kaluan në anën e osmanëve.

Sulltani i vuri ata në krye të ushtrive osmane kundër Arbërisë. Kësaj here Skënderbeu kishte të bënte me njerëz që ia njihnin mirë taktikën. Megjithatë, ai me mjeshtri arriti t'i thyente të dy ushtritë. Më 1456, në Fushën e Oranit (afër Dibrës), arriti ta shpartallojë ushtrinë osmane të udhëhequr nga Mojsi Golemi. Pas kësaj Mojsiu u pendua dhe Skënderbeu e fali. Kurse, më 1457, Skënderbeu theu edhe ushtrinë tjetër osmane të udhëhequr nga Hamza Kastrioti dhe Isa bej Evrenosi. Ata i sulmoi në befasi në Fushën e Ujit të Bardhë (afër Manastirit) dhe i shkatërroi. Hamza Kastrioti u zu rob dhe u dërgua në internim.

Megjithë këto humbje, Perandoria Osmane nuk pashoi së sulmuari tokat arbërore. Por, arbërit arritën me sukses t'i përballonin ekspeditat osmane deri më 1466.

Rrethimi i Dytë dhe i Tretë i Krujës

Në qershor të vitit 1466 Sulltan Mehmeti II mobilizoi një ushtri prej 150 mijë vetësh dhe u drejtua Krujës. Ishte ky Rrethimi i Dytë i Krujës. Skënderbeu edhe kësaj here përdori taktikën e njëjtë. Forcat e tij i ndau në dy pjesë e ia të qëndronte brenda në kala. Ajo udhëheqej nga Tanush Topia. Me pjesën tjetër qëndroi vetë jashtë mureve të kalasë.

Pas përpjekjeve disamujore, të pasuksesshme, Mehmeti II u largua nga Arbëria. Nën muret e kalasë të një pjesë të ushtrisë të udhëhequr nga Ballaban Pasha, Rrethimi vazhdoi.

Skënderbeu shfrytëzoi këtë situatë për të udhëtuar në Itali. Aje kërkoi ndihmë nga Papa dhe vendet e tjerë italiane. Gjendja ekonomike në Arbëri ishte e rënduar tej mase. Luftërat e vazhdueshme, të ashpura, e shkatërruan ekonominë e vendit. Nevojat për ushqime dhe gjëra të tjera ishin shumë të mëdha.

Ndihmat e shteteve italiane nuk ishin aq të mëdha. Megjithatë, Skënderbeu mori një mbështetje morale. Pas kësaj Skënderbeu u kthye në atdhe. Ai arriti të bëjë edhe një herë mobilizimin e brendshëm. Në prill të vitit 1467 arriti t'i rposhte forcat osmane që e kishin rrethuar kështjellën. Gëzimi i fitores u përhap aq shumë vendit. Kjo u prit me kënaqësi edhe në vendet mbiqerë perëndimore.

Fitoret e arbërve vetëm sa e egërsoi më shumë Sulltan Mehmetin II. Pas disa muajsh ai organizoi një ekspeditë tjetër të madhe. Kështu, shpreste se me Rrethimin e Tretë do ta thyente Krujën dhe Skënderbeun. Por edhe kësaj here Mehmeti II u detyrua të kthehej duarthaft.

Pas kësaj Skënderbeu nuk mundi të merrte pjesë në betejat të tjera. Ai i sëmure nga etbet, mbeti i shtrirë në shtrat. Më 17 janar 1468, i mbuluar me lavyd të përjeshme, mbylli sytë dhe vdiq në Lezhë. U varros po aty në Katedralet e Shën Kollit. Vdekja e tij ishte një humbje e madhe për të gjithë. Si për popullin arbëror ashtu edhe për njonin dhe botën perëndimore.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Çfarë dini për betejat e Skënderbeut?
- ◆ Lexoni më shumë për Rrethimin e Parë dhe të Dytë të Krujës. Diskutoni me arsimtarin për informatat që japin për këtë historiant, si Marin Barleti?
- ◆ Pse ishte humbje e madhe për arbërit vdekja e Skënderbeut?

23. Gjergj Kastrioti – Skënderbeu, mbrojtës i civilizimit evropian

Rezistenca e fuqishme e arbërve nën udhëheqjen e Skënderbeut ishte një mur mbrojtës për Evropën Perëndimore. Për 25 vjet ushtritë osmane nuk mundën të depërtonin në tutje. Për rolin dhe rëndësinë e arbërve lëlan të vetdijshme

edhe vendet e ndryshme evropiane. Kjo shprehet edhe përmes raporteve që ato kishte vendosur me Skënderbeun.

Skënderbeu kishte marrëdhënie të mira me disa vende evropiane. Ndër to më të rëndësishmet ishin ato me Shtetin e Papës, Mbretërinë e Napolit, Republikën e Venedikut, Dubrovnikun etj.

Marrëdhëniet e Skënderbeut me shtetet e tjera evropiane

Skënderbeu kishte raporte të mira me shtetin e Papës. Skënderbeu dhe arbërit shikobeshin si mbrojtës të krishterimit në Ballkan. Kështu, Selia e Shenjtë mbështeti përpjekjet e Skënderbeut për luftën antiosmane. Papët e Romës e mbështeti shtetin e Skënderbeut si në aspektin moral ashtu edhe në atë material.

Papati synonte që të krijohet një koalicion antiosman. Komandant i këtij koalicioni planifikohet të ishte Skënderbeu. Skënderbeu si personalitet e ushtarak i njohur kishte respekt të madh te papët e Romës. Për këtë Skënderbeu u nderua me titullin e lartë "kapiten i përgjithshëm i Selisë së Shenjtë".

Raporte veçanërisht të mira Skënderbeu kishte me mbretin e Napolit, Alfonsoin V. Napoli disa herë ndihmoi shtetin e Skënderbeut me ushqime, në aspektin financiar dhe me materiale të tjera. Me Napolin Skënderbeu nënshkroi edhe një traktat. Ai është i njohur si Traktati i Gaetas dhe kishte rëndësi për të dyja palët. Në vitin 1461 Skënderbeu i shkoi në ndihmë Ferdinandit, birin të Alfonsoit V. Në atë kohë ai kërcënohej nga sulmet e baronëve të Italisë së Jugut.

Skënderbeu kishte marrëdhënie edhe me Republikën e Venedikut. Por, ato nuk ishin gjithmonë të mira. Madje, në disa momente ishin të tensionuara. Sidomos gjatë viteve 1447–1448, kur Venediku e mori kështjellën e Dejës.

Me Republikën e Dubrovnikut Skënderbeu kishte krijuar marrëdhënie miqësore. Ai kishte vizituar tri herë Dubrovnikun. Gjatë atyre vizitave, Skënderbeu u prit me nderime të mëdha nga Senati i Republikës. Republika e Dubrovnikut e ndihmoi shumherë materialisht Skënderbeun.

Në Dubrovnik jetonin dhe vepronin edhe disa humanistë shqiptarë, të cilët dhanë kontribut të madh për dy vendet.

Skënderbeu kishte marrëdhënie të mira edhe me udhëheqësin e Zetës, Stefan Çernojeviçin. Ata kishte raporte miqësore ndërmjet vetë.

Veçanërisht, marrëdhënie të mira Skënderbeu kishte me Janosh Huniadin e Hungarisë. Ata planifikonin të krijonin një aleancë ushtarake, për të luftuar osmanët. Mirëpo, kjo aleancë nuk u krijua për arsye të ndryshme.

68

Për të mbajtur kontakte me vendet e tjera, Skënderbeu kishte angazhuar bashkëpunëtorë të shumtë. Në veçanti, në fushën diplomatike shumë aktive ishin humanistët e shquar shqiptarë të asaj kohe. Ndër ta, më të njohurit ishin vëllezërit Gjini e Pal Gazulli, që vepruan në Raguzë, peshkopi i Krugës, Stefani, peshkopi i Lezhës, Andrea etj. Ndër personalitetet e njohura diplomatike të kohës ka qenë edhe arqipeshkopi i Durrësit, Pal Engjëlli. Ky ishte një bashkëpunëtor shumë i afërt i Skënderbeut.

Gjin Gazulli

Skënderbeu personalitet i rëndësishëm evropian

Skënderbeu kishte raporte të mira me shumë vende të Evropës Ai gëzonte respekt të veçantë tek ato vende. Qëndresa antiosmane e arbërve u vlerësua lart nga opinionin bashkëkohës evropian. Ky respekt dhe ky vlerësim dashamirës u përcoll shekuj me radhë. Lufta e Skënderbeut dhe e arbërve ishte frymëzim për intelektuale, humanistë e studiues shqiptarë e botërorë. Kjo është materializuar në forma të ndryshme. Për Skënderbeun janë shkruar e punuar shumë vepra historike, studime e piktura. Monumente të shumta janë vendosur nëpër qytetet më të rëndësishme evropiane. Pra, me të drejtë Skënderbeu mund të cilësohet mbrojtës i civilizimit evropian.

FJALORTHI

Arqipeshkop – titull i lartë në hierarkinë kishitare katolike.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Me cilat shtete evropiane Skënderbeu kishte marrëdhënie?
- ◆ Si qëndronin raportet e Skënderbeut me Venedikun?
- ◆ Përsëri më shumë për diplomatët e shtetit të Skënderbeut.

69

Arti

Nën ndikimin e frymës ilumistike, edhe në art pati ndryshime. U krijuan vepra të reja artistike, të pasuruara me një stil të ri. Ky stil i ri në pikturë, në arkitekturë dhe në muzikë u quajt barok dhe rokoko. Karakteristikat e artit të stilit të barokut janë: shumëllojshmëria e ngjyrave dhe ndriçueshmëria e figurave.

Stili i barokut u përdor si në ndërtimtarinë kishitare ashtu edhe në atë publike. Ndërtuesit e barokut përdornin mjete të ndryshme, në mënyrë që veprat e tyre të bënin përshtypje madhështore dhe luksoze. Ndërtesat e para të barokut u ndërtuan në Romë. Ndërtime në stilin e barokut gjenden në Itali, në Spanjë, në Gjermani etj.

Veçoritë e stilit të pikturës së barokut dallohen me lëvizjet, shprehjen e ndjenjave të forta dhe tendencat për madhështi. Në pikturë më të njohur kanë qenë: Rubens, Velaskez dhe Rembrant. Pikturat e Rubensit ishin me shumë dritë e shumëllojshmëri ngjyrash. Ato paraqisnin risi në artin e dariaitëhershëm.

Në shekullin XVIII në Francë lindi dhe u përhap një stil i ri i artit, i quajtur rokoko. Ky stil lindi si rezultat i një lirie më të madhe që u krijua në Francë nga dobësimi i sundimit absolut. Motivet e këtij stili ishin dashuria, buzëqeshja, gëzimi etj. Përveç Francës, ky stil u përhap edhe në vende të tjera evropiane.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Përsëri diçka për zbulimet e Kopernikut dhe të Keplerit.
- ◆ Çfarë flitej në fabulat e La Fontenit?
- ◆ Cilat janë veprat e Mollërit dhe çka shkruante në to?
- ◆ Trego karakteristikat e artit barok dhe rokoko.

112

XI

ARRËRIA NË SHEKUJT XVI – XVIII

OBJEKTIVAT

- Të kuptuarit e shkaqeve të ndryshimit të sistemit të Perandorisë Osmane.
- Përvetësimi i koncepteve kryesore historike të asaj periudhe historike.
- Njohja me personalitetet shqiptarë që kontribuan në Perandorian Osmane.
- Kultivimi i vetëdijes për roajtjen e trashëgimisë kulturore historike.

40. Forcimi i sundimit osman në Arbëri dhe qëndresa kundër tij (shekujt XVI – XVII)

Gjendja e arbërve pas vdekjes së Skënderbeut

Me vdekjen e Skënderbeut qëndresa shqiptare pësoi goditje të rëndë. Për pasojë një numër i madh i popullsisë u shpërngul në Itali e në vende të tjera. Kurse osmanët intensifikuan përpjekjet për nënshkrimin e tërë Shqipërisë. Magjithatë, rezistenca antiosmane nuk pushoi. Vatrë e qëndresës u bë Shkodra.

Arbërit bënë rezistencë të denjë në kalanë e Shkodrës. Por, ajo u detyrua të dorëzohet, më 1479. Kjo shënon përfundimisht rënien e trojeve shqiptare nën osmanët.

Përpjekjet e shqiptarëve për të rikthyer lirinë e humbur nuk pushuan as pas kësaj kohe. Gjendja e krijuar, më 1481, mundësoi që në Shqipëri të ktheheshin disa princër, si: Nikollë e Lekë Dukagjini dhe djali i Skënderbeut, Gjon Kastrioti. Ata bënë përpjekje për të rimëkëmbur zotërimet e tyre. Por, kjo nuk u realizua. Një përpjekje tjetër për ta rimëkëmbur principatën e gjyshit të tij ka bërë edhe nipë i Skënderbeut, i quajtur Skënderbeu i ri. Më 1503, ai zburkoi në Shqipëri, por edhe përpjekja e tij përfundoi pa sukses.

113

në qëndresë të fuqishme në **Krahinën e Këlmendit**. Në këto përfeshje, heroizëm të pashoq tregoi **Nora e Këlmendit**. Ajo filloi edhe veprim për të vrarë Vujo Pashën.

Në ndërkohë, përpjekjet e ushtrisë osmane për pushtimin e Vjenës përfunduan pa sukses. Kjo krijoi një situatë të re, më të favorshme, në Ballkan. Kështu, në Kosovë shpërtheu një kryengritje e përgjithshme antiosmane. Numri i kryengritësve arriti deri në 20 mijë vetë. Në krye të kryengritësve ishte vetë arqipeshkvi i Shkupit, **Pjetër Bogdani**. Fatkeqësisht, kryengritja nuk u përkrah nga popujt e tjerë të Ballkanit. Në këto rrethana të pafavorshme kryengritja nuk pati sukses. Në fillim të vitit 1690, në betejën e Kaçanikut, ushtria austriake, bashkë me kryengritësit shqiptarë, u mposhtën nga ushtria osmane. Dësftata e kryengritësve shqiptarë, bashkë me tërheqjen e austriakëve, krijoi një gjendje të rëndë për popullsinë vendëse.

Bashkë me ushtarët austriakë u tërhoqën edhe disa banorë kosovarë. Por, nuk mund të flitet për ndryshimin demografik të Kosovës në atë kohë.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Si rezistuan shqiptarët pas vdekjes së Skënderbeut?
- ◆ Çfarë ndarje administrative të trojeve arbërore bëjnë sunduesit osmanë?
- ◆ Cili ishte qëllimi i organizimit të kuvendeve shqiptare dhe të atyre ballkanike?
- ◆ Kush i udhëhoqi kryengritësit shqiptarë në kryengritjen e vitit 1689-1907?

41. Përhapja e islamizimit të shqiptarët

Struktura fetare e popullit shqiptar para pushtimit osman

Para vendosjes së sundimit osman popullsia shqiptare i përkiste fesë së krishterë. Kjo, fe kishte dy rite fetare: katolike dhe ortodokse.

Megjithatë presionin e madh, kisha katolike në Shqipëri arriti të mbijetojë. Ajo u përpoq të organizohet e të konsolidohet në kushtet e reja të sundimit osman.

Edhe gjatë shek. XVI-XVII, kryepeshkopata (arkipeshkopia) e Tivarit vazhdoante të ishte kryeqendër e kishës katolike për Shqipërinë Veriore dhe për Kosovën.

Një rol të rëndësishëm në forcimin e besimit katolik luajti institucioni i fuqishëm me emrin "De Propaganda Fide" (Për Përhapjen e Fesë), krijuar në Romë në vitin 1622.

Gjatë sundimit osman, kisha ortodokse ishte në pozitë më të favorshme se kisha katolike. Patrikana e Stambollit, që ishte qendra e kishës ortodokse, gëzonte përkrahjen nga shteti osman.

Feja ortodokse ishte e përhapur në Shqipërinë Jugore, Lindore dhe Verilindore. Kisha ortodokse në trojet shqiptare ishte ndarë në mitropoli, të cilat vareshin nga Patrikana e Ohrit dhe ajo e Pejës.

Xhamia-objekti fetar islam

Përhapja e fesë islame në viset shqiptare

Pas pushtimit osman gjendja e popullit arbëror ishte shumë e rëndë. Luftërat në shekullin XV e shkatërruan pothuajse tërësisht vendin. Një pjesë e popullsisë u shpërngul në Itali. Në këto rrethana shteti osman vendosi sistemin feudalo-ushtarak.

Në kushtet e përmendura, në trojet arbërore filloi të përhapet feja e re: feja islame. Në fillim fenë islame e morën kryesisht djemtë e bujqarëve shqiptarë. Këta djem dërgoheshin në pallatin e sulltanit ose në qendrat e krahinave të vendit. Pasi kalonin në fenë islame, këta djem ktheheshin në vendin e tyre dhe merrnin pozitë të ndryshme në administratë ose ushtri. Osmanët mendonin se, duke u islamizuar pjesëtarët e familjeve aristokratike arbërore, më lehtë do të përimej feja islame te shtresat e tjera të popullsisë. Islamizimi u përhap së pari në qytetet shqiptare. Ato ishin shndërruar nga pushtuesit në qendra administrative dhe ushtarake. Në fshat islamizimi u

Konflikti i Ali Pashë Tepelenës me Sulltanin

Forcimi i Pashallëkut dhe veprimet mospërfilëse të Ali Pashë Tepelenës e shqetësuan Perandorinë Osmane. Për këtë arsye, Sulltani në vitin 1812 e shkarkoi Ali Pashë Tepelenën. Ky veprim i Portës koqësoi edhe më shumë marrëdhëniet e Ali Pashës me Perandorinë.

Ali Pashë Tepelena dhe Lordi Bajram

Sulltani nxitu kundërshtarët e Ali Pashë Tepelenës për veprim. Këta synonin të përmbynin Ali Pashën dhe të merrnin në duar të veta udhëqjen e Pashallëkut. Këtyre veprimeve Ali Pashë Tepelena iu kundërpërgjigj. Ai organizoi atentat kundër Ismajl Pasha beut. Kjo acaroi edhe më shumë gjendjen. Ali Pashë Tepelena filloi përgatitjet ushtarake për mbrojtje. Për të siguruar përkrahjen e popullsisë greke për luftë kundër Perandorisë, Ali Pashë Tepelena në vitin 1820 bëri thirrje për mobilizim të shqiptarëve dhe të grekëve për mbrojtje. Greçia Qendrore dhe Moreja do të bashkoheshin në një shtet autonom e që do të jenë nën mbrojtjen e tij.

Rënia e Pashallëkut të Janinës

Në qershor të vitit 1820, ushtria e Perandorisë Osmane e sulmoi Pashallëkun e Janinës. Shumë komandantë të ushtrisë së Ali Pashë Tepelenës,

të frikëtur nga ushtria osmane, dezertuan. Kjo e vështirësoi pozitën e Ali Pashë Tepelenës. Në gusht të vitit 1820 ushtria osmane hyri në Janinë. Ali Pasha bashkë me një numër ushtarësh më besnikë u tërhoq dhe u vendos në dy këshqjellat pranë qytetit. Rënia e njëpasnjëshme e pjesëve të Pashallëkut krijuan demoralizim të madh edhe te njerëzit me të afërta e besnikë të Ali Pashë Tepelenës. Madje edhe dy djemtë e Ali Pashë Tepelenës kaluan në anën e forcave osmane.

Pas një mërimi të gjatë, në vitin 1822, Aliu u vra me tradhti. Koka e tij u dërgua në Stamboll si trofe, ndërsa trupi u varros në Janinë.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Filisi për rrethanat e krijimit të Pashallëkut të Janinës.
- ◆ Tregoni për marrëdhëniet e Ali Pashë Tepelenës me Portën e Lartë dhe me vendet evropiane.
- ◆ Cilat ishin arsyet e shkatërrimit të Pashallëkut të Janinës?

45. Kultura shqiptare në shekujt XVI – XVIII

Artsi dhe kultura në shekujt XVI-XVII

Vendosja e sundimit osman në Shqipëri e pengoi zhvillimin normal të kulturës kombëtare. Megjithatë në kushte të rënda të sundimit të huaj, përpjekjet e intelektualëve atdhetarë nuk pushuan. Prihëritje katolike u bënë nisimtarë të zhvillimit të arsimit e të letërsisë në gjuhën shqipe. Në shekullin XVII u hapën disa shkolla fillore, si në Janjevë, Kurbinë të Krutës, Shkodër etj. Patriotët si **Pjetër Budi** e **Frang Bardhi** dhanë kontribut në përgatitjen e librave shkollorë. Përveç këtyre shkollave, mësimi zhvillohej edhe në medrese. Ekzistonin edhe shkolla pranë manastireve ortodokse.

Letërsia shqiptare në atë kohë kryesisht ishte fetare. Gjon Buzuku, në vitin 1555, botoi "Mesharin". Ky është libri i parë i shkruar në gjuhën shqipe që njihet deri më sot. Me vonë u dalluan edhe **Lekë Matranga**, nga arbëreshtet e Italisë, **Pjetër Bogdani** etj.

Duhet përmendur edhe poetët shqiptarë që shkruan në stile dhe gjuhë orientale. **Jahja Dukagjini**, **Suzi Çelebiu** etj. ishin të njohur në kulturën osmane-orientale të asaj kohe.

„Meshari” (1855)

Në atë kohë ndërtimet ishin kryesisht për nevoja ushtarake e fetare. Piktura u zhvillua në lëpër nëpër kisha. Piktoret më të njohura ishin Onufri Neokastriti, i biri i tij Nikolla etj.

Në pikturat e Onufrit dominonte ngjyra e kuqe. Ai arriti t'i shmanget stilit të ngurtë bizantin dhe brenda pikturave të t'j krijoi atmosferë realiste.

Ndryshimet në ekonomi dhe në jetën shoqërore ndikojnë edhe në kulturë

Në gjysmën e dytë të shekullit XVII shteti osman përjetoi krizë.

Sistemi i timarit u shthur. Një shtresë e promarrëve u pasuruan, ata gaheshin çifligarë. Këta grumbulluan sasi të madhe toke në duart e tyre "çifligjet".

Krahas ndryshimeve që ndodhën në fshatra, ndryshime pati edhe në qytete. Në atë kohë vihet re një zhvillim i hovshëm i qyteteve shqiptare. Qytetet si Shkodra, Ulqini, Prizreni, Vushtrria, Peja, Gjakova, Tetova, përjetuan rritje të popullsisë së tyre. Nëpër këto qytete u zhvillua shumë edhe zejtaria. Po ashtu, edhe tregtia përjetoi lulëzim.

Ky ndryshim në jetën ekonomike e shoqërore u reflektua në të gjithë lëmenjtë e jetës. Gjatë shekujve XVII-XVIII nëpër qytetet u shfaq mjaft ndërtimi me karakter privat, publik e fetar. Në atë kohë shumë pashallarë ndërtuan saraje të reja të larta. U ndërtuan edhe shumë ndërtesa administrative, çezma, hamame etj.

Po ashtu, edhe kultura u gjallërua, në atë kohë. Letërsia u zhvillua në dy drejtime. Klerikët, si Gjon Nikollë Kazazi etj. u dalluan me shkrimet e tyre në letërsinë fetare katolike. Kurse në shekullin XVIII u dalluar autorët e quajtur "bejtëxhinj". Poezi të tyre mbështeteshin në modelet e poezisë orientale. Shumica e këtyre veprave shkruheshin në gjuhën osmane, arabe ose persiahe. Autorët më të njohur të kësaj rryme ishin: Nezâm Frakulla, Sylejman Naibi e Hasan Zyko Kamberi.

Përfaqje të mëdha pati edhe për bartimin e një alfabeti të veçantë për gjuhën shqipe. Theodor Haxhi Filipi arriti ta përpilonte një alfabet të tillë.

Në atë kohë qendër e rëndësishme kulturore e arsimore u bë Voskopoja. Aty, më 1720, u formua shkolla e mesme "Akademia e Re" ku mësimi zhvillohej në gjuhën greke. Në Voskopojë u zhvillua edhe arkitektura. Aty u ndërtuan mbi 20 kisha. U ndërtuan edhe një varg objektosh fetare myslimane, si Xhamia e Plumbit në Shkodër, Xhamia e Er'hem Beut në Tiranë etj.

Sa i përket pikturës ajo kryesisht është zhvilluar nëpër kisha. Afreska dhe ikona të bukura u pikturuan nga piktoret të njohur, si: David Selenica, Kostandin Shpataraku, vëllezërit Zografi nga Korça etj.

Kultura shqiptare me gjithë veshitërishtë që pati gjatë shekujve XVI-XVIII kishte edhe disa përparime. Ajo arriti u mbajë gjallë frymën kombëtare të popullit shqiptar dhe idealin për liri në ato kohë të vështira.

PYETJE DHE DETYRA

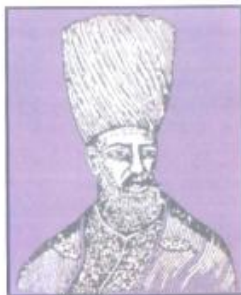
- ◆ Çili është libri i parë i shkruar në gjuhën shqipe dhe kush e shkroi atë?
- ◆ Në çfarë drejtime u zhvillua letërsia shqipe gjatë asaj kohe?
- ◆ Ç'është për zhvillimin u arkitekturës dhe të pikturës të shqiptarët gjatë shekujve XVI-XVIII?

46. Personalitete shqiptare që lanë gjurmë në historinë e Perandorisë Osmane gjatë shekujve XV – XVIII

Perandoria Osmane ishte shtet i karakterit ushtarak dhe fetar-islamik. Karakteri kombëtar ishte më pak i theksuar. Vetëm sulthanët rridhnin nga familjet turke. Klasën sunduese të shtetit shpesh e përbënin qeveritarë joturq. Po ashtu, edhe në pozita të tjera me rëndësi kishte shumë persona me origjinë joturke. Kushi i vetëm për të qenë pjesë e elitës pushtetare osmane ishte: t'i shërbehej shtetit, fesë islame dhe të sillhehe si nisman. Gjithashtu, edhe jurnyslimanët (të krishterët, hebrejtë etj.) mund të ishin pjesë e klasës sunduese. Ata vetëm duhej ta përqafoinin besimin dhe kulturën islame.

Personalitete shqiptare që kontribuan për shtetin osman

Përfaqjet e shqiptarëve për liri, nga sundimi osman, nuk pushuan asnjëherë. Megjithatë, bashkëjetesa e gjatë 500 vjeçare ka ndikuar në marrjen dhe dhënie të shumë aspekteve kulturore, fetare etj., por edhe në jetën e përditshme të shqiptarëve sikurse edhe te popujt tjerë qëishin nën sundimin osman.

Kryeministri osman, Mehmed Qyprylli

Krahas të tjerëve, edhe shumë individë shqiptarë luajtën rol të rëndësishëm në Perandorinë Osmane. Shumë nga ata arritën të zënë edhe poste të rëndësishme. Disa, madje, u shquan si *ministrat, kryeministrit, komandantë ushtria, admiralë flotash etj.*

Ushtarë trimë shqiptarë u dalluan në ushtinë osmane. Ata u ngritën në postet e *pashallarëve* (gjeneralëve) apo të ministrave e të kryeministrave. Më shumë se 25 *kryeministrit ishin me origjinë shqiptare*. Duhet përmendur disa nga ata që luajtën rol të rëndësishëm në momente kryesore për shtetin osman. Gedik Ahmet Pasha nga Vlora ishte bashkë-

kohani i Skënderbeut. **Lutfi Pasha** nga Vlora qeverisi në vitet 1539-1541, shqubej si dijetar. **Koxha Sinan Pasha**, gjatë viteve 1580-1596, pesë herë ishte kryeministër. Ai njihet si *pushtues i Jemenit*. **Merre Hysein Pasha** luftoi kundër jeniçerëve kryeqytet, shërbeu më 1601-1602. Por, më të njohurit ishin kryeministrit nga familja e njohur e Qyprry-ve. **Qyprry Mehmet Pasha** (1578-1661), **Qyprry Ahmet Mustafa Pasha** (1635-1676) dhe **Qyprry Fazil Mustafa Pasha** (1637-1691), që u dalluan si reformatorë të ushtisë dhe stabilizues të shtetit.

Dijetarë, shkrimtarë, poetë, piktoret e arkitektetë shqiptarë në Perandorinë Osmane

Përveç si ushtarakë e pushtetarë, shqiptarët u dalluan edhe si dijetarë, kryeklerikë myslimanë, shkrimtarë, poetë, piktoret, arkitektet etj.

Shumë ndërtesa të bukura fetare e publike u ngritën pikërisht: nga arkitektët shqiptarë. I takoi nderi dhe përgjegjësia arkitektit shqiptar, **Atik Sinani**, që me urdhrin e Sulltan Mehmetit II të ndërtojë xhaminë e famshme të **Mehmet Fatihut** në Stamboll. Me origjinë shqiptare ishte edhe arkitekti genial, **Mimar Sinani** (1490-1588). Mimar Sinani cilësohet arkitekti më i madh osman i të gjitha kohëve. Ai ndërtoi më shumë se 300 objekte

madhështore fetare e publike. Nder veprat e tij më të njohura janë **Xhamia e Sulltan Sylejmanit** në Stamboll, **Xhamia e Sulltan Selimit II** në Edrene etj. Arkitekti tjetër, shumë i njohur, ishte edhe **Sedefqar Mehmet Agai**. Mendohet se ai ishte me origjinë nga qyteti i Elbasanit (Shqipëri). Ai shquhet sidomos me kryeveprën e tij **Xhaminë Sultana Ahmet**, në Stamboll.

Në shekujt XV-XVI në fushën e poezisë osmane, u dalluan një vargë, poetësh me origjinë shqiptare. **Mesih Prishtina** ishte njëri ndër më të njohurit. Ai ishte me origjinë nga Prishtina (Kosova). Dallohej edhe me shkrimin kaligrafik. Një poet tjetër shumë i njohur ishte **Jahja Bej Dukagjini**. Ai rridhte nga familja e njohur e Dukagjineve. Pasi kishte kaluar rrugën e ushtarakut si jeniçer dhe spahi,

Arkitekti Sinani

Xhamia Sulejmanit në Stamboll (Arkitekti Sinani)

Xhamia e Plumbit në Shkodër.

Këto objekte shërbyen për popullin. Ato u trashëguan brez pas brezi dhe janë bërë pjesë e trashëgimisë së popullit tonë. Si të tilla ato e kanë vlerën e vet kulturore-historike.

Urë e perandërës osmane

FJALORTHI

Teqe - ndërtesë kulturi bektariziane.

PYETJE DHE DETYRA

- ◆ Çfarë ndikimi pati kultura osmane në kulturën e popullit shqiptar?
- ◆ Përse ndihet objekti më i rëndësishme që janë ndërtuar në trojet shqiptare gjatë sundimit osman.
- ◆ Kush mori pjesë në ndërtimin e këtyre objekteve?

XII

REVOLUCIONET E MËDHA NË AMERIKËN E VERIUT DHE NË FRANCË

OBJEKTIVAT

- Të kuptuarit e shkaqeve ekonomike e shoqërore të shpërthimit të rrvolucioneve borgjeze.
- Të vlerësuarit e rëndësisë së ngadhënjimit të këtyre rrvolucioneve për shoqëritë njerëzore.
- Identifikimi i rolit të personaliteteve në zhvillimet e proceseve shoqërore.

48. Rrvolucioni amerikan – krijimi i SHBA-ve

Shkaqet e fillimit të Rrvolucionit

Begatitë natyrore në Amerikë nxitën vendet evropiane për kolonizim. Kolonia e parë angleze në Amerikë ka qënë ajo e Virgjinisë. Pas marrjes së Virgjinisë anglezët depërtuan në thellësi të kontinentit dhe në territorin e SHBA-ve formuan 13 koloni. Kështu, nga mesi i shek. XVIII, Anglia u bë zotëruese kryesore e vendeve të Amerikës së Veriut. Por, për të ruajtur këto zotërime, anglezët qënë të detyruar të luftonin me Francën, Holandën dhe Spanjën. Kjo luftë i shkaktoi qeverisë angleze shpenzime të mëdha. Për të dalë nga kjo gjendje, ajo vendosi të rriste taksa në kolonitë e Amerikës së Veriut.

Pagesa e taksave u kundërshtua nga kolonistët. Pakënaqësia u shtua edhe më shumë, kur në portin e Bostonit erdhi një sasi e madhe çaji, për të cilën u vendos taksa. Kolonistët sulmuan anijet dhe arkat e çajit i hodhën në det. Kjo keqësoi edhe më shumë marrëdhëniet midis anglezëve dhe kolonistëve. Në këto rrethana shpërthyer konflikte luftarake. Kërkesat e kolonive amerikane për vetadministrimin po bëheshin gjithnjë e më të zëshme.

Ek 3 - Rexhepi, Fehmi, Demaj Frasher, Historia 8: Shkolla e Mesme e Ulet, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

Nga Kriza Lindore e viteve 1875-1878 Bullgaria doli me dy njesi autonome, te **Bullgarise** dhe te **Rumelis Lindore**. te cilave, u njoh zyrtarisht autonomia nen vasalitetin e sultanit. Ne vitin 1879, ne krye te shtetit te ri bullgar u vu princi bullgar me origjine gjermane, **Aleksander Batenbergu**.

Pas çlirimt pronat e feudalëve osmanë kaluan në duar të fshatërisë së bullgare. Këtu agrarë dhe miratimi i Kushtetutit në vitin 1875, e cila njihje pronën private dhe vendoste norma juridike borgjeze, siguron një zhvillim të lirë e të shpejtë të kapitalizmit në Bullgari. Në vitin 1908 Bullgaria përmbysi vasalitetin ndaj Perandorisë Osmane dhe në Ternovo shpalli pavarësinë e saj.

Fjalori: **Fanariotët** - grekët e pasur të lagjes Fener (Fanar) që ishin të lidhur ngushtë me Portën e Lartë në Stamboll ku ishte selia e patriarkut grek.
Asamble - kuvendi, organi më i lartë ligjvënës i një shteti apo provincë.

Çështje për diskutim

1. Kush sundonte në principatat rumune gjatë shek. XVIII dhe në fillim të shek. XIX?
2. Kush e udhëhoqi kryengritjen e vitit 1821 në Rumani?
3. Cilët ishin ideologët e parë bullgarë dhe për çka u angazhuan?
4. Kush e pengonte zgjimin kombëtar bullgar dhe pse?
5. Kur u njoh pavarësia Bullgarisë, kur dhe ku u shpall ajo?

66

SHQIPTARËT NË SHEKULLIN XIX VI

Filloret e zbatimit të reformave

Dobësimi i vazhdueshëm i Perandorisë Osmane i detyroi qeveritarrët osmanë në gjysmën e parë të shek. XIX të bënin përpjekje për ta forcuar atë. Kështu, sultan Mehmeti II ndërroi disa reforma për centralizimin e administratës shtetërore, për organizimin e ushtrisë sipas modelit të ushtrive evropiane. Ai në vitin 1832 hoqi zyrtarisht sistemin e timarit që ishte shthurur prej kohësh.

Në nëntor të vitit 1839, **sultan Abdyl Mexhidi shpalli një dekret perandorak për reforma të reja**. Për zbatimin e këtij dekreti u ndërmorën një varg reformash administrative, financiare, ushtarake dhe asincore, që i takojnë periudhës së **Tanzimatit**. Synim kryesor i këtyre reformave ishte vendosja e një administrate të centralizuar në të gjitha viset e perandorisë dhe forcimi i ushtrisë osmane. Sipas dekretit, të gjithë shtetasit e perandorisë ishin të barabartë, pavarësisht nga feja e kombësia.

Në vitin 1856 u shpall një dekret i ri perandorak. Ndër ligjet më të rëndësishme që doliën pas këtij dekreti ishte **Ligji agrar** me të cilin sarkasinohej pronësia private mbi tokën dhe garantohej shpëblerja e saj e lirshme.

Në vitin 1864, Porta zbatoi një reformë administrative, sipas së cilës territoret e perandorisë ndaheshin në **vilajete**. Vilajetet u ndanë në **sandhaqe**, në **kaza** dhe në **nahie**. Tokat shqiptare u përfshinë në katër vilajete: në **Vilajetin e Shkodrës**, të **Kosovës**, të **Manastirit** dhe të **Janinës**.

Vilajetet shqiptare

67

Zbatimi i reformave në Shqipëri filloi qysh në vitet e 30-ta të shek. XIX. Kështu, në trevat shqiptare filloi rekrutimi i ushtarëve të rregullt (aizamëve), që duhej të shërbenin për shumë vjet larg vendit të tyre dhe u shpallën taksat për mbajtjen e ushtrisë etj.

Porta e Lartë, duke u mbështetur në konceptin meqëtar të iden afkimit të kombësisë me fenë, shqiptarët nuk i njohu si kombesi më vete, prandaj nuk ua njoha as të drejtën e zhvillimit të arsimit në gjuhën e tyre. Qeveria osmane e kishte të qartë se po të lejonte arsimimin e shqiptarëve në gjuhën e tyre amtare, ata do të ishin edhe më këmbëngulës në realizimin e të drejtës së tyre kombëtare për formimin e shtetit të pavarur shqiptar.

Kryengritjet shqiptare kundër Tanzimatit

Zbatimi i reformave të reja ishte një përpjekje për forcimin e Perandorisë Osmane. Por, për popullin shqiptar ato sollën rëndimin e zgjedhës osmane dhe keqësimin e gjendjes së tij ekonomike. Si rrjedhim, u rrit pakënaqësia e shqiptarëve dhe shpërthye një valë kryengritjesh popullore antiosmane. Ato filluan në vitet e 30-ta dhe vazhduan deri në vitet e 70-ta të shek. XIX.

Kryengritje shqiptare shpërthyen në kohë e në krahina të ndryshme, megjithatë u shtirën në të gjitha trevat shqiptare, nga **Kosova** e deri në **Çamëri**.

Vala më e madhe e kryengritjeve të viteve të 30-ta përfshiu Beratit dhe Shkodrën. Kryengritja e Beratit shpërthye në vjeshtë të vitit 1834, ku nën udhëheqjen e **Tafil Buzit** u bashkuan rreth 10 000 kryengritës. Kryengritja e Beratit u përhap edhe në krahinat e Vlorës, të Tepelenës, të Skriparit, të Tomoricës, të Mallakastrës dhe të Dëshnicës. Kryengritja tjetër sapërthye në Shkodër, në maj të vitit 1835. Mbi 11 000 kryengritës, të udhëhequr nga **Hamza Kazazi** e **Dasho Shkrelli**, sulmuan forcat osmane. Kryengritja u përhap edhe në Malësinë e Mhishkodrës, në Mirditë, në Ulqin etj. Përkrah kryengritësve shkodranë luftuan edhe vullnetarë nga Gjakova e Peja. Ndër kërkesat e kryengritësve të viteve të 30-ta më e rëndësishme ishte kërkesa për qeveritjen e vendit nga shqiptarët.

Në vitet e 40-ta shpërthyen kryengritje shqiptare edhe më të mëdha. Në mars të vitit 1844 shpërthye një kryengritje në trevat shqiptare Vostilindore. Ajo u përhap në **Rrafshin e Dukagjinit**, në rrethet e **Prishtinës**, të **Shkupit**, të **Kumanovës** dhe në krahinën e **Pollogut** (Tetovë-Gostivar). Mijëra kryengritës shqiptarë, të udhëhequr nga **Dervish Cara**, çliruan një varg qytetesh. Për të shlytur këtë kryengritje, Porta e Lartë solli forca të mëdha ushtarake. Në nëntor të vitit 1844 shpërthye një kryengritje tjetër në krahinën e Dibrës dhe të Matit. Në korrik të vitit 1847 shpërthye një kryengritje e

68

madhe në Shqipërinë e Jugut. Ajo filloi në Kurvendish dhe u përhap shpejt në gjithë Labërinë, në trevën e Çamërisë, të Përmetit dhe të Mallakastrës. Forcat kryengritëse, të udhëhequra nga **Zenel Gjoleka**, **Rrapo Hekali** etj., thyen disa herë ushtritë osmane. Por, në dimrin e këtij viti, forcat osmane e shtypën edhe këtë kryengritje.

Kryengritjet e periudhës së Tanzimatit kishin karakter popullor. Në të morën pjesë shqiptarë të krahinave të ndryshme pa dallim feje. Kryengritësit luftuan kundër shtypjes kombëtare dhe kundër shfrytëzimit ekonomik. Ata e detyruan qeverinë e Stambollit që në shumë krahina, sidomos në ato malore, ta shtynte zbatimin e reformave centralizuese osmane. Mirëpo me këto kryengritje të armatosura shqiptare nuk u arriti suksesi i dëshiruar. Ato u shuan me ashpërsi nga qeveria osmane.

Fjalori: **Tanzimat** - reformë.
Centralizim - përqendrimi i të gjitha kompetencave në organet e pushtetit qendror.
Dekret - akt me fuqi ligjore i shkruar nga kryetari i shtetit apo ndonjë organ tjetër i lartë shtetëror.

Çështje për diskutim

1. Cili ishte synimi kryesor i reformave të Perandorisë Osmane?
2. Në sa vilajete u përfshinë trojet shqiptare dhe cilat ishin ato?
3. Si u pritën reformat e Tanzimatit në trojet shqiptare?

25. FILLET E RILINDJES KOMBËTARE SHQIPTARE

Filloret e epokës së Rilindjes

Rilindja Kombëtare Shqiptare përbëu një periudhë të re në historinë e popullit shqiptar. Ajo fillon në gjysmën e parë të shek. XIX dhe mbaron në vitin 1912, me Shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë. Rilindja ishte një levizje e gjerë politike e kulturorë me karakter kombëtar, që synonte çlirimin dhe bashkimin e të gjitha tokave shqiptare në një shtet të vetëm e të pavarur si dhe zhvillimin e arsimit e të kulturës kombëtare.

Këto ide përparimtare e kishin burimin në idetë e iluministëve të shquar: Xhon Llokut, Volterit, Didëros, Rusos etj., të cilët punuan e jetuan në shekullin XVIII. Idetë e iluministëve, ndërmbe me vonë deprimuan në

69

Çështje për diskutim

1. C'është Rilindja Kombëtare shqiptare?
2. C'synonin rilindësit?
3. Pse rilindësit e kishin të vështirë të vepronin në Shqipëri?
4. Kush dhe kur e botoi abetaren e parë e të dytë në gjuhën shqipe?

26. FORMIMI I LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT (1875-1881)

Rreziku i copëtimit të tokave shqiptare

Shpërthimi i kryengritjeve çlirimtare antiosmane në Hercegovinë e në Bosnjë, më 1875, shënoi fillimin e Krizës Lindore. Serbia e Mali i Zi, të nxitur edhe nga Rusia, i shpallën luftë Perandorisë Osmane. Pa kështu veproi Rusia, më 24 prill 1877.

Në fillim të Krizës Lindore shqiptarët qëndruan në pritje, duke ndjekur me vëmendje zhvillimin e ngjarjeve, sepse, po të hynin në luftë, përkrah popujve ballkanikë kundër osmanëve, ekzistonte rreziku se vetë ata do ta ndihmonin realizimin e synimeve pushtuese greke dhe serbe. Nëse hynin në luftë përkrah osmanëve, atëherë do ta ndihmonin sunduesin e tyre shekullor dhe do të vhej në pikëpyetje qenia shqiptare. Pikërisht për këtë, filluan përpjekjet për të organizuar me mirë lëvizjen kombëtare dhe për të siguruar aleat të jashtëm. Në maj të vitit 1877 u formua një komitet shqiptar me qendër në Janinë, dhe në verë të po atij viti një komitet me qendër në Shkodër. Në dhjetor të vitit 1877, në Stamboll u formua një komitet tjetër me emrin "Komiteti Qendror për Mbrojtjen e të Drejtave të Kombësisë Shqiptare" ose, shkurtimisht, "Komiteti i Stambollit", me kryetar: Abdyl Frashërin dhe me anëtarë: Pashko Vastò, Ymer Prizrenin, Sami Frashërin, Zija Prishtinën etj.

Patriotët shqiptarë hynë në bisedime edhe me përfaqësuesit e Gregit për të krijuar një aleancë shqiptaro-greke, për luftë të përbashkët kundër Perandorisë Osmane. Takimet u zhvilluan disa herë, por ato përfunduan pa asnjë rezultat, sepse qeveria e atëhershme greke ishte kundër formimit të një shteti të pavarur shqiptar, ku do të përfshiheshin të gjitha tokat shqiptare nga Vranja, në verilindje të Kosovës, e deri në Prevezë, në jug të Çamërisë.

Shpërngulja e shqiptarëve nga Sanxhaku i Nishit 1877-1878

Përkrahja që Rusia u ofroi shteteve sllave të Ballkanit në luftë kundër osmanëve ia dha mundësi atyre të aneksonin territore të gjera shqiptare. Luftimet serbo-osmane që u zhvilluan në trevat e sanxhakat të Nishit, i cili i takonte Vilajetit të Kosovës, u përshkuan me terror e gjenocid të ushtrisë serbe ndaj popullsisë shqiptare. Gjatë dhjetorit 1877 dhe janarit 1878 ushtria serbe detyroi të shpërnguleshin me dhunë rreth 640 vendbanime shqiptare me mbi 160.000 banorë. Shqiptarët e Nishit, të Prokuplës, të Leskovicit, të Vrajes, të Kurshumlisë dhe të vendbanimeve të tjera shqiptare u detyruan të strehohen në thellësi të Vilajetit të Kosovës, që edhe sot njihen si muhaxhirë (refugjatë).

Refugjatë shqiptarë nga Sanxhaku i Nishit

Copëtimi i trojeve shqiptare sipas Traktatit të Shën-Stefanit

Pas përfundimit të luftës ruso-osmane, më 3 mars 1878 u nënshkrua një marrëveshje e paqes mes palëve, ndërluftuese e cila u quajti Traktati i Shën-Stefanit. Sipas këtij Traktati, copëtohehin rëndë trojet shqiptare. Në bazë të kësaj marrëveshje, Bullgaria, e cila fitonte autonominë, do të aneksonte krahinat shqiptare të Korçës, të Pogradecit, të Strugës, të Dibrës, të Kërçovës, të Gostivarit, të Tetovës, të Shkupit, të Kaçanikut dhe të Kumanovës. Serbia do të aneksonte viset veriore të Kosovës deri afër Mitrovicës, Malit të Zi do t'i jepeshin: Ulqini, Kruja, Anamali, Hoti, Gruda, Kelmendi, Plava, Gucia dhe Rugova. Mirëpo, kjo marrëveshje ruso-osmane nuk u përkrah nga Fuqitë e Mëdha, të cilat kishin vendosur organizimin e një konference të paqes, e cila do të mbahet në Berlin.

Formimi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit

Në situatën e rrezikshme që u krijua për shqiptarët pas nënshkrimit të Traktatit të Shën-Stefanit, kërkohesh mobilizimi dhe organizimi i të gjitha forcave për të mbrojtur trojet etnike nga copëtimi dhe për të siguruar të drejtat kombëtare. Puna së gjithash, duhej krijuar brenda vendit një qendër e vetme për të organizuar e drejtuar përpjekjet shqiptare. Për këtë qëllim patriotët shqiptarë thirrën një kuvend mbartëshqiptar në Prizren.

Përfaqësues të viseve shqiptare duke shkruar në Kuvendin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit

Më 10 qershor 1878 filloi punimet Kuvendi i Prizrenit. Në të merrnin pjesë figura të shquara, si: Iliaz Pashë Dibra, Abdyl Frashëri, Ali bej Gucia, Hasan Pashë Tetova, Ymer Prizreni, Ahmet Koronica, Zija bej Prishtina, Jashar bej Shkupit, Shaban bej Peja, Sylejman Vokshi, Shuaip Spahiu, Ali Hira etj. Kuvendi zgjodhi kryetar: Iljaz Pashë Dibrën. Ideja e përhapur qysh më parë për të formuar një lidhje të përgjithshme shqiptare me karakter kombëtar gjeti mbështetje të pjesëmarrësit e Kuvendit. Prandaj, në fillim Kuvendi vendosi të formonte Lidhjen e Prizrenit dhe t'ia bënte të ditur Kongresit të Berlinit se populli shqiptar ishte i vendosur të luftonte çdo vendim që cenonte ndonjë pjesë të atdheut.

Kuvendi vendosi gjithashtu të formonte: Këshillin e Përgjithshëm (me funksione legislative) me qendër në Prizren dhe Komitetin Qendror (me funksione ekzekutive), në kuadër të të cilit u formuan tri Komisione: Komisioni i Punëve të Jashtme me Abdyl Frashërin në krye, Komisioni i Punëve të Brendshme i drejtuar nga Haxhi Shabani dhe Komisioni i Financave nga Sylejman Vokshi.

Lidhja Shqiptare e Prizrenit organizoi forcat e armatosura vullnetare për të mbrojtur tokat shqiptare që do të rrezikoheshin dhe shpalli një besë të përgjithshme për të ndërprerë gjakmarrjet ndërmjet shqiptarëve.

Çështja shqiptare në Kongresin e Berlinit

Kongresi i Berlinit filloi punimet më 13 qershor 1878. Në të morën pjesë përfaqësuesit e gjashtë Fuqive të Mëdha: Gjermanisë, Anglisë, Francës, Rusisë, Austro-Hungarisë dhe të Italisë. Pas një muaj punimesh, më

13 korrik u nënshkrua Traktati i Berlinit, i cili përkusonte përfitimet politike dhe territoriale të Rusisë dhe të sllaveve të Ballkanit. Krahinat shqiptare që Traktati i Shën-Stefanit ia jepte Bullgarisë do të mbeteshin përsëri nën sundimin osman. Serbia nuk do të zgjerohet në drejtim të Mitrovicës dhe të Prishtinës, por do të merrte Pirotin, Vrajinë dhe Nishin, që në Shën-Stefan i ishin dhënë Bullgarisë. Mali i Zi, edhe pse nuk do t'i merrte të gjitha krahinat e premtuara në Shën-Stefan, megjithatë

Shqipëria në vitet 1877-1881

Nisja e Parë e Mësonjtoresë së Korçës

Pas Mësonjtoresë së Korçës u hapën shkollat shqipe edhe në Pogradec, në Esëkë, në Rëkë etj. Në Korçë u formua "Shoqëria e mësimi shqip", për të ndihmuar pëthajien e shkollave shqipe. Në vitin 1891 u hap po në

Pandeli Sotiri

Sevasti Qiriazi

Korçë, një shkollë shqipe për vajza, nën kujdesin e Gjerastim Qiriazi dhe të motrës së tij, Sevasti Qiriazi.

Për shkak të pengesave që nxirrma autoritetet osmane, në disa vise, si në Dibër, në Negovan etj., u hapën shkollat e fshehta shqipe ku dhanë mësim Seit Najdeni, Papa Kristo Negovani etj.

Shtypja shqiptare në fund të shek. XIX

Hapja e Mësonjtoresë në Korçë dhe e shkollave të tjera shtoi nevojën për botimin e librave në gjuhën shqipe. Në Shqipëri ishte e pamundur të nxirrshin botime në gjuhën shqipe, sepse nuk lejonte pushteti osman. Prandaj, patriotët shqiptarë, veçanërisht ata të diasporës, bënë përpjekje të vazhdueshme për të plotësuar kërkesat e shkollave të tyre në Shqipëri. Ata zgjeruan botimet në gjuhën shqipe, ngritën shtypshkronja jashtë shtetit, botuan libra, gazeta e revista shqipe. Kështu, në Bukuresht u botuan gazetat "Shqiptari" (1888 - 1903) dhe "Shqipëria" (1897-1899), në Sofje "Drita" (1901 - 1908), në Bruksel e në Londër "Albania" (1897-1909). Botimi i librave, i gazetave dhe i revistave vazhdoi edhe në vitet vijuese në shekullin XX.

Cështje për diskutim

1. Ç'dini për zhvillimin e arsimit e të kulturës shqiptare gjatë viteve të Lidhjes së Prizrenit?
2. Kur dhe pse u formua Shoqëria e Stambollit?
3. Kur u hap mësonjtoresja e Parë Shqipe dhe nën drejtimin e kujt?
4. Cilat janë gazetat më të njohura shqipe që filluan të botoheshin në fund të shek. XIX?

29. LIDHJA SHQIPTARE E PEJËS

Përshkrimi e kërkimesi për autostomat

Në fund të shekullit XIX, shqiptarët ende përballeshin me sundimin e egër osman, i cili luftonte me ngulm çdo lëvizje politike dhe kulturore të shqiptarëve. Përveç kësaj, u shtuan lakmitë shoviniste të shteteve fqinje ndaj tokave shqiptare. Shtetet e Ballkanit, si: Serbia, Greqia, Mali i Zi dhe Bullgaria, duke përdorur mjete të ndryshme propagandistike si dhe bandat e armatosura përpiqeshin të shpëtonin sa më shumë territore shqiptare.

Mërgimtarët shqiptarë myslimanë, katolikë e ortodoksë luftuan edhe kundër politikës asimiluese dhe përçarëse të Patrikanës greke të Stambollit. Madje, ata kërkuar krijimin e një kisha ortodokse kombëtare shqiptare. Kjo u arrit në maj vitit 1907 në SHBA dhe është e lidhur ngushtë me zmin e Fan Nolit si prift ortodoks shqiptar.

Mërgimtarët shqiptarë, myslimanë e të krishterë, tregtarë, zanakuq e nëpunës të organizuar në shoqëri dhe në klube të ndryshme në kofonite shqiptare ishin faktorë mjaft të rëndësishëm në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare dhe kontribuan shumë në shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë.

Cështje për diskutim

1. Cilat ishin shoqëritë më të njohura shqiptare në mërgim?
2. Numëroni disa nga personalitetet më të rëndësishme të kolonive shqiptare?
3. Cili ishte veprimtaria e shoqërive patriotike të mërgimit?

36. KRYENGRITJET SHQIPTARE KUNDËR SUNDIMIT OSMAN 1910-1911

Shqiptarët dhe revolucioni i turqve të rinj

Shumë intelektualë turq me ide përparimtare, që njiheshin si turqit e rinj ose xhonturq, ishin kundër regjimit absolutist të Sulltanit. Ata në fund të shekullit XIX formuan në Stamboll një komitet të fshehtë me zmin "Bashkim e Përparim".

Më 23 korrik të vitit 1908, sultan Abdyl Hamit II nën presionin e turqve të rinj u detyrua të shpallte kushtetutën. Ky akt shënoi suksesin e parë të turqve të rinj dhe fitoren ndaj absolutizmit.

Shqiptarët i përkrahën turqit e rinj, sepse kishin marrë premtime se pas fitores së revolucionit, turqit e rinj do t'ua njihnin atyre barazinë e lirisë politike. Lëvizja Kombëtare Shqiptare, pas revolucionit të turqve të rinj, pati një zgjerim e rritje të mëtejshme. Patriotët punuan sidomos për të zhvilluar arsimin e kulturën shqiptare dhe për bashkimin e shqiptarëve. Ata krijuan brenda vendit klube (shoqëri) patriotike, hapën shkollat dhe botuan libra e gazeta në gjuhën shqipe. Në të gjitha trevat, nga Mitrovica e deri në Prevezë të Çamërisë, u ngritën dhjetë klube e shkollat kombëtare.

Kryengritja e vitit 1910

Lirët dhe barazinë politike që kishin premtuar turqit e rinj nuk vazhduan gjatë. Ata pasi e forcuar pushtetin, iu kundërvuën gjithnjë e më shumë Lëvizjes Kombëtare Shqiptare. Turqit e rinj filluan të pongonin klubet e shkollat shqipe, të ndiqnin patriotet shqiptarë etj. Këto veprime si dhe taksat e shërbimit ushtarak e rritën pakënaqësinë e popullit shqiptar ndaj regjimit të turqve të rinj.

Kjo pakënaqësi përfshiu edhe krahinat maqore, të cilat deri atëherë kishin ruajtur disa të drejta vetëqeverisjeje. Për shkak të kësaj gjendjeje, që në shkurt të vitit 1909, malësorët e rrethëve të Pejës, të Gjakovës e të Dibrits ngritën krye kundër autoriteteve të turqve të rinj. Lëvizja përfshiu edhe Shkodrën e krahina të tjera. Për të shtypur qëndresën e shqiptarëve, qeveria e turqve të rinj organizoi, gjatë vitit 1909, dy ekspedita nën komandën e Xhavit Pashës, sidomos në Kosovë.

Komitetet e fshehta shqiptare filluan përpjekjet për të organizuar një kryengritje të përgjithshme, të armatosur autostomane. Në fillim të prillit të vitit 1910, kryengritja shpërtheu në rrethet e Prishtinës. Ajo u përhap shpejt në krahinat e tjera të Vilajetit të Kosovës dhe në krahinën e Dibrits. Kryengritësit zunë dy pozicione me rëndësi strategjike, Grykën e Kaçanikut dhe Grykën e Carralëvës.

Qeveria osmane shpall menjëherë shtetrrëthimin e Kosovës dhe organizoi një ekspeditë të madhe ushtarake nën komandën e Shefqet Turqut Pashës, një nga gjeneralët më të shquar të Portës së Lartë.

Betejat kryesore ndërmjet ushtrisë osmane dhe kryengritësve u zhvilluan në Grykën e Kaçanikut dhe në Grykën e Carralëvës. Në betejën e Kaçanikut kryengritësit udhëhiqeshin nga Idriz Seferi, ndërsa në atë të Carralëvës nga Isa Boletini. Kryengritësit luftuan me heroizëm, por u detyruan të tërhiqeshin përballë ushtrisë osmane, që ishte superiore në numër dhe në armatime. Pasi e shtypë kryengritjen në Kosovë, qeveria e turqve të rinj e urdhëroi ushtrinë e saj të vazhdohte marshimin në vise të tjera shqiptare, duke përfshirë Shqipërinë e Veriut e të Mëzme, ku u bënë arrestime e dënime të shumta dhe u mbyllën shkollat e klubet shqiptare.

Kryengritja e vitit 1911

Aksionet e egra ushtarake që ndërmori Stambolli për shtypjen e kryengritjes së vitit 1910 e shtuan më tepër pakënaqësinë e shqiptarëve. Prandaj, komitetet e fshehta filluan përgatitjet për një kryengritje të re, që do të përfshinte të gjitha krahinat.

Ek 4 - Rexhepi, Fehmi, Historia 9: Botim i Katert, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2009.

<p>Data, ngjarje, fakte</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Më 1 dhjetor 1918 u shpall në Beograd formimi i Mbretërisë Serbo-Kroato-Slllovene (SKS). • Deputetët shqiptarë në parlamentin e Jugosllavisë: Nexhip e Ferhat Draga, Aqif Bluta, Ramë Blitca, Halli Deralla njoftuan opinionin ndërkombëtar për gjenocidin që ushtrohej ndaj shqiptarëve. • Më 20 qershor 1928 qarqet shoviniste serbe vranë udhëheqësin kroatë të opozitës Stjepan Radiçin. • Në tetor të vitit 1934, nacionalistët kroatë vranë në Marsej të Francës, mbretin e Jugosllavisë, Aleksandrin.
<p>Çështje për diskutim</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kur u formua dhe pse u quajt Mbretëria Serbo-Kroato-Slllovene? • Analizoni situatën në Mbretërinë Jugosllave në kohën e krizës ekonomike botërore? • Krahasoni pozitën e popujve joserbë me popullin serb në Mbretërinë Jugosllave. • Identifikoni shtetet që ishin mbështetësit kryesorë të politikës së jashtme Jugosllave?

16. TURQIA DHE GREQIA NË MES DY LUFTËRAVE BOTËRORE

Turqia

Gjatë Luftës së Parë Botërore Perandoria Osmane u rreshtua në anën e Bllokut Trepalësh. Pas kapitullimit në nëntor 1918 territore të shumta të saj u vunë nën kontrollin e forcave ushtarake të Antantës dhe kështu ajo humbi: Palestinën, Sirinë, Libanin, Jordaninë, Irakun dhe Arabinë. Kjo gjerdje u sanksionua me Traktatin e Paqes së vitit 1919 i cili u pranua nga sultani, me çka mori fund së ekzistuar Perandoria Osmane. Turqia u copëtua dhe i mbeti vetëse territori në brendi të Anadollit (Azia e Vogël) deri në Detin e Zi.

Planet e copëtimit të Turqisë dhe fillimi i realizimit të tyre u pritën me indinjatë dhe zemërim të madh nga të gjitha shtetet shoqërore të popullsisë. Kështu lindi dhe u zhvillua një lëvizje e gjerë shoqërore me karakter nacional që njihet si Rilindje Kombëtare në krye të së cilës u gjend **Mustafa Kemal-Ataturku** i cili luftoi për të krijuar një Turqi moderne dhe të fuqishme. Ai kishte bërë emër si strateg ushtarak e shqubej për ndjenjat e tij patriotike, demokratike e antimonarkiste.

36

Kështu organizata të shumta u bashkuan dhe formuan një lëvizje të gjerë e të fuqishme dhe e quajten "Organizata për mbrojtjen e të drejtave të Anadollit e të Rumelisë". Kjo organizatë nacionaliste kishte për qëllim largimin e ushtrive të huaja, sigurimin e tërësisë territoriale dhe të drejtën e Turqisë për zhvillim të pavarur. Pas shumë konfrontimesh, si me pashtetin e sultanit, ashtu edhe me forcat e huaja të stacionuara në territorin e Turqisë, më 29 tetor 1923, Asambleja Kombëtare e shpalli Turqinë Republikë në krye me presidentin **Mustafa Kemal**.

Ataturku

Me nismën e presidentit Mustafa Kemal Ataturkut (1923-1938) u zbatua një program i gjerë reformash për modernizimin e jetës ekonomike, sociale dhe politike. Ndër të tjera ai e ndau fanë nga shteti, krijoi një sistem gjyqësor sipas modelit të Evropës Perëndimore, zëvendësoi alfabetin arab me atë latin, lejoi emancipimin e gruas duke ia pranuar të drejtat e barabarta me burrat, favorizoi veshjen evropiane, inkurajoi zhvillimin e industrisë dhe ekonomisë kombëtare.

Republika e Turqisë gjatë qeverisjs së Ataturkut zbatoi një politikë të jashtme asnjëse dhe të mirëkuptimit me të gjitha shtetet.

Greqia

Gjatë Luftës së Parë Botërore Mbreti Konstandin u lidh me politikën e Bllokut Qendror, kurse kryeministri **Evangellos Venizellos** me Antantën. Por në vitin 1917, Greqia ishte e lidhur tërësisht me Bllokun e Antantës. Prandaj, ajo në Konferencën e Paqes në Paris parashtroi kërkesat e saj për bashkimin me dhunë të Shqipërisë së Jugut, të Trakisë Perëndimore e Lindore, të të gjithë ishujve të Mesdheut Lindor, si dhe të disa rajoneve në Azinë e Vogël. Në korrik të vitit 1919, qeveria e **Venizellosit** nënshkroi një marrëveshje të fidehtë me Britaninë, ku, ndër të tjera, parashikobej edhe copëtimi i Shqipërisë midis Italisë e Greqisë. Me përkrahjen e fuqishme të Britanisë, qarqet sunduese greke arritën të plotësojnë pjesën më të madhe të kërkesave të tyre tokësore. Në mbështetje të Traktatit të Sevrit me Turqinë, që u nënshkrua më 10 gusht 1920, Turqisë ju shkëputen Trakia Lindore, disa ishuj të Mesdheut Lindor, Izmiri dhe rajonet rreth tij dhe lu bashkuan Greqisë.

Që në maj të vitit 1919, me miratimin e aleatëve kryesorë të saj, Francës e Britanisë, ushtria greke sulmoi Turqinë. Lufta greko-turke vazhdoi deri në shtator të vitit 1922 dhe përfundoi me shpartallimin e ushtrisë greke.

Disfata ushtarake e Greqisë acaroi shumë jetën politike në vend, dhe si pasojë monarkia u përmbys, Greqia shpallte republikë parlamentare.

37

Ek 5 - Bisaj, Isa, Ahmeti, Isuf, Historia 10:Gjimmazi Shoqeror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

Ismail Qemali

Mëdha dhe një komitet i re qendër në Bukuresht, që do të bashkërendonte veprimtarinë e komiteteve brenda e jashtë atdheut.

Pas mbledhjes së Bukureshtit, Ismail Qemali, Luigj Gurakuqi e patriotët të tjerë shkuan në Vjenë, ku u takuan me ministrin e jashtëm të Austro-Hungarisë dhe me ambasadorët e Anglisë, të Italisë etj. Në këto takime ata morën përcimit me popullin shqiptarë do të kishte mbështetjen e Fuqive Perëndimore.

Zhvillimi i vrullshëm i Luftës së Parë Ballkanike dhe marshimi i shpejtë i ushtrive ballkanike në thellësi të tokave shqiptare e bëri më të ngutshëm mbajtjen e kuvendit kombëtar. Më 25 nëntor 1912, Ismail Qemali me bashkëpunëtorët e tij, me delegatët e Shqipërisë së Mesme dhe me ata të Kosovës

arritën në Vlorë, ku do të mbahet kuvendi i përfundimtar i kombit shqiptar. Meqenëse forcat serbe po përparonin drejt Shqipërisë së Mesme për ta pushtuar atë, patriotët e Elhasanit, të Tiranës, të Durrësit, të Kavajës, të Peqinit dhe të Lushnjës e ngritën flamurin kombëtar, pa pritur mbledhjen e Kuvendit të Vlorës, për t'i vënë ushtritë serbe para faktit të kryer.

Rezultati i vazhdueshëm dhe situata e disfavorshme politike i detyroi patriotët të ndërmerrnin hapa konkretë. Edhe pse nuk kishin arritur delegatët e disa krahinave, më 28 nëntor 1912, në orën 14, filluan në Vlorë punimet e Kuvendit Kombëtar. Kryetar i tij u zgjodh Ismail Qemali. Në rrethanat e reja politike, kur po shembje sundimi i Perandorisë Osmane në Ballkan, zgjidhja më e drejtë ishte jo autonomia e kërkuar deri mëherë nga kuvendet e kryengritjet shqiptare, por pavarësia e plotë. Në fjalën që mori Ismail Qemali në Kuvend thau: "E vetmja udhë shpëtimi është ndarja e Shqipërisë nga Turqia". Ky mendim gjeti miratimin e plotë të delegatëve të tjerë dhe Kuvendi i Vlorës vendosi Shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë. Akti historik i pavarësisë u nënshkrua nga të gjithë delegatët. Pas këtij vendimi, Ismail Qemali me bashkëpunëtorët e tij doli në ballkonin e ndërtesës ku mbahet Kuvendi, përpara së cilës ishte mbledhur spontanisht një miting i madh popullor, dhe ngriti flamurin kombëtar të Shqipërisë.

Rëndësia e Shpalljes së Pavarësisë

Akti i shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë ishte ngjarja më madhore për mborë kombën shqiptar. Ajo ishte fryt i përpjekjeve të vazhdueshme dhe i luftërave shekullore kundër robërisë së huaj për liri e për të formuar shtetin e pavarur shqiptar. Për pavarësinë dhe për flamurin kombëtar ishte përpjekur e kishte luftuar i tërë populli shqiptar, të gjitha krahinat shqiptare, nga Kosova në verilindje e deri në Çamëri në jug, dhe shqiptarët e diasporës kudo në botë.

Edhe pse nuk u arrit të mbrohej tërësia e tokave shqiptare nga fuqitë grabitqare. Shpallja e Pavarësisë ishte një fitore e madhe jo vetëm kundër sundimit osman, por edhe kundër planeve shoveniste të shteteve fqinje ballkanike, të cilat synonin copëtimin e plotë të tokave shqiptare.

Me shpalljen e Pavarësisë u krijuan kushte të reja politike për ta futur vendin në rrugën e zhvillimit e të përparimit. Por, rreth gjyama e tokave shqiptare dhe e popullit shqiptar nuk e gëzoi pavarësinë e shpallur në Vlorë, sepse këto treva u pushtuan nga shteti serb, malazez dhe grek. Shqiptarët e mbetur jashtë kufijve të shtetit të pavarur shqiptar u nënshtruan dhunës dhe terrorit të shovenizmit të shteteve ballkanike.

Çështje për diskutim

1. Ç'synime kishin shtetet fqinje ballkanike ndaj Shqipërisë para dhe pas fillimit të Luftës së Parë Ballkanike?
2. Ç'qëndrim mbajtën shqiptarët ndaj Luftës së Parë Ballkanike?
3. Ç'dini për mbledhjen e Bukureshtit?
4. Kur u mbledh Kuvendi i Vlorës dhe ç'vendime mori ai?
5. Ku qëndron rëndësia e Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë?

23. VEPRIMTARIA E QEVERISË KOMBËTARE TË KRYESUAR NGA ISMAIL QEMALI

Formimi i qeverisë së Ismail Qemalit

Pas vendimit për Shpalljen e Pavarësisë, Kuvendi i Vlorës, më 28 nëntor 1912, vendosi të krijonte Qeverinë e përkohshme, me kryetar Ismail Qemali, i cili do të ishte edhe Ministër i Punëve të Jashtme. Në këtë qeveri bënin pjesë: don Nikollë Kaçorri, nënkryetar; Myfit bej Libohova, Ministër i Punëve të Brendshme; Abdi bej Toptani, Ministër i Financave;

Luigj Gurakuqi, Ministër i Arsimit

Petro Poga, Ministër i Drejtësisë; Luigj Gurakuqi, Ministër i Arsimit; Mithat Frashëri, Ministër i Punëve Betime; Pandeli Cale, Ministër i Bujqësisë; Lef Nosi, Ministër i Postë-Telegrafave. Kuvendi i Vlorës zgjodhi edhe një Pleqësi prej 18 vetash, me Vehbi Dibrën në krye, e cila kishte të drejtë ta kontrollonte e ta këshilloste Qeverinë.

Qeveria e Ismail Qemalit u formua dhe filloi veprimtarinë e saj në kushte tepër të vështira politike. Në fillim të dhjetorit 1912 vazhdoi Lufta e Parë Ballkanike: E i tërë Kosova dhe krahinat e tjera të Shqipërisë Veriore, Lindore e të Mesme, deri në lumia Shkumbin, ishin pushtuar nga ushtritë serbe e malazeze.

Përjashtim bënte Shkodra, e cila vazhdoi ende qëndresën dhe gjendej e rrethuar nga forcat malazeze e serbe. Janina ishte rrethuar nga forcat greke, të cilat kishin pushtuar Çamërinë dhe po marshonin drejt viseve të tjera të Shqipërisë së Jugut. Ndërsa floa greke kishte bllokuar gjithë bregdetin shqiptar të Jugut.

Për këto arsye Qeveria e Ismail Qemalit fillimisht e shtri autoritetin dhe veprimtarinë e saj vetëm në një pjesë të vogël të tokave shqiptare, ku përfshiheshin: Vlora, Fieri, Lushnja, Berat dhe Gjirokastra.

Veprimtaria e qeverisë shqiptare në mbrojtje të pavarësisë së Shqipërisë dhe të tërësisë së trojeve shqiptare

Në fillim të veprimtarisë së saj, Qeveria e Ismail Qemalit u njohoi Shpalljen e Pavarësisë gjushtë Fuqive të Mëdha, Portës së Lartë dhe shteteve ballkanike dhe u kërkoi atyre ta njihnin atë. Ndaj Luftës së Parë Ballkanike që vazhonte, Qeveria e Ismail Qemalit shpalli asnjëherë dhe u kërkoi shteteve ndërfuturse që t'u jepnin fund veprimeve armiqësore në tokat shqiptare dhe t'u këthen shqiptarëve krahinat që u kishin pushtuar.

Pëllinshit, shtetet e huaja nuk e njohën Pavarësinë e Shqipërisë. Për më tepër ushtritë e aleancës ballkanike i vazhduan luftimet në tokat shqiptare për t'u pushtuar dhe anekuar tërësisht ato. Në këto rrethana të disfavorshme, Qeveria e Ismail Qemalit, edhe pse kishte shpallur asnjëherë, mori masa për mbrojtjen e tokave shqiptare nga reziku që u vinte nga aleanca ballkanike.

Qeveria kërkoi nga krahinat e jugut të organizoheshin për mbrojtje nga ushtria greke e cila po marshonte në jug të viseve shqiptare, duke pushtuar Koryçën, Janinën, Ersakën, Leskovicun, Permetin, Gjirokastrën, Tepelenën dhe depërtaun deri në Berat.

Nga ana tjetër, edhe ushtritë serbe kishin pushtuar pjesën më të madhe të tokave shqiptare dhe kishin arritur deri në Shkumbin. Ata së bashku me forcat malazeze e forcaun edhe më tej rrethimin e Shkodrës, mirëpo aty rezistencën heroike të forcave organizuara shqiptare.

Qeveria e Ismail Qemalit, duke iu përmbajtur asnjëherë dhe duke shprehur në ndërhyrjen e Gjermanisë, të Austro-Hungarisë dhe të Italisë, të cilat ishin kundër zgjerimit të terrtorit të Serbisë dhe të daljes së saj në Adriatik, u përpoq që të mos hynte në konflikt të armatosur me forcat pushtuese serbe.

Lidhur me luftën për mbrojtjen e Shkodrës, Qeveria e Ismail Qemalit e mbështeti atë dhe kërkoi që lufta të bëhej nën flamurin shqiptar e jo të Perandorisë Osmane. Esat pasibë Toptani që komandonte divizionin e rezervistëve në Shkodër, nuk e pranoi këtë, madje, më 22 prill 1913, nënshkroi tradhtisht marrëveshjen me Malin e Zi për dorëzimin e Shkodrës pas shtatë muajsh mbrojtjeje. Mirëpo, Fuqitë e Mëdha e detyruan Malin e Zi të tërhiqej nga Shkodra pas tri javësh.

Edhe pse Fuqitë e Mëdha kërkuan që edhe forcat greke e serbe të largeshin nga territoret shqiptare që ato i kishin lënë shtetit shqiptar, terhoja e tyre u bë ngadalë dhe jo e plotë. Si rrjedhim, edhe Qeveria e Ismail Qemalit e shtri me vëzhgim autoritetin e saj në viset e tjera shqiptare.

Masat për organizimin e shtetit shqiptar dhe për zhvillimin e vendit

Qeveria e Ismail Qemalit për organizimin e shtetit shqiptar vuri në zbatim ligjet e reja të mbështetura në centralizimin e pushtetit. Shqipëria u nda në prefektura, nënprefektura dhe në krahina. U krijua administrate gjyqësore, e cila ishte e pavarur nga pushteti ekzekutiv.

Në fushën ekonomike, Qeveria mori në duart e veta të gjitha të ardhurat që më parë i morte shteti osman, si doganat, taksat etj. Në tetor të vitit 1913 u nënshkrua marrëveshja për krijimin e Bankës Kombëtare Shqiptare me kapital austro-italian.

Ek 6 - Bajraktari, Jusuf, Bicaj, Historia 11:Gjimmnazi Pergjitshem Botim i Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

për organizimin e një lufte të përbahtë kundër osmanëve. Mirëpo, shtetet e Evropës, që ishin të përçara e me probleme të brendshme, nuk arritën të organizohen e t'i kundërvihën ekspansionit të mëtejshëm të shtetit osman. Në Evropë më e rrezikuar ishte Republika e Venedikut. E frikësuar nga osmanët, kjo u detyra t'i paguante sultanit tatim vjetor.

Edhe pse Sulltan Selimi I sundoi vetëm 8 vjet, territoret e shtetit osman u rritën mbi 2,5 herë. Pas vdekjes së Selimit I, në fronin osman erdhi i biri i tij, **Sulejmani I** (1520-1566). Ky konsiderohet sundimtari më i shquar i shtetit osman. Në botën e Perëndimit, Sulltan Sulejmani u quajti "legjislativi". Gjatë sundimit të tij Sulltan Sulejmani udhëhoqi personalisht 13 fushata ushtarake. Sulejmani I pasi pushtoi Beogradin (1521) synonte pushtimin e Evropës së Mesme. Rrethanat për realizimin e këtyre synimeve ishin të përshtatshme, ngase midis sundimtarëve të Evropës ekzistontein përçarje të mëdha (Francës dhe monarkisë Habsburge).

Sulltan Sulejmani I

Pas fitores së **Mohaçës** (Hungari, 1526) mbi çekët e hungarezët, Sulejmani I bëri përgatitje të mëdha për të sulmuar Vjenën, kryeqendrën e Monarkisë Habsburge. Ai në vitin 1529 e rrethoi Vjenën, mirëpo pas tri javë rrethimi, në pamundësi që ta pushtojë atë, ushtria osmane filloi të tërhiqej. Rezistenca e fuqishme e ushtrisë habsburge dhe të flotitit e madh e detyruan ushtrinë osmane të heqë dorë nga rrethimi i Vjenës. E dëshpëruar për mosesukses, ushtria osmane gjatë tërheqjes bëri shkatërrime të mëdha në Evropën e Mesme.

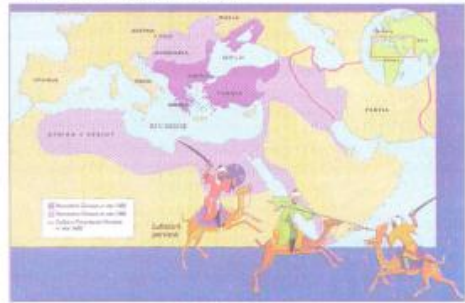
Sulejmani I vazhdoi fushatat pushtuese në Afrikë dhe në Azi. Për të dominuar në Meshe u pushtuan Tunisi, Mali, Maroku dhe Korzika. Luftrat për pushtimin e këtyre vendeve qenë të përgjakshme dhe u shoqëruan me shkatërrime të mëdha materiale dhe humbje njerëzore. Pas pushtimit të këtyre vendeve, më 1534, osmanët pushtuan pjesë të Irakut dhe siguruan daljen në Gjirin Persik. Kjo shkaktoi konfliktin me Portugalinë, e cila ishte bënë fuqi koloniale pas zbulimit të rrugës detare për në Indi. Mirëpo, Portugalia nuk kishte mundësi ushtarake që t'i kundërvihet Perandorisë Osmane. Kështu, nga kjo kohë rruga për në Indi për tregtarët evropianë u bë e pasigurt.

Gjatë sundimit të Sulejmanit I Perandoria Osmane zgjeroi zotërimet e veta. Ajo shtrihej në tri kontinente.

Fillimi i rënies së Perandorisë Osmane

Edhe në gjysmën e parë të shekullit XVII Perandoria Osmane zotëronte territore të shumta në Evropë, në Azi dhe në Afrikë. Por në gjysmën e dytë të shek. XVII filluan të shfaqen sberija të një krize, e cila ndikoi në fillimin e rënies së Perandorisë Osmane. Luftrat e shpeshta për fron dhe përprojekat e sundimtarëve të provincave për t'u pavarësuar nga pushteti qendror i Stambollit krijuan anarki në vend. Kjo ndikoi në dobësimin dhe rënien e vazhdueshme të Perandorisë.

Në rrethanat e kësaj krize të brendshme Perandoria nuk e kishte më atë forcë ushtarake për pushtime të reja. Kështu, nga kjo kohë Perandoria Osmane filloi të kujdesej më shumë për mbrojtjen e zotërimeve të veta dhe nuk shfaqte interesim për pushtime të reja.

Perandoria Osmane

Dobësimi i Perandorisë Osmane u dha mundësi shteteve kundërshtarë t'u bënin ballë me sukses sulmeve osmane. Rolin më të madh në këtë e luajti shteti austriak. Lufta austro-osmane e viteve 1593-1606 që e para që përfundoi me një traktat paqeje, ku palët qenë në pozita të barabarta.

Në dobësimin dhe rënien e Perandorisë Osmane ndikuan edhe kryengritjet e shpeshta të popujve të vendeve të pushtuara. Sjelljet e ashpër

SHQIPTARËT PAS RËNIES SË SHTETIT TË SKËNDERBEUT E DERI NË FILLIM TË SHEKULLIT XVII

17. HUMANIZMI DHE RILINDJA TE SHQIPTARËT

Pushtimi osman dhe rënia e kulturës në trevat shqiptare

Luftrat njëshekullore të ushtrive osmane për pushtimin e trojeve shqiptare sollën pasoja të rënda si në jetën ekonomike shoqërore e politike, ushtu edhe në atë fetare e kulturore të shqiptarëve. Në këto luftra u godit rëndë veçanërisht jeta qytetare. Në Shqipëri, shumë qytete të luftimeve, si: *Durrësi, Shkodra, Tivari, Prizreni, Berat, Kruja, Lezha* etj., pothuajse u kthyen në fshatra. Disa të tjera, si: *Drishti, Deja, Shqipëria* etj., u rënuan dhe nuk u rimëkëmbën më. Zëzaria dhe tregtia e brendshme dhe e jashtme thuajse u paralizuan. Popullsia që jetonte në qytete u zvogëluu shumë. Në to u vendosën garnizonet osmane. Ushtritë osmane bashkë me qytete shkatërruan edhe kulturën. Gjatë fushatave pushtuese u rënuan këmbësorët, ndërtesa publike, kisha, manastire etj. Po ashtu, u dogjën e shkatërruan dokumente me vlerë dhe vepra të shumta artistike (piktura, skulptura etj.). Nga rënimi e mëdha osmane mundën të shpëtonin një pjesë e vogël e krijimtarisë kulturore shqiptare.

Pas pushtimit osman, e veçanërisht nga vitet 1481-1506, nga Shqipëria emigruan për në Italinë e Jugut dhejra një familje. Valët e kësaj shpërngulje përfshinë edhe njerëzit e kulturës.

Humanistët shqiptarë që jetuan e vepruan jashtë atdheut

Humanistët e parë shqiptarë janë djeshurët që emigruan në Itali. Ata dhanë kontribut të shquar në lëmin e shkencave e të kulturës. Midis tyre,

më të njohurit janë: Marin Barleti, Dhimitër Frënga, Marin Boçikemi, Gjin Gazulli etj. Këta, ndonëse të larguar nga atdheu, vepimtarisht e tyre ia kushtuan vendit të tyre të robëruar.

Në fillim të shek. XVI (1504), *Marin Barleti* botoi në gjuhën latine veprën "Rrethimi i Shkodrës". Por, vepra me e njohur e Barletit është "Historia e jetës dhe e trimërive të Skënderbeut". Kjo veprë u botua në gjuhën latine rreth viteve 1508-1510. Ajo u bë burim frymëzimi për luftërat çlirimtare të popullit tonë kundër sunduesve osmanë.

Periudha e luftërave të Skënderbeut u përjetësua edhe në vepra të tjera historike nga bashkëkohësit e heroi. Bashkëpunëtori i ngushtë i Skënderbeut, *Dhimitër Franga*, shkroi në frymën e ideve humaniste të kohës një veprë për jetën e Skënderbeut. Kjo veprë pasqyrore drejt luftërave heroike të popullit shqiptar nën udhëheqjen e Skënderbeut. Vepra e Dhimitër Frangut u botua pas vdekjes së tij. Veprë tjetër e rëndësishme për njohjen e historisë së popullit shqiptar të shek. XV është "Historia dhe genealogjia e shtëpisë së Muzakajve", shkruar italisht në vitin 1510 nga bashkëluftëtari i Skënderbeut, *Gjon Muzaka*.

Humanisti i njohur shqiptar që veproi në Itali është *Marin Boçikemi* (1468-1526). Ky u lind në Shkodër. Me rënien e qytetit emigroi në Itali. Ishte profesor në Universitetin e Padovës. Ka lënë shumë shkrime të cilat i përshkon fryma humaniste. Në disa nga këto shkrime flet për mjehrimin e atdheut të vetë të shkatërruar nga pushtimi i egër osman.

I njohur ka qenë edhe astronomi shqiptar, *Gjin Gazulli*. Ky u doktorua në Universitetin e Padovës, më 1430. Ka jetuar në Dubrovnik dhe, përveç në lëmin e astronomisë, ka dhënë kontribut në fushën e diplomacisë. Ky shkencëtar humanist kreu misionin diplomatike për Republikën e Dubrovnikut dhe për Skënderbeun.

Gjin Gazulli

Si humanistët evropianë ashtu edhe humanistët shqiptarë u përpoqën të pasqyrojnë mençurinë dhe bukurinë fizike e morale të njeriut. Për këtë arsye ata vendosën në qendër të vëmendjes të veprave të tyre figurën e Skënderbeut. Motiv kryesor në veprat e humanistëve shqiptarë ishte atdhedashuria, besimi të njeriut dhe e drejta për të gëzuar lirinë.

Humanistët shqiptarë që jetuan e vepruan në atdhe

Edhe pse në kushte të rënda të robërisë osmane, edhe në trevat shqiptare u shfaqën idetë humaniste. Djetarët humanistë që jetuan e vepruan në Shqipëri janë: Gjon Buzuku, Pjetër Budi, Pjetër Bogdani, Frank Bardhi, Onufri etj.

Ata ishin prijtarët e përhapjes së gjuhës shqipe, të arsimit dhe të kulturës shqiptare.

Gjon Buzuku në vitin 1555 botoi në shqip "Mesharin" me pjesë të përkthyer nga liturgia dhe rituali i kishës katolike.

Qëllimin e këtij përkthimi autori e shpreh në parathënien e veprës, ku thotë se e kishte bërë këtë i shtyrë nga dashuria për popullin e vet, pasi nuk kishte libër fetarë në shqip.

Pjetër Bogdani në veprën e tij "Çeta e profetëve" dëshironte që nëpërmjet saj të mësosheshin në gjuhën shqipe lutjet fetare si dhe t'u jepse ndihmesë shqiptarë njohuri nga historia, gjeografia dhe shkencat e tjera. Ai kërkonte që predikimi i fesë dhe mësimi i shkencave të bëhej në gjuhën e "dheut të vet".

Shekulli XVI është në artet figurative shekulli i Onufrit. Ai është mjeshër i madh i pikturës shqiptare dhe bëri këthesën në pikturën postbizantine në Shqipëri. Onufri ka zhvilluar veprimtarinë e tij kryesisht në kishëzjellën e Beratit, ku ka bërë afreskat e kishës së Shën Todrit. Ndërsa, në Kishën e Apostujve në Kostur (sot Greqi) realizoi 31 afreska. Më 1554 bëri afreskë në kishën e Shën Marisë në zonën e Shpatit (Elbasanit).

Në pikturat e Onufrit mbizotëron ngjyra e kuqe, që e përdori në një mënyrë mjaft mjeshërore dhe tërheqëse. Tek ai vërehet mbështetja në traditën e vjetër bizantine, por edhe ndikimi i artit të Venedikut.

Edhe i biri i Onufrit, *Nikolla*, vazhdoi rrugën e babait të tij në pikturë. Ka pikturuar në Kishën e Vllaharnës në kishëzjellën e Beratit.

Në pikturat e Onufrit e të Nikollës paraqiten portretet e zhanjësorëve sipas karakteristikave të njerëzve që jetonin në Shqipëri.

PYETJE

1. Cilat qenë pasojat e pushtimit osman?
2. Cilët janë humanistët që vepruan jashtë atdheut dhe cili është motivi kryesor në veprat e tyre?
3. Çfarë trajtohej në veprat e humanistëve shqiptarë që jetuan e vepruan në atdhe?

18. ORGANIZIMI POLITIKO-ADMINISTRATIV DHE EKONOMIK I OSMANËVE NË TREVAT SHQIPTARE

Organizimi administrativ osman në tokat shqiptare

Tokat shqiptare ranë përfundimisht në sundimin osman në fillim të shek. XVI. Perandoria Osmane bëri organizimin e ri administrativ. Territori

Ndara administrative e trupës shqiptare

shqiptar u përfshi në vilajetin e Rumelisë dhe u nda në sanxhakun e Vlorës, të Delvinës, të Janinës, të Elbasanit, të Ohrit, të Manastirit, të Shkupit, të Shkodrës, të Prizrenit, të Vushtrrisë etj. Sanxhaqet ndaheshin në njësi administrative më të vogla, siç ishin kazazit dhe nahijet.

Në krye të çdo sanxhaku qëndronte sanxhakbeu, i cili udhëheqte jetën politike e ushtarake në sanxhak. Këta veshnin drejt-përdrejt nga kreu i elijetit të Rumelisë. Autoritet të rëndësishëm në sanxhak dhe në kaza ishin kadinjët. Ata kryesonin pushtetin gjyqësor osman në këto njësi administrative.

Perandoria Osmane ishte një shtet i fuqishëm me pushtet të centralizuar. Bazën e fuqisë ekonomike dhe ushtarake të këtij shteti e përbënte sistemi i timarit.

Zgjerimi i sistemit të timarit

Tokat e pushtuara shqiptare u shpallën pronë shtetërore (erzi-miric). Pronar i këtyre tokave ishte sultani. Pushteti qëndror osman ua dha në

zotërim tokat pjesëtarëve të klasës sunduese. Këto pronë të dhëna në zotërim funksionarëve administrativë e ushtarakë quheshin timare, kurse zotëraesit e tyre timarinj.

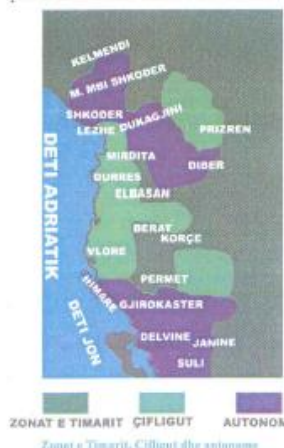
Në sistemin e timarit, sipas sasisë së të ardhurave që vjeshnin, ekzistonia tri kategori pronësie: timaret, ziametet dhe haset. Pjesa më prodhuese e tokave bujqësore, të ardhurat nga doganat, minierat etj. u regjistruan si hasë të sultanit. Po ashtu, një pjesë të madhe të hasëve e zinin funksionarët e lartë të aparatit shtetëror osman, si bejlerbeut e Rumelisë, udhëheqësit e sanxhaqeve etj.

Përveç hasëve, ekzistonte edhe një numër i madh timarësh dhe ziametesh. Timaret u jepeshin në shfrytëzim nëpunësve të ulët dhe spahinjve që mobilizoheshin në radhët e ushtrisë osmane. Kurse ziametet u jepeshin kryesisht krerëve të

krahinave etj.

Shteti osman merrte një sërë takimesh e detyrimesh nga popullsia. Ndër takimat shtetërore, veçin kryesor e zinte taksa për kokë (xtizja). Kjo taksë merrej nga popullsia e krishterë mbi moshën 18 vjeç.

Po ashtu, popullsia kishte detyrime edhe ndaj spahinjve. Këta gëzonin të drejtën që çdo vit nga popullsia e timarit të vet të merrnin të dhjetën e prodhimeve bujqësore (ispengjën dhe resm-i çiftin). Taksa e ispengjës ishin të detyruar të paguanin popullsia jomyslimane, kurse taksa e çiftit e paguanit popullsia myslimane. Ky detyrim ishte

Zonat e timarit, çifligut dhe autonome

fiks dhe paguhej në masën 22-23 akçe në vit. Spahinjët merrnin edhe taksa të tjera nga popullsia e nënshtuar, si taksa e martesës, gjობat për faje,

taksa e gjakut etj. Shteti osman merrte taksa për ushtri, siç ishte ajo e avazit.

Marrëdhëniet ekonomike - shoqërore në Perandorinë Osmane rregulloheshin nëpërmjet ligjit islamik (sheriati) dhe me një varg ligjesh të veçanta që quheshin kanunname.

Krahinat e thella malore të Shqipërisë, si ato të Dukagjinit, të Malësisë së Madhe, të Mirditës, të Dibërës, të Himarës, të Labërisë, të Sulit etj., për një kohë të gjatë fituan të drejtën e qeverisjes autonome. Popullsia e këtyre krahinave paguanin vetëm detyrimin vjetor (haraçin) për administratën osmane. Mirëpo, për shkak të pamundësisë së pagesës së kësaj takse, pushteti osman i liroi nga pagesa e haraçit dhe i ngarkoi me detyrën e ruajtjes së rrugëve, duke u dhënë kështu banorëve të këtyre krahinave statusin e derbexhinjve.

Jeta e popullsisë së krahinave malore organizohet e mbështetet në normat e traditës zakonore lokale. Në pjesët e krahinave malore të verit e të verilindjes ishin në fuqi *Kanuni i Lekë Dukagjinit* dhe ai i *Skënderbeut*.

Krahinat autonome organizoheshin nga njësi të quajtura "male" ose "bajrak", që drejtoheshin nga krerët që quheshin "bajraktarë". Këshilli i krerëve të krahinës kishte kryetarin e vet, i cili përfaqëonte krahinën në marrëdhëniet me pushtetin osman. Në krahinat e jugut të vendit, si në Himarë, në Labëri, etj., autoritetet kryesore ishin *kapadantët*.

Qytetet shqiptare në shekullin XVI

Gjatë kohës së luftërave me osmanët (shek. XV) përkohësisht u ndërpre veprimtaria shoqërore dhe prodhuese në qytete. Mirëpo, në shek. XVI, në qytetet shqiptare filloi mëkëmbja ekonomike.

Qytetet kryesore, si *Shkodra, Berati, Gjimkastra, Janina, Tenova, Elbasani, Prizreni, Vushtrria* etj., u bënë qendra të njëjve administrative të Perandorisë Osmane.

Edhe qytetet shqiptare u përfshinë në sistemin e timarit. Ato qenë pjesë e hasëve ose e ziametëve të funksionarëve të ndryshëm të pushtetit osman.

Në disa qytete u rrit prodhimtaria zejtare dhe u shtua numri i popullsisë. Nevojat e popullsisë për mallra dhe lërkëzat e administratës së ushtrisë osmane për pajisje të ndryshme i dhanë hov zhvillimit ekonomik të qyteteve shqiptare. Kështu, u rrit numri i zejveve të prodhimit dhe i përpunimit të produkteve të ndryshme. Prodhimet më të njohura zejtare ishin: përpunimi i hekurit, regjia e lëkurëve, përpunimi i leshit, i argjendarisë, i armëtariisë etj. Në fund të shek. XVI, në qytetet shqiptare ubtroheshin rreth 40 zejje.

XI

PERANDORIA OSMANE DHE BALLKANI GJATË SHEKULLIT XVIII

41. LUFTËRAT E PERANDORISË OSMANE ME AUSTRINË, RUSINË DHE ME VENEDIKUN

Në vitin 1683 Perandoria Osmane bëri një tentativë tjetër për të pushtuar Vjenën. Mirëpo, ajo pësoi humbje nga ushtria austro-polake. Kjo dështoi shënoi kthesë rrethësore në historinë e pushtimeve osmane në Evropë. Nga kjo kohë përparimi osman në Evropën Perëndimore u ndal përfundimisht. Kështu, në vitin 1690 Perandoria Osmane që e detyruar t'ia lëshojë Austrisë zotërimet e saj në Hungari. Luftërat e saj në shek. XVIII kundër Austrisë nuk sollën ndryshime të mëdha. Kufijtë veriorë të Perandorisë mbetën edhe më tutje në lumenjtë Danub e Savë.

Fillimi i shek. XVIII shënoi nisjen e luftërave ruso-osmane. Pas fitores së Rusisë mbi Suedinë, Petri i Madh synonte të zgjeronte shtetin rus drejt jugut, në brigjet e Detit të Zi dhe në Ballkan. Për t'ia realizuar qëllimet e veta ekspansioniste, Rusia përkrahte dhe ndihmonte luftën çlirimtare të provincave të Vllahisë, Moldavisë etj. Shkas për fillimin e luftës ruso-osmane u bë strehimi i mbretit suedez Karli XII në Perandorinë Osmane.

Në luftërat e viteve 1711-1724 Perandoria Osmane e mundi Rusinë. Këto fitore të osmanëve e bindën Rusinë se Perandoria Osmane ishte e aftë dhe paraqet pengesë për synimet pushtuese ruse.

Në vitin 1736 filloi lufta ruso-osmane. Kësaj here Austria mori pjesë në luftë në anën e Rusisë. Në luftën për pushtimin e Beogradit austriakët pësuan dësfatë dhe u detyruan të tërhiqen. Po zahu, edhe rusët sulmuan Krimenë e Moldavinë, por pësuan dësfatë nga osmanët. Me ndërmjetësimin e Francës, Austria e Rusia bënë paqe me osmanët. Paqja u nënshkrua në

126

Beograd. Sipas kësaj paqeje, u ruajtën kufijtë e mëthershëm dhe nuk u bënë kurrfarë ndryshimesh të kufijve ndërmjet palëve ndërluftuese.

Në luftën ruso-osmane të vitit 1768 osmanët pësuan dësfatë dhe ushtria ruse depërtoi në drejtim të Krimisë, Ukrainës, Besarabisë dhe Kaukazit. Forcat ruse përkobësiht depërtuan në Vllahi (Rumani) dhe pushtuan Bukureshtin. Edhe flota ruse e ndihmuar nga anglezët kaloi Grykën e Gjibraltarit dhe neper Mesdheju afrua Grykës së Çanakkalës afër Dardaneleve. Fitoret e ushtrisë ruse shqetësuan Austrinë, e cila bëri marrëveshje të fsheshë me Perandorinë Osmane. Mirëpo, as afrimi i osmanëve me austriakët nuk e ndryshoi gjendjen. Në këto rrethana Perandoria Osmane që e detyruar të pranojë paqen me Rusinë. Paqja u arrit në Kyçyk-Kajnarxhis (1774). Sipas kësaj paqeje Rusia u zgjerua, ndërsa vendeve të Kaukazit iu njoh pavarësia.

Perandoria Osmane (1607-1821)

Gjatë shek. XVIII Perandoria Osmane bëri luftëra edhe me Venedikun. Për shkak të ndihmës dhe përkrahjes që u jepte Venediku grekëve e malaziasve, Perandoria Osmane në vitin 1714 i shpalli luftë Venedikut. Ajo iu drejtua Moreës dhe pas gjashtë javë luftimesh Moreja u pushtua nga osmanët. Pas Moreës u pushtua edhe ishulli i Kretës. Këto pushtime të osmanëve i kundërshtoi Austria.

Më 1716 shpërthyer luftimet midis Austrisë e Perandorisë Osmane. Lufta u zhvillua në territorin e Hungarisë. Ushtria austriake korri fitore dhe

127

arriti të pushtojë Beogradin dhe të depërtojë në thellësi të territorit të Serbisë. Me ndërmjetësimin e Anglisë e të Holandës palët ndërluftuese (Austria dhe Perandoria Osmane) arritën paqen në Pozhareve (1718). Sipas kësaj, Austria mori një pjesë të Vojvodinës (Banatit), pjesët perëndimore të Vllahisë, Beogradin, një pjesë të Bosnjës dhe Serbisë Veriore.

Perandoria Osmane bëri luftëra edhe në lindje me Iranin. Në këto luftëra u implikua edhe Rusia, e cila kishte pretendime ekspansioniste. Luftërat e sektove fetare midis shiitëve e sunitëve u shfrytëzuan nga osmanët për ndërmarrjen e fushalave ushtarake për pushtimin e pjesëve perëndimore të Iranit. Këtë situatë e shfrytëzoi Rusia. Ajo pushtoi Derbedin dhe Bakunë. Në këtë mënyrë u rrezikuan zotërimet osmane. Si kundërpërgjigje osmanët pushtuan Hojin dhe Kirmanshahun dhe depërtuan në Kaukaz.

Marrëdhëniet osmano-franceze në shek. XVIII

Marrëdhëniet e mira ndërmjet Perandorisë Osmane dhe Francës vazhduan edhe në shek. XVIII. Veçanërisht këto marrëdhënie të mira ishin në bashkëpunim ekonomik. Kështu, tregtarët francezë fituan privilegje të shumta në territorin e Perandorisë Osmane. Mallrat franceze mund të shiteshin në tregjet osmane pa paguar taksat të larta doganore.

Faktor tjetër që ndikoi në afrimin e këtyre shteteve ishte forcimi dhe pretendimet gjithnjë më të mëdha të Rusisë. Aspiratat ekspansioniste të Rusisë për të dalë në Mesdhe rrezikonin interesat e Francës dhe të Perandorisë Osmane. Për t'iu kundërvënë Rusisë këto dy shtete iu afruan një-tjetrit dhe bënë aleancë të përbashkët. Madje, Franca për ta ndihmuar Perandorinë, dërgoi specialiaie ushtarake për të kryer reforma të rëndësishme në ushtrinë osmane. Me reformimin e ushtrisë, osmanët synonin të krijonin një ushtri moderne, të aftë për t'iu kundërvënë çdo pushtuesi, e në radhë të parë atij rus.

Kultura osmane gjatë shek. XVIII

Kriza politike ushtarake që përfshiu Perandorinë Osmane ndikoi dukshëm në zhvillimin e kulturës. Për këtë arsye pati rënie në letërsi, në art e në shkencë. Poetëve të mëparshëm që në vjenhat e tyre paraqisnin optimizëm, filluan t'ua zënë vendin poetit satirike ku përqesheshin shtesa: e larta të shoqërisë osmane. Poeti Mahmut Njazi për ide të tija iu nënshtrua ndjekjeve dhe internimit në ishullin Rodos. Sipas Njazit, Diei në mënyrë të barabartë lëshonte rreze mbi të pasurit dhe fahstarët, kurse gjithë pasuria e jetës është përqendruar në duart e të pasurve. Autori tjetër i njohur ishte

128

Jusuif Efendi (1640-1712). Ai u bë i famshëm me poemën didaktike "Hejrie" (sipas emrit të djalit të vet). Në poemë sulmohen korruptori dhe abuzimet e shtresës së lartë osmane. Poema kishte vlera etike, sepse kritikonte moralin e të pasurve dhe rekomandonte marrëdhëniet humane midis njerëzve.

Në gjymërin e dyte të shek. XVIII jetuan e krijuan poetët satirike Sjari, Vehbi e Gazi bej. Tëhni e kritikës ata e kishin drejtuar kundër disa plagëve sociale dhe kundër disa qeveritarëve të lartë.

Gjatë shek. XVII dhe XVIII u rrit interesimi për shkencën. Interesim më të madh shfaqnin nëpunësit e lartë të Perandorisë. Kështu, Veziri i Madh i sultan Ahmetit III, Ibrahim pasha mori në mbrojtje poetit dhe piktorit. Në kohën e tij u krijua një Këshilli Shkencor me 29 anëtarë që merrej me përkthimin nga arabishtja e persishtja të veprave të ndryshme të historisë, të filozofisë etj. Po ashtu u ngritën biblioteka që shërbenin si qendra për përhapjen e kulturës e të dijes.

Në zhvillimin e artit në shek. XVIII pati ndikim arkitektura franceze. Gjatë sundimit të sultan Mahmutit I (1730-1754) nga Franca u sollën inxhinierë për punimet hidrografike. Po ashtu erdhën edhe skulptorë, piktorë etj. Nën ndikimin e Perëndimit u ndërtuan pallate të mëdha me lulishte. Ndër piktorët më të njohur ishin Fasih Dede, Dervish Hasani etj.

PYETJE

1. Tregoni për luftërat e Perandorisë Osmane me Austrinë, Rusinë dhe Venedikun?
2. Çfarë ishin marrëdhëniet ndërmjet Perandorisë dhe Francës në shek. XVIII?
3. Çfarë janë përfaqësuesit më të njohur të kulturës osmane?

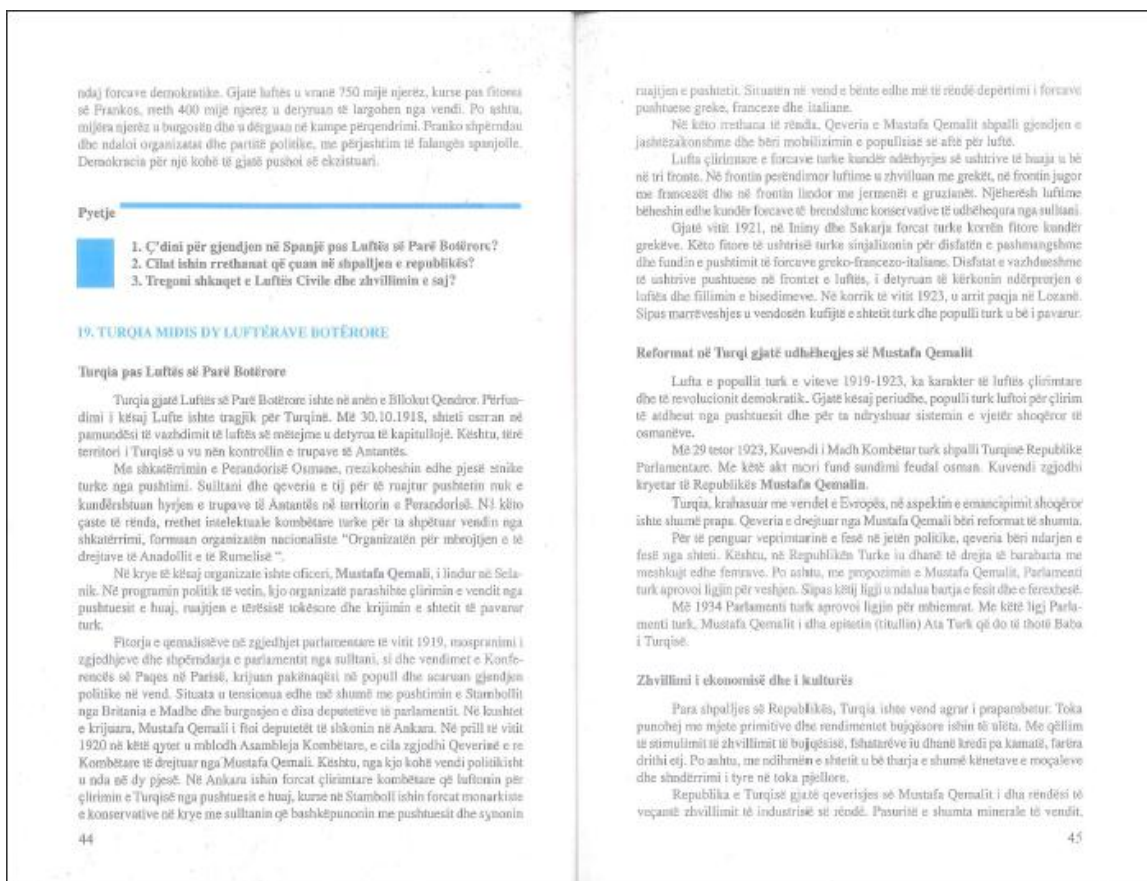
42. POPUJT E BALLKANIT NË SHEK. XVIII

Dobësimi i mëtejshëm i Perandorisë Osmane

Gjatë shekullit XVII luftërat pushtuese të Perandorisë Osmane u bënë më të rralla. Kështu, sistemi i timarit mbi të cilin mbështetej ajo Perandori filloi të shthurë. Shpahinjët me mashtrim, me dhunë dhe me blejen e të drejtave pronësore i shndërruan timaret e veta në pasuri trashëguese. Këto prona u quajtën çifligje, kurse shpahinjët që ishin pronarë të këtyre pronave u quajtën çifligahibi. Derisa në timare fshatari kishte tokën e vet dhe

129

Ek 7 - Bicaj, İsa, Ahmeti, İsuf, Historia 12::Gjimmnazi Shoqroror Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

ndaj forcave demokratike. Gjatë luftës u vranë 750 mijë njerëz, kurse pas fitesës së Frankos, rreth 400 mijë njerëz u detyruan të largohen nga vendi. Po ashtu, mijëra njerëz u burgosën dhe u dërguan në kampe përqendrimi. Franko shpërndau dhe udaloi organizatat dhe partitë politike, me përjashtim të falangës spanjolle. Demokracia për një kohë të gjatë pushi të ekzistuar.

Pyetje

1. C'dini për gjendjen në Spanjë pas Luftës së Parë Botërore?
2. Cilat ishin rrethanat që çuan në shpalljen e republikës?
3. Tregoni shkaqet e Luftës Civile dhe zhvillimin e saj?

19. TURQIA MIDIS DY LUFTËRAVE BOTËRORE

Turqia pas Luftës së Parë Botërore

Turqia gjatë Luftës së Parë Botërore ishte në anën e Bllokut Qendror. Përfundimi i kësaj Luftë ishte tragjik për Turqinë. Më 30.10.1918, shteti osman në pamundësi të vazhdimi të luftës së mëtejme u detyrua të kapitulonte. Kështu, tërë territori i Turqisë u vu nën kontrollin e trupave të Antantës.

Me shkëputjen e Perandorisë Osmane, rrezikoheshin edhe pjesë shtike turke nga pushtimi. Sulltani dhe qeveria e tij për të ruajtur pushtetin nuk e kundërshtuan hyrjen e trupave të Antantës në territorin e Perandorisë. Në këto çaste të rënda, rrethet intelektuale kombëtare turke për ta shpëtuar vendin nga shkatërrimi, formuan organizatën nacionaliste "Organizatën për mbrojtjen e të drejtave të Anadollit e të Rumelisë".

Në krye të kësaj organizate ishte oficeri, Mustafa Qemali, i lindur në Selanik. Në programin politik të vetin, kjo organizatë parashitë çlirimin e vendit nga pushtuesit e huaj, ruajtjen e tërësisë tokësore dhe krijimin e shtetit të pavarur turk.

Fitorja e qemalistëve në zgjedhjet parlamentare të vitit 1919, mospunimi i zgjedhjeve dhe shpërndarja e parlamentit nga sulltani, si dhe vendimet e Konferencës së Paqes në Paris, krijuan pakënaqësi në popull dhe acaruan gjendjen politike në vend. Situata u tensionua edhe më shumë me pushtimin e Stambollit nga Britania e Madhe dhe burgosjen e disa deputetëve të parlamentit. Në kushtet e krijuara, Mustafa Qemali i ftoi deputetët të shkonin në Ankarë. Në prill të vitit 1920 në këtë qytet u mbledh Asambleja Kombëtare, e cila zgjodhi Qeverinë e re Kombëtare të drejtuar nga Mustafa Qemali. Kështu, nga kjo kohë vendi politikisht u nda në dy pjesë. Në Ankarë ishin forcat çlirimtare kombëtare që luftonin për çlirimin e Turqisë nga pushtuesit e huaj, kurse në Stamboll ishin forcat monarkiste e konservative në krye me sulltanin që bashkëpunonin me pushtuesit dhe synonin

44

ruajtjen e pushtetit. Situata në vend e bënte edhe më të rëndë depërtimi i forcave pushtuese greke, franceze dhe italiane.

Në këto rrethana të rënda, Qeveria e Mustafa Qemalit shpalli gjendjen e jashtëzakonshme dhe bëri mobilizimin e popullsisë së aftë për luftë.

Lufta çlirimtare e forcave turke kundër ndërtjes së ushtrive të huaja u bë në tri fronte. Në frontin perëndimor luftime u zhvilluan me grekët, në frontin jugor me francezët dhe në frontin lindor me jermenët e gruzianët. Njëherësh luftime bëheshin edhe kundër forcave të brendshme konservative të udhëhequra nga sulltani.

Gjatë vitit 1921, në Inyit dhe Sakarja forcat turke korën fitore kundër grekëve. Këto fitore të ushtrisë turke sinjalizonin për disfatën e pashmangshme dhe fundin e pushtimit të forcave greko-francezo-italiane. Disfatat e vazhdueshme të ushtrive pushtuese në frontet e luftës, i detyruan të kërkonin ndërprerjen e luftës dhe fillimin e bisedimeve. Në korrik të vitit 1923, u arriti paqja në Lozanë. Sipas marrëveshjes u vendosën kufijtë e shtetit turk dhe populli turk u bë i pavarur.

Reformat në Turqi gjatë udhëheqjes së Mustafa Qemalit

Lufta e popullit turk e viteve 1919-1923, ka karakter të luftës çlirimtare dhe të revolucionit demokratik. Gjatë kësaj periudhe, populli turk luftoi për çlirim të shtetit nga pushtuesit dhe për ta ndryshuar sistemin e vjetër shoqëror të osmanëve.

Më 29 tetor 1923, Kuvendi i Madh Kombëtar turk shpalli Turqinë Republikë Parlamentare. Me këtë akt mori fund sundimi feudal osman. Kuvendi zgjodhi kryetar të Republikës Mustafa Qemalin.

Turqia, krahasuar me vendet e Evropës, në aspektin e emancipimit shoqëror ishte shumë prapa. Qeveria e drejtuar nga Mustafa Qemali bëri reformat të shumta. Për të penguar veprimtarinë e fesë në jetën politike, qeveria bëri ndarjen e fesë nga shteti. Kështu, në Republikën Turke ju dhanë të drejta të barabarta me meshkujt edhe femrave. Po ashtu, me propozimin e Mustafa Qemalit, Parlamenti turk aprovoi ligjin për veshjen. Sipas kësaj ligji u ndalua bartja e fesë dhe e ferexhesë.

Më 1934 Parlamenti turk aprovoi ligje për mbledhjet. Me këtë ligj Parlamenti turk, Mustafa Qemali i dha opinitin (titullin) Ata Turk që do të thotë Baba i Turqisë.

Zhvillimi i ekonomisë dhe i kulturës

Pas shpalljes së Republikës, Turqia ishte vend agrar i propambetur. Toka punohej me mjete primitive dhe rendimentet bujqësore ishin të ulëta. Me qëllim të stimulimit të zhvillimit të bujqësisë, shtatarrëve ju dhanë kredi pa kamatë, farëra, drithë etj. Po ashtu, me ndihmën e shtetit u bë tharja e shumë kënetave e moçaleve dhe shëndërimi i tyre në toka pjellore.

Republika e Turqisë gjatë qeverisjes së Mustafa Qemalit i dha rëndësi të veçantë zhvillimit të industrisë së rëndë. Paturritë e shumta minerale të vendit,

45

Ek 8 - Bicaj, İsa, Demaj, Frasher, Historia 13: Gjinnazi Pergjitshem Botim e Dyte, Shepia Botuese Libri Shkollor, Prishtine, 2006.

kushvetuën, ndalet veprimtarinë e partive politike, burgosi dhe internoi mijëra antifashiste. Kështu, në Qerqj u vendos diktatura fashiste.

Turqia pas Luftës së Parë Botërore

Turqia gjatë Luftës së Parë Botërore ishte në anën e Bllokut Qendror. Pas disfatës të këtij Blloku, tërë territori i Turqisë ishte nën kontrollin e trupave të Antantës.

Në këto çaste të rënda, rrethet intelektuale kombëtare turke formuan organizatën nacionaliste "Organizata për Mbrojtjen e të Drejtave të Anadollit e të Rumelisë". Organizata drejtohej nga oficeri Mustafa Qemali dhe parashihte çlirimin e vendit nga pushtuesit e huaj, ruajtjen e tërësisë tokësore dhe krijimin e shtetit të pavarur turk.

Në zgjedhjet parlamentare të vitit 1919, shumicën në parlament e fituan qemalistët. Sulltani nuk i pranoi zgjedhjet dhe shpërndau parlamentin. Gjendja u keqësua edhe më shumë me pushtimin e Stambollit nga Britania dhe burgosja e disa deputetëve të parlamentit. Mustafa Qemali fitoi deputetët në Ankarë dhe në prill të vitit 1920 në këtë qytet u mbledh Asambleja Kombëtare, e cilazgjodhi qeverinë e re të drejtuar nga Mustafa Qemali. Kështu, nga kjo vendi u nda në dy pjesë. Në Ankarë ishin forcat çlirimtare, që luftonin kundër pushtuesve të huaj, kurse në Stamboll ishin forcat monarkiste në krye me Sulltanin, që bushkëzonin me pushtuesit dhe synonin ruajtjen e shtetit.

Ataturku

Situatën në vend e bënte edhe më të rëndë depërtimi i forcave pushtuese greke, franceze dhe italiane në territorin turk. Në këto rrethana, lufta çlirimtare nën komandën e Mustafa Qemalit u bë në tri fronte. Në Frontin Perëndimor luftime u zhvilluan me grekët, në Frontin Jugor me francezët dhe në atë Lindor me ermenët e guzionet. Gjatë viteve 1921-1923 u zhvilluan luftime të përgjakshme me forcat pushtuese. Disfatat e ushtrisë greke në Liniy dhe në Sakarja sinjalizonte fitoren përfundimtare të ishtrisë turke mbi forcat pushtuese greko-franceze-italiane. Në këto kushte ato kërkuan ndërprerjen e luftës dhe fillimin e bisedimeve. Në korrik të vitit 1923 u arrit pajsa në Lazaë. Sipas marrëveshjes, u njoh tërësia tokësore e shtetit turk dhe populli turk fitoi pavarësinë.

40

Reformat dhe zhvillimi ekonomik në Turqi gjatë udhëheqjes së Mustafa Qemalit

Lufta e popullit turk e viteve 1921-1923 ka karakter të luftës çlirimtare dhe të revolucionit demokratik. Me 29 tetor 1923, Kuvendi i Madh Kombëtar shpalli Turqinë Republikë Parlamentare. Kuvendi zgjodhi kryetar të Republikës Mustafa Qemalin.

Qeveria, për të dalë nga prapambetja, bëri reforma të shumta. Ajo ndau feshë nga shteti, femëria u dhanë të drejta të barabarta me meshkujt, u aprovua ligji për veshjen dhe u ndalua harrja e fesit dhe e fereshesë.

Para shpalljes së Republikës, Turqia ishte një vend agrar i prapambetur. Toka punohej me mjete primitive dhe rendimentet bujqësore ishin të ulëta. Me qëllim të stimulimit të zhvillimit të bujqësisë, fshatarëve u dhanë kredi pa karnatë, furna drithi etj. Po ashtu, me ndihmën e shtetit u bë tharja e shumë kënetave dhe e moçaleve dhe shndërrimi i tyre në toka pjellore.

Republika e Turqisë gjatë qeverisjes së Mustafa Qemalit i dha rëndësi të veçantë zhvillimit të industrisë së rëndë. Pasuritë e shumta minerale të vendit krijuan parakushtet për zhvillimin e suksesshëm të kësaj dege të ekonomisë. Plani pesëvjeçar i zhvillimit të Turqisë, i aprovuar më 1938, parashikonte fillimin e industrializimit të përgjithshëm të vendit.

Gjatë kohës së perandorisë mbi 90% e popullsisë ishte analfabete. Për këtë arsye, Kuvendi turk mori vendim për shkollimin fillor pa pagesë e të obligueshëm. Kështu, në vend u hapën shumë shkolla dhe u përgatitën shumë arsimtarë për mbajtjen e mësimit. Rëndësi të posaçme kanë pasur gjimnazet dhe shkollat teknike. Po ashtu, gjatë kësaj kohe rëndësi e madhe lu dha zhvillimit të artit.

Më 1928, alfabeti arab, që përdorej në Turqi, u zëvendësua me një alfabet të ri, alfabetin turk.

Data, ngjarje, fakte:

- ◆ Në maj të vitit 1919 Greqia e sulmoi Turqinë.
- ◆ Më 4 gusht 1936 udhëheqësi i Partisë Profashiste Greke, Metakzi, mori pushtetin.
- ◆ Në prill të vitit 1920 në këtë qytet u mbledh Asambleja Kombëtare, e cilazgjodhi qeverinë e re të drejtuar nga Mustafa Qemali.
- ◆ Më 29 tetor 1923, Kuvendi i Madh Kombëtar shpalli Turqinë Republikë Parlamentare.

41

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Fatih Fuat TUNCER

Doğum Tarihi ve Yeri : 10.08.1985 / ANTALYA

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu:

Mezun Olduğu Lise : Özel Manavgat Lisesi

Diploma Notu : 4.88

Lisans : Yıldız Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Lisans Diploması : 2,44

Yüksek Lisans : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Tez Konusu : Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı

Yabancı Diller : İngilizce, Arnavutça, Almanca

Bilimsel Faaliyetler

Bildiriler:

7 Aralık 2011: Yıldız Teknik Üniversitesi BALKAR, Tarih Ders Kitaplarında I.Dünya Savaşı Konferansı(İstanbul), “Kosova Tarih Yazımında I.Dünya Savaşı”

3 Mayıs 2012: Ege Üniversitesi, XI. Uluslararası İlişkiler Kongresi: Geçmişten Geleceğe Balkanlar(İzmir), “Osmanlı’dan Bağımsızlığa Giden Süreçte Arnavut Milliyetçiliği”

Yazmış Olduğu Makaleler ve Tezler:

2008: Kosova’nın Bağımsızlığı ve Uluslararası Aktörlerin Yaklaşımı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Lisans Bitirme Tezi.

2010: Ahmet Davutoğlu Diplomasisinde Balkanlar ve Balkanlar'da Yeni Osmanlılık Tartışmaları, Türk Dış Politikası Güncesi, 10 Haziran 2010, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2010: Osmanlı'dan Bağımsızlığa Giden Süreçte Arnavut Milliyetçiliği, Türk Dış Politikası Güncesi, 15 Temmuz 2010, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2010: Türk Dış Politikasında Kıbrıs ve Bağlantısızlar Hareketi, Türk Dış Politiası Güncesi, 30 Temmuz 2010, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2010: Yunanistan'dan Türkiye'ye AB Açılımı, Türk Dış Politiası Güncesi, 20 Ağustos 2010, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2010: Kosova Sorunu Bitmiyor, Türk Dış Politiası Güncesi, 30 Eylül 2010, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2011: Kosova'ya Yeni Cumhurbaşkanı Yeni Umutlar, Türk Dış Politiası Güncesi, 10 Nisan 2011, tdpGUNCESI.blogspot.com.

2012: Sırbistan'a AB Yolunda Romen Sürprizi, Türk Dış Politiası Güncesi, 1 Mart 2012, tdpGUNCESI.blogspot.com.

Burslar ve Katılmış Olduğu Eğitimler:

2012: Balkan ve Karadeniz Ülkeleri Tarih Ders Kitaplarındaki Türk ve Osmanlı İmgesi, Tübitak 1001 Projesi, "Kosova Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi", (Burslu Araştırmacı)

2012: Arnavutça B1 Dil Kursu, Meridian Language School, Tirana.

2011: Arnavutça A2 Dil Kursu, Meridian Language School, Tirana.

2011: Arnavutça A1 Dil Kursu, Meridian Language School, Tirana.

2011: AB Gençlik Programı, "Çevre", Kruşevo, Makedonya. (Ekip Lideri-Eğitmen)

2011: AB Gençlik Programı, "Önyargılar", Durres, Arnavutluk. (Raportör)

2010: AB Gençlik Programı, "Çatışma ve İnsan Hakları", Belgrad, Sırbistan. (Ekip Lideri)

2010: AB Gençlik Programı, "Avrupa Gönüllülük Hareketi", Durres, Arnavutluk. (Ekip Lideri)

2009: AB Gençlik Programı, “Demokrasi ve İnsan Hakları”, Durres, Arnavutluk. (Katılımcı)

2009: AB Gençlik Programı, “Medya ve Demokrasi”, Valcea, Romanya. (Katılımcı)